

รายงานวิจัย

เรื่อง

ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

Art and Career Development of Local Communities people in Loei

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุลดิษฐ์ อุปฮาด

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

พ.ศ. 2544

ประกาศคุณูปการ

ผลงานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นการศึกษาอาชีพทางศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น ที่มีผลต่อการสร้างรายได้ต่อชุมชนท้องถิ่น การศึกษาพัฒนาการทางด้านเทคนิควิธีการ เครื่องมือ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในชุมชนท้องถิ่น การศึกษา ปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพทางด้านศิลปะของชุมชนในท้องถิ่น ที่จะส่งผลนำไปสู่ การแก้ปัญหาให้กับชุมชน เพื่อให้การประกอบอาชีพทางศิลปหัตถกรรมของชุมชนท้องถิ่น สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีความสุขอยู่ดีกินดี สร้างรายได้ สร้างอาชีพแก่คนในชุมชนสามารถ เผยแพร่เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ และผู้สนใจได้นำไปประยุกต์ใช้และทำเป็นอาชีพเสริม อาชีพหลักให้กับตนเองและชุมชน

ผู้วิจัยหวังว่า รายงานการวิจัยฉบับนี้จะเป็นแบบอย่างของอาชีพด้านศิลป หัตถกรรมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถที่จะทำให้เกิดการศึกษา แลกเปลี่ยน และประยุกต์ ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี หากมีข้อบกพร่องใด ๆ ผู้วิจัยยินดีรับ ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จลดิษฐ อุปฮาด

หัวข้อวิจัย	ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย
ชื่อผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุลดิษฐ์ อุปฮาด
โปรแกรมวิชา	ศิลปะ
คณะ	มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบัน	สถาบันราชภัฏเลย
ปีที่พิมพ์	2545

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย ในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาประเภท รูปแบบ เทคนิควิธีการ เครื่องมือ ตลอดจนการนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาด้านรูปแบบ เทคนิควิธีการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงาน ปัญหาอุปสรรค ความต้องการแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ ผู้ประกอบอาชีพทางด้านศิลปะเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมในเขตอำเภอภูกระดึง ภูเรือ เชียงคาน และด่านซ้าย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเลย ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน คือ กลุ่มผู้ประกอบอาชีพศิลปะเป็นอาชีพหลัก 10 คน กลุ่มสตรี 10 คน กลุ่มหนุ่มสาว 10 คน และกลุ่มเยาวชน 10 คน รวมทั้งหมด 40 คน นำผลการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพแล้วเรียบเรียงเป็นประเด็นสำคัญพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย พบว่าอาชีพหลักและอาชีพเสริมทางด้านศิลปะของชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนและประเภทศิลปหัตถกรรมของชำร่วย ของที่ระลึก เดิมการประดิษฐ์ผลงานศิลปหัตถกรรมมีจุดประสงค์เพื่อการใช้สอยและเป็นของฝากในชุมชนตนเองและชุมชนใกล้เคียง เมื่อมีความเจริญด้านการคมนาคม การสื่อสาร เทคโนโลยีเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสะดวกสบายในการไปมาหาสู่กัน การติดต่อสื่อสารและการนำเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพ ทำให้การประกอบอาชีพทางศิลปะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ เน้นทำขึ้นมาเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ

และต่างประเทศ รูปแบบ เทคนิควิธีการ ก็ถูกพัฒนาให้ดีขึ้น ประณีต สวยงามขึ้น มีเครื่องมือใหม่ ๆ มาใช้ในการทำ ทำให้สามารถผลิตผลงานได้เร็วและเพิ่มจำนวนได้มาก รายได้จาก การจำหน่ายก็เพิ่มขึ้น คนในชุมชนท้องถิ่นก็หันมาประกอบอาชีพศิลปะมากขึ้น จากสาเหตุที่ มีนักท่องเที่ยวมีมากขึ้น ความต้องการที่จะผลิตผลงานศิลปะให้ได้มากและมีจำนวนผู้ผลิต ผลงานศิลปะเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ ขาดทักษะ เทคนิควิธีการใหม่ ๆ ขาดงบประมาณ แหล่งจำหน่ายผลงานมีจำกัดและหลักการตลาดไม่ดี จึงเป็นสาเหตุทำให้การประกอบอาชีพทางด้านศิลปะในจังหวัดเลยไม่เจริญก้าวหน้าไปตาม ความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมท้องถิ่นจังหวัดเลยเท่าที่ควร หากมีการส่งเสริม สนับสนุนในเรื่องแก้ปัญหา อุปสรรค ดังกล่าวแล้ว จะช่วยให้อาชีพทางด้านศิลปะของชุมชน เจริญก้าวหน้าเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย สามารถสร้าง รายได้ให้กับชุมชนและจะนำมาซึ่งการมีเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนในจังหวัดเลยสืบต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดฝึกอบรมวิชาชีพทางศิลปะของหน่วยงาน องค์กรของรัฐและเอกชน ควรจัดอบรมให้เป็นรูปแบบครบวงจร คือฝึกให้ทำเป็น มีผลงานที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะนำ ออกไปจำหน่าย จัดหาแหล่งจำหน่ายให้ และสนับสนุนงบประมาณที่ทำให้การหมุนเวียน และเพียงพอกับการประกอบอาชีพด้านศิลปะของชุมชนที่จะขยายและเติบโตต่อไปใน อนาคต
2. ด้านวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น ควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมให้เป็นรูปธรรมที่จะ ให้ชุมชนปลูก และนำมาใช้ได้เองอย่างเพียงพอ เช่น การส่งเสริมให้ปลูกน้ำเต้า สะบ้า ไม้ไผ่ ไม้มะพร้าว ไม้มะขาม ไม้มะค่า ฯลฯ ซึ่งเป็นพืชพันธุ์ไม้ที่ชุมชนสามารถจะนำส่วนต่าง ๆ ของ พืชพันธุ์เหล่านี้มาประดิษฐ์เป็นผลงานทางศิลปะได้
3. ควรมีการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนระยะสั้นให้แก่ชุมชนในเขตจังหวัด เลยที่มีความสนใจในอาชีพศิลปะ (เน้นทำผลงานศิลปะเพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว ทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ) ในสถาบันระดับอุดมศึกษาของท้องถิ่น เช่น สถาบันราชภัฏ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิค และวิทยาลัยการอาชีพ เป็นต้น

Research Title : Art and Career Development of Local Communities in Loei
Name : Assistant Professor Juradit Uobahat
Program : Art
Faculty : Humanities and Social Sciences
Institute : Rajabhat Institute Loei
Year of Publication : 2002

ABSTRACT

The objective of this research is to study types, styles techniques, tools and local materials used to create art works; changes and development in styles, techniques, tools and material; obstacles and the needs to overcome it of local people in Loei province. A non-structure in-depth interview was used as a method. The sample group was people living in faros tourism areas of loei-Pho Kradueng, PhuRue, Chiangkhan and Dansai-who produced art works as a profession or a sideline job. They were divided into 4 groups of 10 : Professional artists, women, teenagers and youths, which were 40 people.

It was found that main and sidline professions in arts were divided into 2 groups: household handicraft and souvenirs. In the past, handicrafts were made for household uses or as a souvenir in the vicinity. When communication and transportation were developed, art works were made as a souvenir for both domestic and international tourists. New technology and equipment were used to advance the styles techniques, and aesthetic standard and to produce in great quantities and speed. Although people needed to produce art works as tourists were rising, artistic profession was not well developed because of the lack of material, new techniques, budget, market place and effective marketing. In order to promote artistic profession, as a main and sideline career for local people of Loei, to be a good source of increasing income, these problems must be solved.

สารบัญ

	หน้า
ประกาศคุณูปการ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ค
สารบัญภาพ	จ
สารบัญแผนภูมิ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	2
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
ประชากร	3
กลุ่มตัวอย่าง	3
เครื่องมือในการวิจัย	3
การเก็บรวบรวมข้อมูล	3
การวิเคราะห์ข้อมูล	3
กรอบแนวคิดในด้านการศึกษาค้นคว้า	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ความหมายและประเภทของศิลปะ	6
ศิลปะพื้นบ้าน (หัตถกรรม)	14
ศิลปะท้องถิ่น (อีสาน)	19
ประโยชน์และความสำคัญของศิลปะกับการพัฒนาอาชีพ	28
ทฤษฎีทางศิลปะ	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42

บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	47
	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	47
	การเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
	เครื่องมือในการวิจัย	47
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
	การวิเคราะห์ข้อมูล	48
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	49
	วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของศิลปะในจังหวัดเลย	50
	วิเคราะห์แนวความคิด ความเชื่อทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย	58
	วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานและ การพัฒนาผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย	64
	วิเคราะห์ ประเภท รูปแบบ กระบวนการ ทักษะ เทคนิควิธีการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ของชุมชนในจังหวัดเลย	69
	วิเคราะห์ประเด็นปัญหา อุปสรรค ความต้องการแก้ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทางศิลปะ ของชุมชนในจังหวัดเลย	81
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	83
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	83
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	84
	วิธีดำเนินการวิจัย	84
	สรุปและอภิปรายผล	85
	บรรณานุกรม	93
	ภาคผนวก	97
	ภาคผนวก ก ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์	98

ภาคผนวก ข ตัวอย่างภาพจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม	104
ประวัติผู้วิจัย	136

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
1	ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน	71
2	ประเภทเครื่องใช้สอย	72
3	ประเภทเครื่องใช้สอย	73
4	ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก	74
5	ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก	75
6	ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก	76
7	ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก	77
8	ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก	78
9	เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านเชียงคาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย	105
10	เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านเชียงคาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย	106
11	เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านเชียงคาน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย	107
12	เครื่องมือหินกะเทาะและหินขัด พบที่บ้านนามูลตุน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย	108
13	เครื่องมือหินกะเทาะและหินขัดที่ได้จากการขุดค้นที่บ้านโนนกกกเกลี้ยง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย	109
14	เครื่องมือหินกะเทาะและหินขัด พบที่บ้านบวกอ่าง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย	110
15	แผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งภาพเขียนสีที่อำเภอมะนัง จังหวัดเลย	111
16	ภาพเขียนสีที่ถ้ำลายแทง บ้านผานกเค้า ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	112
17	ภาพเขียนสีที่ถ้ำลายแทง บ้านผานกเค้า ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	113
18	แผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งภาพเขียนสีที่ถ้ำมโหฬาร อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	114
19	ภาพเขียนสีที่ถ้ำผาปู่ บ้านน้ำภู ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย	115

ภาพที่	หน้า	
20	ถ้ำผาฆ้อง 1 บ้านห้วยส้มใต้ ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ภาพคนกับวัวกระทิง	116
21	ถ้ำผาฆ้อง 1 บ้านห้วยส้มใต้ ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย รูปสัตว์คล้ายสุนัข	116
22	ถ้ำผาฆ้อง 2 บ้านห้วยส้มใต้ ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	117
23	แหล่งภาพเขียนสี "ถ้ำพระ 2" ภูยั้ง บ้านนาน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	118
24	แหล่งภาพเขียนสี "ถ้ำพระ" ภูยั้ง บ้านนาน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	119
25	แหล่งภาพเขียนสี "ถ้ำมือ" ภูยั้ง บ้านนาน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	120
26	ภาพเขียนสีที่ถ้ำสูง วัดถ้ำมโหฬาร บ้านหนองหิน ตำบลปวนพูน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย	121
27	ใบเสมาที่มีลวดลายสลับเจดีย์	122
28	ใบเสมาที่สลักรูปหม้อปูลมมฤๅ	122
29	ใบเสมาที่ถูกนำมาเก็บไว้อย่างดี	123
30	แผ่นศิลาจารึกวัดห้วยท่าว ตัวหนังสือขอมที่สลักแผ่นหินศิลา	123
31	ศิลาจารึกวัดท่าคอก	124
32	ศิลาจารึกวัดศรีคุณเมือง ที่ฝังตัวอยู่กับอุโบสถ	124
33	ศิลาจารึกวัดท่าแขก	125
34	ด้านหน้าปากทางเข้าถ้ำมโหฬาร	125
35	ภาพเขียนสีภายในถ้ำ	126
36	ภาพเขียนสีที่พบในถ้ำผาฆ้อง 1	126
37	ภาพเขียนสีที่พบมีลักษณะคล้ายรูปคน	127
38	ภาพเขียนสีที่พบในถ้ำผาฆ้อง 2	127
39	ภาพเขียนสีถ้ำมือที่อยู่บนฝาผนังถ้ำ	128
40	บริเวณปากถ้ำลายแทง	128

ภาพที่		หน้า
41	ภาพคนและอริยบทของคนในลักษณะต่าง ๆ	129
42	ศิลปะภาพเขียนสีที่พบในถ้ำขาม	129
43	ภาพจิตรกรรมฝาผนัง รูปเรือสำเภาสะท้อนวัฒนธรรมการค้าขายและ และเดินทางสมัยก่อน เป็นจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์เก่า วัดโพธิ์ชัย บ้านนาผึ้ง ตำบลนาผึ้ง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย	130
44	พระธาตุศรีสองรัก	131
45	พระพุทธรูปนาคปรก ทำด้วยทองสัมริด	131
46	บันไดนาคด้านหน้าพระธาตุ	132
47	ศิลาจารึกพระธาตุศรีสองรักหลักเก่า	132
48	พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่คำดี ปภาโส	133
49	เจดีย์หลวงปู่คำดี ปภาโส	133
50	อาณาบริเวณและถ้ำหินปูนภายในบริเวณวัด	133
51	อาณาบริเวณและถ้ำหินปูนภายในบริเวณวัด	133
52	ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์บริเวณฝั่งผา	134
53	วัดโพนชัย	134
54	บริเวณรอบ ๆ วัดโพนชัย	135

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงทัศนศิลป์ประเภทจิตรศิลป์	12
2 แสดงทัศนศิลป์ประเภทจิตรศิลป์	13
3 แผนการจัดกระบวนการสอนของพาร์โยอันเซน	38

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันประชาชนในสวนภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญมีการใช้วิชาชีพทางศิลปะเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมสร้างผลงานศิลปะขึ้นมาเป็นของที่ระลึกใช้สอยและจำหน่าย เป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเองเพิ่มมากขึ้น เพราะถือว่า วิชาชีพทางศิลปะนั้นมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ผลงานศิลปะถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองสังคมทางด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ทางด้านเศรษฐกิจการเมือง วิถีชีวิต วัฒนธรรม การศึกษา ฯลฯ (สุชาติ เถาทอง. 2536 : 47) ศิลปะของบุคคลจำพวกที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ๆ ง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อนรู้จักกันทั่วไปในนามของ "ศิลปะชาวบ้าน" (กิตติมา อมรทัต. 2530 : 129) ในปัจจุบันนี้ ผู้ที่ทำงานศิลปะพื้นบ้านไม่ได้มีอยู่มากมายเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งทำกันอยู่เกือบทุกหลังคาเรือน แต่ปัจจุบันจะรวมตัวกันทำเป็นกลุ่ม ๆ สามารถพัฒนารายได้ของตนเองดีขึ้นได้ส่งผลให้สังคมโดยรวมมีความเป็นอยู่ที่ดีตามมา มีหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานรัฐหลายงานที่มีส่วนในการสนับสนุนส่งเสริมกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ในภูมิภาค โดยจัดฝึกอบรมวิชาชีพศิลปะให้กลุ่มชุมชนต่าง ๆ เหล่านั้น ให้มีฝีมือสามารถผลิตผลงานด้านศิลปะท้องถิ่นออกจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมของครอบครัวได้

การประกอบอาชีพเสริมและอาชีพหลักทางศิลปะของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยปัจจุบันมีกระจายทั่วไป โดยเฉพาะในเขตจังหวัดเลย ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเลย เช่น ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือ และแก่งคุดคู้ ฯลฯ มีการฝึกอบรมและการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนได้รับความรู้นั้นมีหลายลักษณะ จัดฝึกอบรมระยะสั้นโดยพัฒนากรในระดับอำเภอ จัดฝึกอบรมระยะสั้นในเทศกาลประจำปีของจังหวัด เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีการฝึกอาชีพศิลปะที่เป็นลักษณะสืบทอดจากบรรพบุรุษ และกระทำสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะการประกอบอาชีพเสริมและอาชีพหลักทางศิลปะจึงมีรูปแบบวิธีการแตกต่างกันออกไป มีปัญหาความแตกต่างในทางเทคนิควิธีการสร้างผลงาน ปัญหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้ในการผลิตผลงานชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ในเขตจังหวัดเลยที่ทำงานทาง

วิชาชีพศิลปะ บางชุมชนมีการพัฒนารูปแบบ เทคนิควิธีการ ตลอดจนการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่บางชุมชนก็ไม่ได้พัฒนาไปเท่าที่ควร ชุมชนนั้น ๆ จึงไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาสภาพปัญหาต่าง ๆ การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระบวนการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในท้องถิ่น และหาวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อให้การประกอบอาชีพทางศิลปะในท้องถิ่นจังหวัดเลย ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพความจำเป็น ความต้องการของสังคมสืบต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประเภทและรูปแบบผลงานศิลปะที่ชุมชนในเขตจังหวัดเลยทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาในด้านเทคนิค วิธีการตลอดจนการนำวัสดุ อุปกรณ์ในท้องถิ่นมาสร้างผลงานในแหล่งชุมชนในเขตจังหวัดเลย ที่ทำเป็นอาชีพในปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ข้อมูลในการวิจัยได้จากแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก (In-depth Unstructured Interview) โดยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

งานวิชาชีพทางศิลปะของชุมชน มุ่งเน้นงานวาดภาพระบายสี (Painting) กระจ่างลงในวัสดุ เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น พวงกุญแจที่ทำจากไม้ไผ่ ไม้มะขาม การวาดภาพบนเครื่องปั้นดินเผา การวาดภาพบนลูกน้ำเต้า การวาดภาพบนหน้ากากผีตาโขน เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่ผลิตผลงานศิลปะ เพื่อเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมในเขตจังหวัดเลย ใน 4 อำเภอ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว สำคัญของจังหวัด คือ อำเภอภูกระดึง อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอเชียงคาน โดย แยกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มผู้สร้างงานศิลปะเป็นอาชีพหลัก กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่ม เยาวชน

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึกจากประชากร 4 กลุ่ม ที่ ประกอบด้วย กลุ่มผู้สร้างงานศิลปะเป็นอาชีพหลัก กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาวและกลุ่มเยาวชน กลุ่มละ 10 คน รวม 40 คน ใน 4 อำเภอ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย เครื่องมือใน การวิจัยและการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างในแนวลึก โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 40 คน

3. เครื่องมือในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างในแนวลึก โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ในเขต 4 อำเภอ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากร ตัวอย่าง โดยวิธีการแสดงออกทางวาจา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วางกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการ เติงอุปนัย ซึ่งวิเคราะห์จากช้อยย่อย (Segment) ก่อน แล้วพิจารณานำช้อยย่อยที่คล้ายคลึงกัน หรือเป็นประเภทเดียวกันมารวมกันจัดเป็นประเด็น (Topic) แล้วนำหลาย ๆ ประเด็นมารวม กันจัดเป็นกลุ่มประเด็น (Category) จากนั้นก็สรุปเป็นความเรียงตามกลุ่มประเด็น ดังต่อไปนี้

1.1 วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของศิลปะในจังหวัดเลย

1.2 วิเคราะห์ด้านแนวความคิด ความเชื่อของชุมชนในจังหวัด

1.3 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานและ การพัฒนาผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัด

1.4 วิเคราะห์ประเภท รูปแบบ กระบวนการ ทักษะ เทคนิควิธีการ เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

1.5 วิเคราะห์ประเด็นปัญหาอุปสรรค ความต้องการแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

กรอบแนวคิดในด้านการศึกษาค้นคว้า

1. ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประเภท รูปแบบ เทคนิค วิธีการ พัฒนาการ และการนำวัสดุ อุปกรณ์ มาสร้างผลงานศิลปะ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการผลิตผลงานศิลปะของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพศิลปะ กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน

2. ผู้วิจัยได้นำปัญหาและอุปสรรคที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแนวลึกมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อให้ได้กลุ่มของปัญหาหลัก หลังจากนั้นจะนำองค์ความรู้ทางด้านศิลปะไป แก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับผลงานศิลปะทั้ง 4 กลุ่ม เพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่าผลงานศิลปะให้สูงขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศิลปะ ผลงานที่มนุษย์คิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้น มีความสวยงามและประโยชน์ ด้านใช้สอยในชีวิตประจำวัน

ประเภทศิลปะ

1. ศิลปะบริสุทธิ์ ผลิตผลงานเพื่อความสวยงาม สมองความรู้สึกต่อจิตใจ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และการออกแบบ

2. ศิลปะประยุกต์ ผลิตผลงานเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน แต่ต้องมีความสวยงามด้วย เช่น ศิลปะหัตถกรรม พาณิชยศิลป์

กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพศิลปะ หมายถึงกลุ่มสมาชิกในสังคมที่มีอาชีพในการสร้างผลงานศิลปะได้รับการฝึกอาชีพจากหน่วยงาน เอกชน รัฐบาล เพื่อเพิ่มคุณภาพของชีวิตเพิ่มรายได้ของชุมชนและรวมกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน ฯลฯ ที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพ หมายถึงความมีคุณค่า ความสามารถทักษะทางด้านฝีมือทางศิลปะสามารถนำไปสร้างหรือทำผลงานศิลปะ หัตถกรรมอื่น ๆ ให้เกิดอาชีพและพัฒนาอาชีพในด้านการเสริมสร้างรายได้ให้ดีขึ้น

เทคนิควิธีการ - วัสดุอุปกรณ์ หมายถึงวิธีการสร้างงานศิลปะและการเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการทำผลงานศิลปะ

ปัญหาอุปสรรค หมายถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำผลงานศิลปะในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ

กระบวนการสร้างผลงานศิลปะ หมายถึงขั้นตอนการสร้างผลงานศิลปะของชาวบ้านตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเป็นผลงานศิลปะ

พัฒนาการทางศิลปะ หมายถึงความสามารถของผู้ผลิตผลงานศิลปะที่มีทักษะสูงขึ้นและทำให้เกิดคุณค่าด้านความงามมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรียงลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายและประเภทของศิลปะ
2. ศิลปะพื้นบ้าน (หัตถกรรม)
3. ศิลปะท้องถิ่น (อีสาน)
4. ประโยชน์และคุณค่าของศิลปะกับการพัฒนาอาชีพ
5. ทฤษฎีทางศิลปะ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและประเภทของศิลปะ

ปัญหาในการนิยามความหมายของคำว่า ศิลปะมีมานานแล้ว นักปราชญ์ นักการศึกษาและผู้รู้รุ่นก่อน ๆ ได้พยายามกำหนดความหมาย โดยใช้ความคิดและเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น โดยวิธีเปรียบเทียบระหว่างผลงานที่ยอมรับกันว่าเป็นศิลปะ หรือพยายามศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของศิลปะในอดีตตามสภาพที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน เปรียบเทียบสภาพของศิลปะปัจจุบัน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีจากผลของความเข้าใจที่เลือกทอดเป็นคำนิยามต่าง ๆ กันคือ

1. ศิลปะ คือการเลียนแบบธรรมชาติ (Art is the imitation of nature) ศิลปะคือการแสดงออกเกี่ยวกับความศรัทธาเชื่อถือของแต่ละสมัย (Art is the expression of the spirit of the age)
2. ศิลปะ คือสื่อติดต่อระหว่างกันแบบหนึ่ง (Art is as communication)
3. ศิลปะเป็นภาษาชนิดหนึ่ง (Art is Language)
4. ศิลปะ คือการแสดงออกทางบุคลิกภาพเด่น ๆ ของศิลปิน (Art is the expression of a personality)
5. ศิลปะ คือการถ่ายทอดความรู้สึกหรือแสดงความรู้สึกเป็นรูปทรง (Art is the transformation of feeling into form)

5. ศิลปะ คือการแสดงออกทางความงาม (Art is the expression of beauty)

6. ศิลปะ คือการแสดงออกของความเชื่อ (Art is the expression of belief)

7. ศิลปะ คือความชำนาญในการลำดับประสบการณ์และถ่ายทอดตาม

จินตนาการให้เป็นวัตถุที่มีสุนทรียภาพ (Art is the skillful, imaginative interpretation and ordering or expression in an esthetic object)

8. ศิลปะ คือการรับรู้ทางการเห็น (Art is visual perception) (อารี สุทธิพันธุ์ 2535 : 13-14)

ผลงานทางทัศนศิลป์ (Visual art) ส่วนใหญ่ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราจะต้องรับรู้หรือเข้าใจให้แจ่มแจ้งเสมอไปและผลงานทางศิลปะนั้นก็ไม่จำเป็นต้องถ่ายทอดสิ่งที่มองเห็นได้ตามความเป็นจริงเสมอไปด้วยที่เป็นดังนั้นก็เพราะว่าผลงานทางศิลปะเป็นกิจกรรมของศิลปินซึ่งแสดงอารมณ์ตามความรู้สึก และความคิดสร้างสรรค์ต่อสิ่งแวดล้อมภายนอก และสิ่งแวดล้อมภายในซึ่งผลงานนั้นอาจจะสร้างปัญหาให้แก่ผู้ดู และชุมชนไม่มากนักน้อย

เป็นที่ยอมรับว่าในงานศิลปะมีบางส่วนที่สามารถสร้างสื่อกลางร่วมกันได้ระหว่างศิลปินกับผู้ดู ซึ่งส่วนหนึ่งที่สร้างสื่อร่วมกันนี้ ศิลปินมักจะแฝงความหมายร่วมกันให้ปรากฏด้วยเทคนิคบนศิลปะวัตถุชิ้น ๆ เสมอ เช่น ในทางปั้น ทางดนตรี ทางจิตรกรรมหรือวรรณกรรม สุดแต่แต่ผู้ดูจะมองเห็นสิ่งที่แอบแฝงนั้นหรือไม่ หรือบางทีการที่จะเข้าใจหรือเห็นส่วนที่แฝงนั้น อาจจะต้องมีประสบการณ์ทางศิลปะจำนวนหนึ่งเป็นพื้นฐาน (Past Experience) เพื่อเป็นสื่อช่วยให้มองเห็นได้

ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ กันให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคนเพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา

ถ้าพิจารณาจากนิยามหรือความหมายของศิลปะข้างต้น จะพบว่าศิลปะได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับรูปการณ์ต่างๆ คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)
2. รูปลักษณะ (Art Form)
3. สุนทรียภาพ (Aesthetics)
4. ความปิติ (Pleasure)

1. ความคิดสร้างสรรค์

ในขณะที่นักจิตวิทยาเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องของการขบคิดแก้ปัญหา การหลอหลอมความคิด การโยงสัมพันธ์ การคาดเดา และก่อให้เกิดความคิดใหม่หรือสิ่งใหม่ขึ้น ซึ่งความคิดสร้างสรรค์นี้อาจจะเกิดขึ้นจากความเก๋กตภายในจิตสำนึก เกิดจากสิ่งเร้าภายนอก เกิดจากเจตจำนงหรือปัจจัยอื่นใดก็ตาม ความคิดสร้างสรรค์ได้เกี่ยวข้องกับศิลปะโดยตรงในประเด็นที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์ก่อให้เกิดศิลปะอันแปลกใหม่ ในทางกลับกันถ้าศิลปะไร้เสียซึ่งความแปลกใหม่และความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะย่อมไร้คุณค่าตามไปด้วย

2. รูปลักษณ์

เมื่อกล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ย่อมเป็นการกล่าวถึงในเชิงนามธรรม หรือเชิงสติปัญญา ต่อเมื่อความคิดสร้างสรรค์ได้สะท้อนถ่ายไปสู่สื่อในการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สื่อของกวีคือตัวอักษร สื่อของจิตรกรคือสี รูปลักษณ์ก็จะปรากฏขึ้นบนสื่อ นั้น ๆ เช่น รูปทรงสีเส้นของจิตรกรรม รูปทรงของสถาปัตยกรรม เรื่องราวของวรรณกรรม เป็นต้น รูปลักษณ์ก็คือ ตัวศิลปะซึ่งเกิดขึ้นจากสื่อต่างๆ และเป็นตัวแสดงความงามให้ปรากฏขึ้น

3. สุนทรียภาพ

สุนทรียภาพก็คือ ภาวะของความงาม ซึ่งนักสุนทรียศาสตร์ค่ายใหญ่สองค่ายพยายามถกเถียงกันว่า "ความงามอยู่ที่ไหน" พวกจิตพิสัย (Subjectivism) ยืนยันว่า ความงามอยู่ที่จิตใจของเราและพวกวัตถุพิสัย (Objectivism) ก็ยืนยันว่าความงามต้องอยู่ที่วัตถุไม่ว่าจะเป็นศิลปวัตถุ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ส่วนนักสุนทรียศาสตร์อีกกลุ่มหนึ่งคือ พวกสัมพัทธนิยม (Relationism) เชื่อว่า ความงามเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างความงามบนวัตถุและความงามในจิตใจของเรา ซึ่งความเชื่อในแนวทางนี้นับว่าได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี

4. ความปิติ

ในทางสุนทรียศาสตร์ เป็นที่เชื่อกันว่าประสบการณ์ความงามย่อมนำมาซึ่งความปิติและพื้นฐานของประสบการณ์ก็เกี่ยวข้องกับสภาพความสนใจ ความเข้าใจและความซาบซึ้งที่บุคคลนั้นมีต่อความงาม ส่วนความปิติจะมีคุณประโยชน์เพื่อความปิติเอมอิม รื่นรมย์ในตัวของมันเองหรือความปิติจะมีผลไปสู่จริยธรรมความดีงามในสังคม ก็เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันในทางสุนทรียศาสตร์อีกเช่นกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็มักจะยอมรับความเป็นไปได้ทั้ง 2 ประเด็นคือ ความงามก่อให้เกิดความปิติและความปิติก่อให้เกิดจริยธรรมในสังคม โดยสรุปแล้ว ศิลปะเป็นเรื่องของการสร้างสรรค์ความงามให้ปรากฏขึ้นเป็นผลงานศิลปะและ

ความงามอันเกิดจากศิลปะจะก่อให้เกิดความปิติพึงพอใจและความดีงามในสังคมด้วย เรื่องของความงามซึ่งกินความทั้งความงามในธรรมชาติและศิลปะเป็นปัญหาที่ศึกษาค้นคว้ากันในวิชาสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวิชาปรัชญา (Philosophy) อันเป็นวิชาที่พยายามค้นหาคำตอบเกี่ยวกับความจริง ความดี และความงาม (วิรุณ ตั้งเจริญ 2537 : 2-3)

ขอบข่ายของศิลปะ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า "ศิลปะ" คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องของภาพวาด ภาพเขียน ภาพพิมพ์ รูปปั้น รูปแกะสลัก แต่จริง ๆ แล้วคำว่า "ศิลปะ" ได้กินความไปถึงผลงานของมนุษย์ซึ่งแสดงความงามในลักษณะอื่น ๆ ด้วย เช่น ศิลปะการแสดง ดนตรี วรรณกรรม นอกจากนี้คำว่า "ศิลปะ" ยังนำไปใช้ในความหมายทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวข้องกับงานช่าง งานประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่มีความสวยงาม รวมทั้งพฤติกรรมในทางที่ดีอีกด้วย เช่น วาทยศิลป์ ศิลปะการปกครอง ศิลปะการครองเรือน เป็นต้น ศิลปะสามารถแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ลักษณะคือ วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) และประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts)

1. วิจิตรศิลป์

วิจิตรศิลป์ คือศิลปะที่มุ่งแสดงออกซึ่งความงาม อารมณ์ ความรู้สึก ความศรัทธา ความเชื่อ ความคิด ฯลฯ ในแง่มุมต่าง ๆ กัน โดยที่ความงามหรือความวิจิตรนั้นก่อให้เกิดความปิติชื่นชมยินดี ความศรัทธา การพักผ่อน ความคิด อุดมการณ์ ฯลฯ ต่อผู้ชื่นชม วิจิตรศิลป์ประกอบไปด้วย

จิตรกรรม คือผลงานทางด้านการวาดภาพ (Drawing) และภาพเขียน (Painting) ประติมากรรม คืองานปั้น (Modeling) แกะสลัก (Carving) และงานโครงสร้าง (Construction) สถาปัตยกรรม คือผลงานอาคารและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ วรรณกรรม คืองานร้อยแก้วและร้อยกรอง ศิลปะการแสดง คือการละคร (Drama) และนาฏศิลป์ (Dance) ดนตรี (Music) คือศิลปะที่แสดงออกด้วยลีลาของเสียง การกล่าวถึงวิจิตรศิลป์นักวิชาการบางคนเรียกว่า "ศิลปะบริสุทธิ์" โดยมีเหตุผลว่า วิจิตรศิลป์เป็นศิลปะที่มุ่งเสนอความงามมิได้มุ่งเน้นอรรถประโยชน์โดยตรง นอกจากนั้นการกล่าวถึงวิจิตรศิลป์ ("วิจิตร หรือ "Fine") ยังมุ่งเน้นความงามอันประณีตบรรจง การแสดงออกอันเลิศ หรือความงามอันสูงส่งอีกด้วย ถ้าพิจารณาเฉพาะสถาปัตยกรรมแล้วจะพบลักษณะพิเศษบางประการต่างไปจากบรรดาศิลปะสาขาต่าง ๆ นั้น คือเป็นศิลปะที่มุ่งอรรถประโยชน์อยู่ด้วยและเป็นศิลปะที่ต้องออกแบบ

เขียนแบบ วางแผน คำนวณก่อสร้าง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สถาปัตยกรรมคือศิลปะเชิงวิทยาศาสตร์

2. ประยุกต์ศิลป์

ประยุกต์ศิลป์ คือผลงานศิลปะในทางอรรถประโยชน์และความงามมีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และมีความงามที่ให้ความสุขสดชื่นไปพร้อมกัน ประยุกต์ศิลป์แยกออกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ หัตถศิลป์ (Manual Art) อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) การออกแบบสื่อสาร (Communication Design) และการออกแบบมัณฑนศิลป์ (Decorative Design)

หัตถศิลป์ คือผลงานศิลปะในทางอรรถประโยชน์ที่ผลิตด้วยแรงงานจากมือ เป็นประการสำคัญ ซึ่งการผลิตในลักษณะนี้อาจจะใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือเข้าช่วยในการผลิต แต่ก็มักจะเป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือง่าย ๆ มุ่งผลิตจำนวนไม่มากนัก ใช้แรงงานจากมือและร่างกายเป็นหลักในกระบวนการผลิตมีรูปแบบ ลวดลายและการตกแต่งที่ประณีตสวยงามในเชิงช่างฝีมือ มีรูปลักษณะและการใช้วัสดุแสดงเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน งานหัตถศิลป์ก็คือ งานหัตถกรรม (Handicraft) และงานช่างฝีมือ (Craft)

การออกแบบอุตสาหกรรม คือการออกแบบซึ่งผลิตในระบบอุตสาหกรรม เป็นการผลิตในลักษณะมวลผลิต (Mass Production) ซึ่งมุ่งปริมาณที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก เน้นรูปแบบและวัสดุที่เป็นสากลและมีลักษณะเรียบง่าย อันสอดคล้องกับกระบวนการผลิตด้วยเครื่องจักรกล มีการออกแบบสร้างสรรค์รูปแบบให้เปลี่ยนแปลงน่าสนใจอยู่เสมอ เพื่อกระตุ้นความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอันเป็นการแข่งขันกันทางธุรกิจอุตสาหกรรมศิลป์ประกอบไปด้วย

ก. ผลิตภัณฑ์อุปโภค (Consumer Product) เช่น เครื่องไฟฟ้า เครื่องเรือนของเด็กเล่น

ข. เครื่องมือธุรกิจและบริการ (Commercial and Service Equipment) เช่น เครื่องใช้ในภัตตาคาร สำนักงาน

ค. สินค้าถาวร (Durable Goods) เช่น เครื่องมือจักรกลการเกษตร อุตสาหกรรมการพิมพ์ อุตสาหกรรมสิ่งทอ

ง. ยานพาหนะ (Transportation) เช่น เครื่องมือ รถยนต์ เรือยนต์

การออกแบบสื่อสาร คือการออกแบบที่มุ่งการสื่อสารคุณภาพ ข้อมูลหรือความงามของผลิตภัณฑ์ การบริการ และความคิด จากบุคคลหรือองค์กรหนึ่งไปสู่กลุ่ม

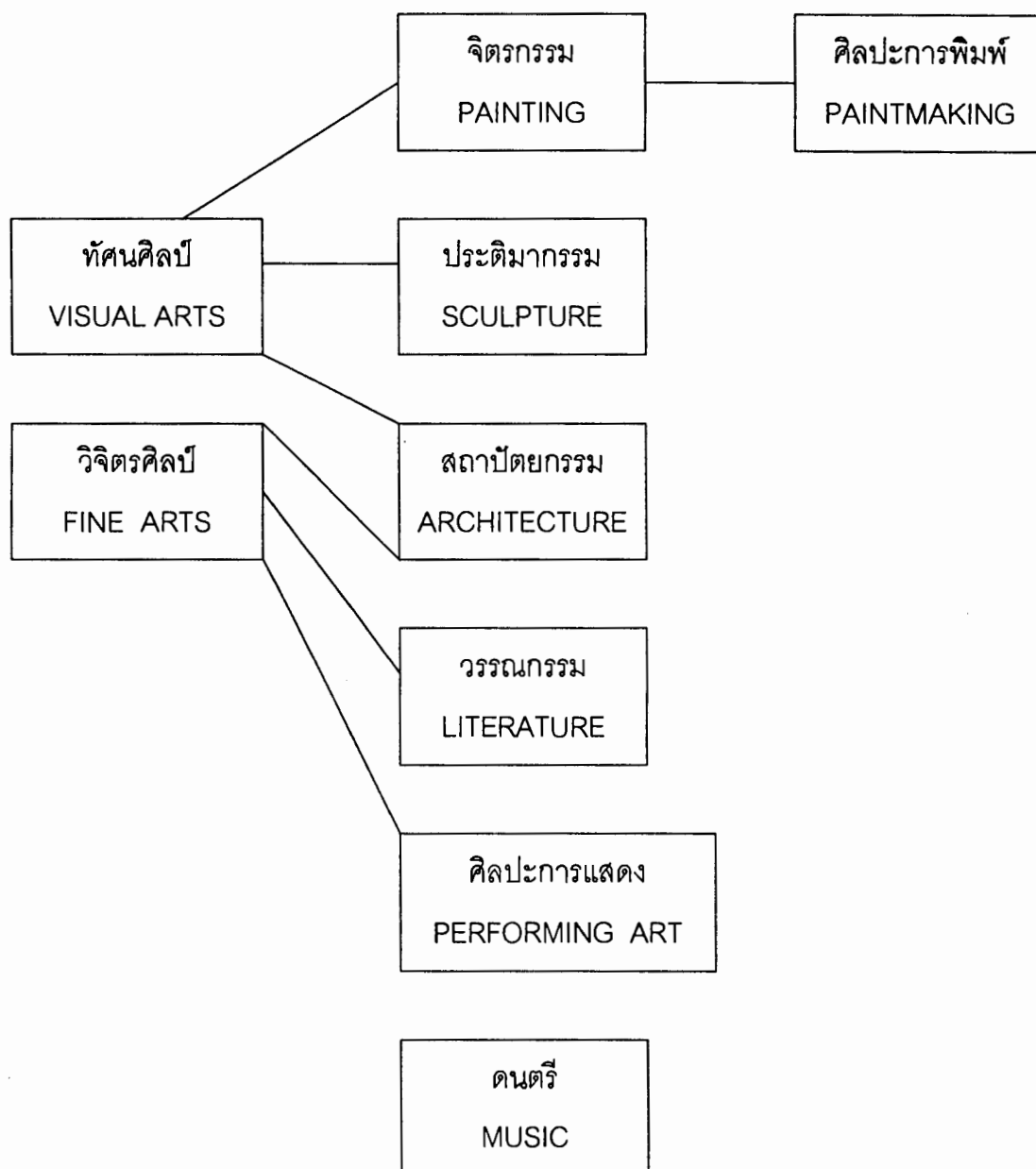
เป้าหมายเพื่อผลในทางธุรกิจเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลและเพื่อการเสนอความคิดบางประการ การออกแบบสื่อสารนอกจากจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่สื่อสารแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาศิลปะ จิตวิทยาผู้บริโภค และการตลาดอีกด้วย การออกแบบสื่อสารประกอบด้วย การออกแบบ สิ่งพิมพ์ (Graphic Design) การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) การออกแบบ โฆษณา (Advertising Design) การออกแบบแฟชั่น (Fashion Design)

การออกแบบมัณฑนศิลป์ (Decorative Design) คือการออกแบบตกแต่ง บริเวณทั้งภายในและภายนอกในสถานที่

หมายเหตุ

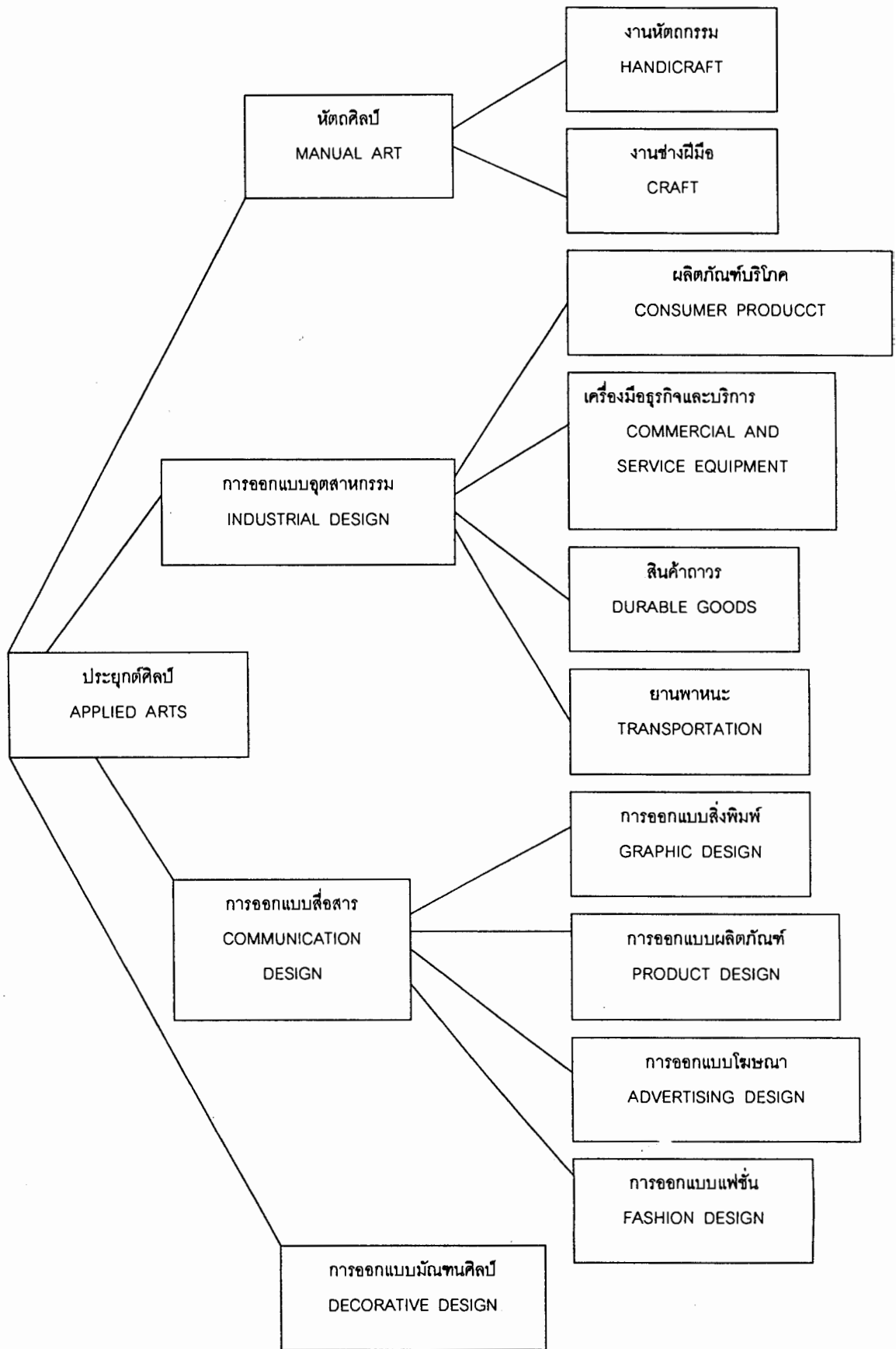
1. ศิลปะภาพพิมพ์ ถือเป็นผลงานทัศนศิลป์ด้วยและมีลักษณะหลาย ประการที่สัมพันธ์กับจิตรกรรม
2. สื่อผสม ถือเป็นทัศนศิลป์ที่แสดงออกในลักษณะให้เทคนิควิธีการหลาย อย่างรวมกัน
3. สถาปัตยกรรม ถือเป็นผลงานทัศนศิลป์ลักษณะพิเศษที่มีได้มุ่งเน้น เพียงด้านความงาม แต่เป็นผลงานทัศนศิลป์ที่มีเป้าหมายไปในทางอรรถประโยชน์ การ สร้างสรรค์สถาปัตยกรรมนับได้ว่าเป็นการผสมผสานสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมและวิทยาศาสตร์

แผนภูมิแสดงศิลปะในสาขาต่าง ๆ

แผนภูมิที่ 1 แสดงทัศนศิลป์ประเภทวิจิตรศิลป์

ที่มา : วิรุณ ตั้งเจริญ. 2537 : 6-7.

แผนภูมิที่ 2 แสดงทัศนศิลป์ประเภทวิจิตรศิลป์

ที่มา : วิรุณ ตั้งเจริญ. 2537 : 6-7.

นอกจากขอบข่ายของศิลปะจะกินความไปถึงวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ข้างต้นแล้ว การกล่าวถึงศิลปะยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา (Art Education) อีกด้วย ศิลปศึกษาเป็นเรื่องของการศึกษาศิลปะในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ศิลปะศึกษามีสภาพเป็นวิชาสามัญวิชาหนึ่ง เพื่อมุ่งสร้างความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีงามในทางศิลปะให้กับผู้เรียน กิจกรรมทางศิลปศึกษามีได้มุ่งฝึกฝน ให้เด็กเป็นศิลปินหรือช่างฝีมือโดยตรง แต่มุ่งให้กิจกรรมมีสภาพเป็นสื่อในอันที่จะกระตุ้นให้เด็กมีพฤติกรรม บุคลิกภาพ และรสนิยมที่ดีงามตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

จากการที่ศิลปศึกษาเป็นการศึกษาทางด้านความงามในระบบโรงเรียน นอกจากศิลปศึกษาจะเกี่ยวข้องกับความงามทางศิลปะโดยตรงแล้วยังเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียน การสอน การประเมินผลและจิตวิทยาการศึกษาทางด้านต่าง ๆ อีกด้วย การกล่าวถึงคำว่า "ศิลปศึกษา" อาจจะเป็นคำที่กว้างเกี่ยวโยงถึงศิลปะในสาขาต่าง ๆ การกล่าวอย่างชี้เฉพาะถึงศิลปศึกษาทางด้านทัศนศิลป์ จึงนิยมเรียกอย่างชัดว่า "ทัศนศิลป์ศึกษา" (Visual Art Education)

อย่างไรก็ตาม ขอบข่ายของคำว่า "ศิลปะ" ในที่นี้ แม้จะเป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้างมาก แต่ด้วยความเข้าใจและความนิยมที่มีต่อคำว่า "ศิลปะ" ในลักษณะที่ครอบคลุมถึงศิลปะที่มองเห็นและสัมผัสได้ "ศิลปะ" ในที่นี้จึงกินความถึง ทัศนศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ และทัศนศิลป์ศึกษา (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2537 : 3-8)

2. ศิลปะพื้นบ้าน (หัตถกรรม)

ความหมายของศิลปะพื้นบ้าน

พื้นบ้าน (Folk) บางครั้งก็เรียกว่า พื้นถิ่น (Folklore) ซึ่งหมายถึงกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งอันมีเอกลักษณ์ของงาน เช่น การดำรงชีวิต ภาษาพูด นับถือศานานับได้ว่า เป็นประเพณีร่วมกัน

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) หมายถึงงานที่ผลิตขึ้นด้วยฝีมือช่างในท้องถิ่น เป็นช่างพื้นบ้านโดยผลงานมุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ใช้วัสดุที่อยู่ในท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีพื้นฐานจากธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และความจำเป็นในการดำรงชีวิต ศิลปะพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นงานหัตถกรรมคือ งานฝีมือนั่นเอง

ลักษณะของงานพื้นบ้าน

1. ศิลปะพื้นบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นควบคู่กับการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ คือ ความจำเป็นที่ต้องใช้ประกอบอาชีพ ใช้ในชีวิตประจำวัน พักผ่อน ฯลฯ
2. รูปแบบของศิลปะพื้นบ้าน จะเป็นรูปแบบอิสระมีวิธีการทำไม่ซับซ้อน ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายหรือหาได้ในท้องถิ่นและจะมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองในแต่ละท้องถิ่น
3. ศิลปะพื้นบ้านจะทำขึ้นมาในลักษณะทั้งที่ใช้สอยได้และเกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม

กำเนิดศิลปะพื้นบ้าน

ขบวนการศิลปะที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์มาแต่ดึกดำบรรพ์ ได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้และเครื่องเล่นซึ่งประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย ๆ เช่น เครื่องมือหินสมัยดึกดำบรรพ์ เราพบหลักฐานเป็นขวานกำปั้น กำไลหิน อายุประมาณ 22,000 ปี ก่อน ค.ศ. ซึ่งจัดอยู่ในยุคหินใหม่

เชื่อกันว่ามนุษย์พวกแรกที่รู้จักสร้างงานศิลปะและงานหัตถกรรมขึ้นเพื่อใช้สอยคือมนุษย์โครมันยอง นอกจากขวานหินแล้วยังพบสิ่งที่ทำด้วยกระดูกสัตว์ เช่น มีดปลายแหลม ลูกศร ปลายหอก ฉมวก เบ็ด และเข็มเย็บผ้า ภาชนะสิ่งของทำจากเปลือกหอย เครื่องประดับและเครื่องปั้นดินเผา เท้าที่พบหลักฐานในยุคก่อนประวัติศาสตร์มีภาชนะใส่ของมีรูปทรงต่างๆ หลายสี เช่น ดำ แดง น้ำตาล เทา เหลือง ภาชนะ เหล่านี้บางใบมีพื้นเรียบไม่มีลาย ส่วนที่มีลายมักเป็นลายเชือกขด ลายนั้นเขียนด้วยสีแดงเป็นส่วนใหญ่สันนิษฐานว่า ทำขึ้นเพื่อใช้สอยและประกอบพิธีกรรม เนื่องมาจากค้นพบอยู่รวมกับกระดูกมนุษย์

ส่วนภาชนะสานนั้นมีมาแต่สมัยดึกดำบรรพ์ การจักสานได้พัฒนาขึ้นมาจากสิ่งทอต่าง ๆ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า มนุษย์เริ่มรู้จักทอผ้าใช้ครั้งแรกราว ๆ 3,000 - 5,000 ปี ก่อน ค.ศ. และผ้าชนิดแรกที่รู้จักทอขึ้นใช้คือ ผ้าลินิน ซึ่งทำมาจากต้นแฟลกซ์นำมาแช่น้ำแล้วขยี้หรือทุบให้แตกออกเป็นเส้น ๆ แล้วนำมาบิดเป็นเกลียวจะได้เส้นด้ายมาทอเป็นผืนผ้ากำเนิดการทอผ้าลินินอยู่บริเวณตะวันตกของทวีปเอเชีย ในประเทศไทยพบผ้าที่มีลักษณะการทออย่างหยาบ ๆ อยู่ร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์ในยุคหินใหม่จึงเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่าเรามีการพัฒนาทางด้านศิลปะหัตถกรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณทั้งงานเครื่องปั้นดินเผา การทอ การจักสาน

ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

บรรดामผลงานของชาวบ้านที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามความจำเป็นต่อการใช้สอย ในวิถีชีวิตเป็นประจำวันย่อมเป็นการยากที่จะจำแนกชี้ชัดลงไปให้แน่นอนว่า สิ่งใดใช้เฉพาะงานอะไรเพราะการนำไปใช้นั้น ได้ถือเอาความสะดวกเป็นเรื่องสำคัญ ของอย่างเดียวกัน อาจจะใช้งานในหลายประเภท แต่พอจำแนกแบ่งให้เห็นเป็นแนวทางเพื่อการศึกษาเพียงว่า ช่วงนั้นได้สร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ในทางการใช้สอยของมนุษย์เองให้ได้ใช้ครบถ้วนสมบูรณ์ ส่วนจะใช้วัสดุอย่างใดนั้นขึ้นอยู่กับบริบทนิยตกทอดแบบอย่าง และแหล่งวัตถุดิบอยู่ใกล้ตัว ฉะนั้น ในการจำแนกผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านตามลักษณะของการใช้งาน จำแนกโดยประมาณ ดังนี้

1. ประเภทส่วนประกอบของบ้านเรือน ได้แก่ ฟาก ฝาเพดาน ฝา จั่ว เป็นต้น
2. ประเภทเครื่องเรือน ได้แก่ เก้าอี้ ชุดรับแขก ตู้ โต๊ะ แคร่ ชั้นวางของ
3. ประเภทเครื่องใช้สอยในครัวเรือน ได้แก่ หม้อข้าว โถง โห หม้อน้ำ ครก ชัน กระจุง กระจาด กระจเขอ กระจชอน ตะกร้า แอบ เสื่อ สาด หมอน โถง ถ้วยชาม พัด ไม้กวาด กระจต่ายชุดมะพร้าว เขียนหมาก กระจโดน มีด เป็นต้น
4. ประเภทเครื่องใช้สอยทั่วไป บุงกี ตะกร้า กระจออม กระจชู กระจเข้า หลัว เข่ง เกวียน เรือ ร่ม กระจดิง กระจพรวน
5. ประเภทเครื่องใช้สอยประจำตัว เสื่อ ผ้านุ่ง ไสรง ผ้าขาวม้า พัด กระจเป่าถือ กระจเป่าใส่เสื่อผ้า ตะกร้า กระจอบ หมวก กระจองประดับกายต่าง ๆ (สร้อย กำไร แหวน)
6. ประเภทเครื่องใช้ในงานกสิกรรม ได้แก่ กระจบุง ตะกร้า เข่ง บุงกี ชะลอม กระจอบ เสียม มีดพรว้า ขวาน โถ คราด
7. ประเภทเครื่องมือดักจับสัตว์ ลอบ ไช สุ่ม กระจชัง อีจู้ กระจงนก กระจดักนก แร้ว ตุ่ม ลัน ขนาง ยอ แห อวน
8. ประเภทเครื่องเล่น ได้แก่ ตะกร้อ ตักตา หม้อข้าวหม้อแกงเด็กเล่น นกหวีด ม้าก้านกล้วย กระจองดนตรี ว่าวพระระย้า ปลาตะเพียน หน้ากาก กระจงตะลุง กระจงใหญ่
9. ประเภทเครื่องตวงวัด ได้แก่ ป้อย ลิตร แล่ง ทะนาน ถัง สัด เกวียน กระจบุง บุงกี
10. ประเภทเครื่องมือและอาวุธ ได้แก่ มีดพก ขวาน พรว้า ดาบ ธนู คันกระจสุน หอก แหวน หลาว กระจวมก ไม้ตะพด สนับมือ หน้าไม้

11. ประเภทเครื่องใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ ตึกตาเสียดบาล แผ่นยันต์อักขระ การแทงหยวกเมรุเผาศพ โลงศพ ปราสาท พานบายศรี และบัวบรจกระดุก เครื่องใช้ในพิธีต่าง ๆ ศาลพระภูมิ เครื่องใช้ในงานบุญต่าง ๆ

งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในประเทศไทย นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทำต่อเนื่องกันมา ทั้งด้านวัสดุและกรรมวิธีที่คล้ายคลึงกันทั่วทุกภูมิภาค ในลักษณะงานประเภทเดียวกันจะแตกต่างกันบ้างก็ตาม ลักษณะความเหมาะสมแต่ละท้องถิ่นที่จะนำไปใช้สอยทางด้านของรูปทรงเฉพาะงานบางอย่างเท่านั้นและโดยที่ผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของเรานั้นมีอยู่มากมายหลายประเภทหลายรูปแบบ เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นจึงได้แยกผลงานออกเป็น 2 สาขาใหญ่ ๆ คือ "ศิลปะ" กับ "งานหัตถกรรม" ตามความหมายเดิม ดังนี้

งานศิลปะ หมายถึงผลงานที่สร้างสรรค์เพื่อความพอใจและประทับใจ โดยคำนึงถึงคุณค่าทางความงามเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ เช่น ผลงานที่ทำให้เกี่ยวกับพิธีกรรม ใช้ในศาสนพิธี ของสำหรับประดับตกแต่ง ของเล่นต่าง ๆ ของเหล่านั้นไม่ได้ทำเพื่อการใช้สอยแต่จะทำไว้เพื่อผลทางใจหรือความบันเทิงเท่านั้น เช่น ว่าว ธงทิ้ว (ตุ๊ก) ธงตะขาบ การจัดบายศรี การใช้ใบตองห่อขนมไทย การจัดพานดอกไม้ งานแทงหยวก แกะสลัก ของอ่อน ตึกตาไทย ตึกตาขาววัง งานกระดาษ (แกะลวดลาย) งานกระดาษอื่น ๆ งานสานปลาตะเพียน ตึกแตน กุ้ง ของเด็กเล่น

งานหัตถกรรม หมายถึงผลงานที่สร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ทางการใช้สอยตามความต้องการที่จำเป็นในชีวิต ซึ่งได้แก่ งานประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ หม้อน้ำ หม้อข้าวหม้อแกง โอ่ง ไห คนโท เต้าขนมครก เต้าวาง อังโล เต้าเชิงกราน
2. เครื่องไม้ ได้แก่ ตู โต๊ะ เก้าอี้ โต๊ะหมู่บูชา
3. เครื่องจักสาน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้และหวาย ญ่าลิเกา ถาย่านาง เช่น ตะกร้า กระบุง กระจาด กระเชอ ไช ลอบ สุ่ม กระเป๋า
4. เครื่องรัก ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน เครื่องมุก งานลายรดน้ำ ประดับเปลือกไข่ ปิดทอง ร่องขาด งานทำหัวโขน
5. เครื่องทอຍ้อม ได้แก่ ผ้าพื้นเมือง ผ้าปาเต๊ะ ผ้าทอ หรือผ้าຍ้อมชาวเขา
6. งานเครื่องโลหะรูปพรรณ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องเงินลงยา สลักดูน
7. เครื่องหนัง ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เช่น กระเป๋าใส่ธนบัตร กระเป๋าถือ

8. เครื่องหล่อ ได้แก่ งานหล่อกระดิ่ง กระดิ่ง กระพวน และภาชนะใช้สอยอื่น ๆ

ศิลปะพื้นบ้านในยุคเก่ากับยุคปัจจุบันมีอะไรที่ต่างกันอยู่มากไม่ว่าจะเป็นรูปแบบและวัตถุประสงค์ในการทำศิลปะพื้นบ้านในยุคเก่าถูกนำขึ้นมาเพื่อประโยชน์การใช้สอยจริง ๆ และศิลปะพื้นบ้านในยุคปัจจุบันถูกทำขึ้นมาเพื่อประโยชน์ทางการค้า ที่บอกว่าทำเพื่อประโยชน์ทางการค้าก็เพราะว่าในปัจจุบันนี้ผู้ที่ทำงานศิลปะพื้นบ้านไม่ได้มีอยู่มากมายเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งทำกันอยู่เกือบทุกหลังคาเรือน แต่ปัจจุบันจะรวมตัวกันทำเป็นกลุ่ม ๆ แต่ผู้ที่ต้องการงานทางด้านศิลปะพื้นบ้านยังมีอยู่มาก มีทางเดียวที่จะได้มาคือ การจับจ่ายซื้อหาถึงจะได้เป็นเจ้าของชิ้นนั้น

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ผู้ที่ทำงานศิลปะพื้นบ้านจึงสามารถพัฒนารายได้ของตัวเองให้ดีขึ้น ได้ส่งผลให้สังคมโดยรวมมีความเป็นอยู่ที่ดีตามมา ศิลปะพื้นบ้านยังช่วยพัฒนาด้านจิตใจอีกด้วย กล่าวคือผู้ที่ให้ความสนใจในงานศิลปะพื้นบ้านจะเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี ไม่เฟอะพะงในการใช้เงินและก็ยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมของชาติไทยให้อยู่คู่กับเมืองไทย เมืองที่ได้ชื่อว่าเมืองยิ้มตลอดไปนานเท่านั้น

สภาพของการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านในปัจจุบันนี้คงมีสภาพเพียงการเก็บรักษาศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพไว้ตามหอวัฒนธรรมของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศ โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในการจัดเก็บเพื่อการอนุรักษ์ส่งเสริมนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

1. เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ
2. เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน
3. เครื่องประดับตกแต่งภายในบ้าน เครื่องประดับร่างกาย ตลอดจนเสื้อผ้า

สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงก็คือ วิธีการผลิต ผู้สร้างงานจะเป็นผู้ดำเนินการผลิตครบทุกขั้นตอนต่องานหนึ่งชิ้น ความละเอียดละไม ความมีศิลปะจึงถูกถ่ายทอดออกมาเป็นจนเป็นความงามศิลปะชิ้นนั้น ๆ ช่างผู้ผลิตจึงมีความชำนาญและประดิษฐ์ประดอยอย่างมีคุณค่า ซึ่งมีสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ช่างผู้สร้างงานจะถนัดเฉพาะเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น จึงมีสภาพความเป็นจริงก็คือ จะหาช่างฝีมืออย่างในอดีตกาลนั้นไม่ได้ เพราะเงื่อนไขเวลาและความต้องการของตลาดมีมากขึ้น การผลิตงานศิลปะพื้นบ้านจึงนับวันแต่จะมีความถนัดเฉพาะบางขั้นตอนเท่านั้น เช่น ผู้ผลิตอาจจะถนัดเฉพาะจักตอก เหลาตอก หรืออาจจะ

ถนัดเฉพาะการตั้งโครงหรืออาจถนัดเฉพาะการสานลวดลาย ซึ่งผิดกับช่างผู้สร้างงานในยุคก่อน จะเริ่มตั้งแต่การเตรียมวัสดุ การทำจนสำเร็จโดยคนเดียว

โดยสภาวะปัจจุบันนี้สภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ระบบโดยเฉพาะสภาวะเศรษฐกิจและความแห้งแล้งของธรรมชาติ มีผลกระทบอย่างรุนแรงและชัดเจนต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านเป็นอย่างมาก การหลั่งไหลของประชาชนจากชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อหวังประกอบอาชีพการรับจ้าง เพื่อให้ได้เงินค่าแรงงานในการยังชีพ หรืออาจมากกว่านั้น คือการเดินทางไปประกอบอาชีพต่างประเทศในสถานภาพการขายแรงงาน ทำให้ชาดผู้สืบทอดหัตถกรรมต่าง ๆ ไปจำนวนมาก

ถึงอย่างไรก็ตามในขณะนี้ประเทศไทยกำลังได้รับความสนใจจากทั่วทุกมุมโลกหลั่งไหลกันเข้ามาท่องเที่ยวมีทั้งนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ พ่อค้า ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยโดยมีจุดหมายต่างกันออกไป และบุคคลเหล่านี้ที่เข้ามาในจุดหมายต่าง ๆ กันนั้น ได้มองเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านของไทยเป็นอย่างมาก เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ไปในตัวอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ศิลปะท้องถิ่น (อีสาน)

ความหมาย ขอบเขต และลักษณะของศิลปกรรมท้องถิ่น

การสร้างงานศิลปะเกิดจากฝีมือของมนุษย์ การดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละภาษาสามารถสร้างสรรค์และสัมผัสงานศิลปะได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม นับตั้งแต่ผลงานศิลปะที่มีความสลบซับซ้อน ลึกซึ้ง ทรงคุณค่าเชิงวิจิตรศิลป์ (Fine Art) เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม และดนตรี - นาฏศิลป์ ไปจนถึงงานศิลปะที่อุดมไปด้วย ลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกรายง่าย และถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ในเชิงประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) เช่น งานแกะสลักไม้ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานทักทอ งานกระดาษ ฯลฯ ซึ่งผลงานศิลปะต่าง ๆ ดังกล่าว จะปรากฏคุณค่าและจุดมุ่งหมายการสร้างสรรค์ในระดับที่เหมือนกัน และหรือแตกต่างกันออกไป

การศึกษาศิลปกรรมท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจความหมาย ขอบข่าย ลักษณะความเป็นมาและความสำคัญของศิลปกรรมท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ

1. ความหมาย

ศิลปะ (Art) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้อธิบายไว้ว่า ศิลปะ (ศิลปะ) น. ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง แสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์เห็นโดยเฉพาะ หมายถึงวิจิตรศิลป์ ตรงกับ คำว่า ศิลปะในภาษาบาลี

ศิลปะ (Art) ในศิลปะสงเคราะห์ของเสฐียร โกเศศ ได้อธิบายความหมาย ไว้ว่า **ศิลปะ** หมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและความคิด เช่น ตัดเสื้อ สร้างบ้านเรือน ปลูกต้นไม้ เป็นต้น อย่างนี้เป็นศิลปะมีความอย่างกว้าง

คำว่า **"ศิลปะ"** (Art) มาจากภาษาลาติน Art แปลว่า ความชำนาญหรือทักษะ ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นความหมายเดิม ความหมายของความว่า ศิลปะที่ใช้ในปัจจุบันมาจากคำว่า "arti" และ "arte" ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาของอิตาลี คำว่า "arte" หมายถึงฝีมือช่างทักษะและการประดิษฐ์ทางการช่าง (ระหว่างศตวรรษที่ 14-16)

คำว่า **"กรรม"** ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้อธิบายไว้ว่า กรรม, กรรม – [กำ, กำมะ -] น. การกระทำ, การงาน, กิจ

คำว่า **"ศิลปะกรรมท้องถิ่น"** (Local Art) ในวัฒนธรรมทางด้านภาษาไทย มีการใช้คำที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มวิชาการที่มีพื้นฐานวิชาชีพของตน เช่น กลุ่มผู้มีพื้นฐานสาขาคีตชนวิทยา (Folklore) นิยมใช้คำว่า **"ศิลปะกรรมท้องถิ่น"** สาขาศิลปะสถาปัตยกรรม (Architecture) นิยมใช้คำว่า **"ศิลปะกรรมพื้นบ้าน"** สาขาวิชาศิลปะศึกษา (Visual Art) นิยมใช้คำว่า **"ศิลปกรรมพื้นบ้าน"** (Folk Art) เป็นต้น ซึ่งยากแก่การให้คำนิยามหรือกำหนดความหมายอย่างแน่ชัดได้ เพราะระบบความคิด ระบบความเชื่อในการสร้างงานและผลงานแต่ละยุคสมัยนั้นมีทั้งความเหมือนและหรือความแตกต่างกันออกไป จะอย่างไรก็ตามสาขาวิชาต่าง ๆ ล้วนมีเจตนาศึกษาพฤติกรรม และผลงานที่สร้างสรรค์ของมนุษย์ว่า ด้วยหลักของเหตุและผลตามหลักวิชาของตนแทบทั้งสิ้น หากผู้สนใจใฝ่ศึกษาริเริ่มบูรณาการ สาขาวิชาต่าง ๆ ดังกล่าว เลือกสรรคุณค่าเด่นมาเสริมจุดด้อยให้สมบูรณ์ โดยไม่ขีดเส้นแบ่งพรมแดนสาขาวิชาอย่างมือคุดิ และปัจเจกวิชาแล้ว จะก่อให้เกิดการศึกษาค้นคว้าใกล้เคียงกับสภาพที่เป็นจริงแห่งองค์ความรู้มากที่สุด ซึ่งจะส่งผลานิสงส์ถึงมวลมนุษยชาติ สรรพสิ่งในโลกและจักรวาลเป็นที่สุด ดังนั้นจึงขอกล่าวความหมายของคำว่า **"ศิลปะกรรมท้องถิ่น"** (Local Art) หรือความหมายของคำที่ใกล้เคียงซึ่งมีผู้ให้คำนิยามดังต่อไปนี้

"ศิลปกรรม" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้อธิบายไว้ว่า ศิลปกรรม น. สิ่งที่เป็นศิลปะ, สิ่งที่ผลติสร้างขึ้นเป็นศิลปะ

"ท้องถิ่น" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้อธิบายไว้ว่า ท้องถิ่น น. ท้องถิ่นที่ใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ

ศิลปกรรมพื้นบ้าน หมายถึงผลงานสำเร็จของชาวบ้านที่มีคุณค่าทางศิลปะพอสมควรจะเป็นแบบจารีตนิยมหรือแนวผสมผสานกับสมัยก็ตาม ซึ่งเป็นการบ่งบอกให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของช่างระดับพื้นฐานที่สามารถแก้ปัญหาธรรมดา ๆ ให้ดูดีมีลักษณะสมบูรณ์สืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน ส่วนใหญ่จะเป็นผลงานทางเครื่องมือเครื่องใช้ในการยังชีพ และจรรโลงใจในทางพุทธศาสนา

คำว่า **"ศิลปกรรมพื้นบ้าน"** (Folk Art) เสฐียรโกเศศ ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า ศิลปชาวบ้านการร้องรำทำเพลง จิตรกรรมการวาดเขียนและอื่น ๆ ซึ่งมีกำเนิดมาจากชีวิตจิตใจของประชาชน เรียกว่า ศิลปชาวบ้าน ศิลปชาวบ้านอาจมาแต่ประชาชนเองเป็นผู้สร้างหรืออาจมาจากผู้เป็นศิลปินจริง ๆ ซึ่งมองเห็นชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่เป็นปรัมปรา คติหรืออะไรอื่น ๆ ของชาวบ้านเป็นผู้สร้างขึ้นก็ได้ ศิลปชาวบ้านมีแปลก ๆ ต่าง ๆ กันมากมาย เพราะประเทศหนึ่ง ๆ ก็มีแตกต่างกันออกไป แม้ในประเทศเดียวกันต่างถิ่นต่างท้องที่ก็มีแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นศิลปะดังกล่าวจึงอุดมด้วยลักษณะที่แสดงให้เห็นความรู้สึกนึกเห็นอย่างง่าย ๆ และถือเป็นปรัมปราคติสืบต่อกันมาของประชาชนในประเทศหรือในท้องถิ่นนั้น เป็นเครื่องส่องให้เห็นลักษณะพิเศษเกี่ยวกับพุทธิปัญญา

ศิลปะพื้นบ้าน คือผลงานของมนุษย์ระดับชาวบ้านทั่วไป ไม่ว่าจะเป็ชาวบ้านอยู่ทางภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ผลงานของชาวบ้านอาจมีทั้งศิลปะ ประเภทที่มองเห็นและมองไม่เห็น ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน ภาพเขียน งานจักสาน ถักทอ บ้านเรือน ฯลฯ จัดว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านทั้งสิ้น

ฉันทนา จรุงวิทย์ กล่าวถึง **ศิลปะพื้นบ้าน** ว่าเป็นผลงานที่ถูกสร้างขึ้นมาจากมนุษย์มีผลโดยตรงกับผู้พบเห็นถึงความบริสุทธิ์สะอาด ตรงต่อความตั้งใจของผู้ผลิต ที่แก้ปัญหาการใช้วัสดุอย่างคุ้มค่า เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยโดยตรง ทำขึ้นโดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้านใช้ ไม่ใช่งานพิเศษของกลุ่มชน อันประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น และทำขึ้นด้วยวิธีการที่สอดคล้องไปกับธรรมเนียมของท้องถิ่นนั้นและทำด้วยแรงคนเป็นส่วนใหญ่

มณี พันทวี กล่าวถึงลักษณะ ศิลปะอีสาน ว่ารูปแบบอันเป็นผลงานของกลุ่มชนในท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นจะแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนให้ปรากฏคุณค่าเด่นชัดเกี่ยวกับวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ชนบประเพณีสังคม รูปแบบดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมจะเกิดขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและสภาวะทางสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของคนในสังคมในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และรูปแบบนั้นยังถูกดำเนินต่อไปในอนาคตอย่างไม่หยุดยั้ง โดยอาศัยการปรับปรุงและส่งเสริมจากพื้นดั้งเดิมที่เราเรียกว่า ศิลปะท้องถิ่น (Folk Art) หรือศิลปะพื้นเมืองหรือศิลปะพื้นบ้าน ส่วนมากศิลปะอีสานจะจัดอยู่ในรูปศิลปะประยุกต์ (Applied Art) เพราะมีความสัมพันธ์กับงานช่างหรือการฝีมือ (Craft) รวมทั้งความเชื่อที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งมีศิลปะที่ปรากฏให้เห็นอยู่หลายประการ

จากคำนิยามหรือกำหนดความหมายตามทัศนะของผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ ท่าน ดังกล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ ศิลปกรรมท้องถิ่น (Local Art) มีลักษณะหรือหมายถึง

1. มรดกวัฒนธรรมทางวัตถุและจิตใจที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมา จากบรรพบุรุษสมาชิกในชุมชนหลายชั่วอายุคนสู่คนรุ่นหลัง
2. เป็นมรดกทางปัญญาของกลุ่มตนหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ
3. อาจสั่งสมสืบทอดจากช่างอาวุโส ครูช่าง นายช่าง รุ่นสู่รุ่น โดยผ่านการเรียนรู้ การศึกษาสังเกต บอกกล่าว ลอกเลียนแบบ และฝึกฝนปฏิบัติจริงตามหลักวิชารูปแบบการสร้างงาน กระบวนการสร้างสรรค์และกลวิธี
4. ผลงานส่วนใหญ่ไม่สามารถสืบค้นถึงที่มา แหล่งกำเนิดของศิลปกรรมท้องถิ่น ว่าใครเป็นผู้สร้างขึ้นมาก่อนหรือสร้างขึ้นเมื่อใด

2. ขอบเขตและคำจำกัดความวิชาศิลปกรรมท้องถิ่น (Local Art)

"ศิลปกรรม" หมายถึงสิ่งที่เป็นศิลปะและสิ่งทีผลิตสร้างขึ้นเป็นศิลปะเมื่อนำ "ศิลปกรรม" ไปผสมกับ "ท้องถิ่น" ที่หมายถึงท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งได้รับการสั่งสมสืบทอดด้วยวิธีบอกเล่า ศึกษาสังเกต ลอกเลียนแบบและการเรียนรู้ศึกษาทดลองและปฏิบัติจริง จึงเป็นขอบเขตของการศึกษาศิลปกรรมท้องถิ่นซึ่งครอบคลุมของการศึกษาของงานเขียนภาพ งานปั้น หล่อ แกะสลัก สิ่งปลูกสร้าง นิทาน วรรณกรรมท้องถิ่น ดนตรี การแสดง งานถักทอ เครื่องจักสานและงานหัตถกรรมประเภทอื่น ๆ ในท้องถิ่น ก่อนที่ระบบอุตสาหกรรมจะเข้ามามีบทบาทส่งอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวัสดุรูปแบบและกรรมวิธีการสร้าง

จะอย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าขอบเขตและคำจำกัดความของศิลปกรรมท้องถิ่น ครอบคลุมถึงผลงานสร้างสรรค์ของท้องถิ่นที่สร้างขึ้น เป็นสิ่งเร้าอารมณ์ สามารถรับเข้าสู่ อารมณ์ความรู้สึกประสาทสัมผัสทางตาและหูแต่ในที่นี้มีเนื้อหาอยู่ในขอบเขตของศิลปกรรม เฉพาะที่สามารถรับเข้าสู่อารมณ์ ความรู้สึกประสาทสัมผัสทางตาเท่านั้นและศิลปกรรม ท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ ต้องได้รับการสังมสืบทอดตามรูปแบบประเพณีนิยมของช่างฝีมือ ชาวอีสาน ผู้มีฝีมือความสามารถและความรู้ค่าของช่างฝีมือนั้นเฉพาะตัวเป็นคน ๆ ไปหรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผลิตรกรรมหรือสิ่งที่ทำขึ้นนั้นไม่ใช่เป็นของที่ทำขึ้นด้วยเครื่องจักร

สรุปได้ว่า ในการสร้างงานศิลปกรรมท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายในการสร้างเพื่อ ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง สร้างงานประยุกต์ศิลป์ ดังนั้นผู้สร้างงาน ดังกล่าวจึงได้การขนานนามว่า "ช่าง" หรือ "ช่างฝีมือ"

3. ลักษณะของศิลปกรรมท้องถิ่น

การที่จะศึกษาและทำความเข้าใจศิลปกรรมท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งจำเป็นอย่าง ยิ่งต้องศึกษาศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ การจำแนกศิลปกรรมท้องถิ่นถ้าหากใช้เกณฑ์ โดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายและเรื่องราวที่ปรากฏเป็นเครื่องกำหนดดังกรณีของประยูร อุตสาหฐานะ ว่าศิลปะพื้นบ้าน สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านคติความเชื่อ ศาสนา กล่าวได้ว่าศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปะประยุกต์ (Applied Art) อันได้แก่ ศิลปะหัตถกรรม ประณีตศิลป์ มณฑลศิลป์ ดังนั้นศิลปกรรมท้องถิ่นก็เป็นดังกัน

ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นผลงานซึ่งได้รับการสังมสืบทอดต่อเนื่องกันมาจาก บรรพบุรุษ จะได้รับการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสังคมตามท้องถิ่นนั้น ๆ กำหนดศิลปกรรม ท้องถิ่นส่วนใหญ่มีลักษณะเรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน สัดส่วนคลาดเคลื่อนไม่แสดงรายละเอียดมากนัก มักขาดความปราณีตใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นเป็นหลัก กรรมวิธีการสร้างที่เรียบง่าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดในเรื่องทักษะทางช่างเป็นสำคัญ

เกี่ยวกับศิลปกรรมท้องถิ่น มีการจำแนกประเภทของศิลปะกรรมท้องถิ่น ออก เป็นหมวดหมู่ตามลักษณะผลงานที่สร้างขึ้นดังนี้

วิโรฒ ศรีสุโร จัณกศิลปกรรมพื้นบ้านได้ 7 ประเภทดังนี้

1. งานถักงานทอ
2. งานจักสาน
3. เครื่องปั้นดินเผา
4. งานแกะสลัก

5. งานโลหะ
6. งานก่อสร้าง
7. งานเขียนภาพ

วิบูลย์ ลีสุวรรณ ได้จำแนกประเภทของศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านออกได้ 10 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics)
2. การทอและเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)
3. การแกะสลัก (Carving)
4. หัตถกรรมโลหะ (Metal Works)
5. เครื่องจักสาน (Basketry)
6. การก่อสร้าง (Architectures)
7. ภาพเขียน (Painting & drawing)
8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture & decorating motive)
9. การทำเครื่องกระดาษ (Paper mach)
10. ประเภทเบ็ดเตล็ด

มุณี พันทวี ได้จำแนกศิลปะอีสานออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. งานช่างและการฝีมือ
2. งานด้านกิจกรรมที่สำคัญของชาวอีสานที่สัมพันธ์กับศาสนาความเชื่อ
3. งานทางด้านประติมากรรม
4. งานทางด้านสถาปัตยกรรม

สมหวัง คงประยูร ได้จำแนกศิลปกรรมพื้นบ้านได้ 7 ประเภท ดังนี้

1. สถาปัตยกรรม
2. ประติมากรรม
3. จิตรกรรม
4. งานหัตถกรรม
5. เพลงพื้นบ้าน
6. นิทานพื้นบ้าน
7. การละเล่นพื้นบ้าน

วิวัฒน์ จุฑะวิภาค ได้จำแนกหัตถกรรมพื้นบ้านออกเป็น 5 หมวด ดังนี้

1. หมวดยักสาน
2. หมวดช่างเขียน
3. หมวดช่างทอ
4. หมวดช่างปั้น
5. หมวดช่างหล่อ-ช่างเหล็ก

เห็นได้ว่าการจำแนกศิลปกรรมท้องถิ่นตามกรรมวิธีการสร้างสรรค์สามารถจัดประเภทหรือหมวดหมู่ได้แตกต่างกันออกไป ในส่วนของศิลปกรรมท้องถิ่นอีสาน อาจจำแนกประเภทหรือหมวดหมู่ได้ กรรมวิธีการสร้างและลักษณะที่ปรากฏออกได้ 10 หมวด ดังนี้

1. หมวดยานจิตรกรรม (Painting)
2. หมวดยานประติมากรรม (Sculpture)
3. หมวดสถาปัตยกรรม (Architectures)
4. หมวดยานจักสาน (Basketry, Mat)
5. หมวดเครื่องปั้นดินเผา (Ceramics)
6. หมวดหล่อโลหะ – ดีเหล็ก (Metal Works)
7. หมวดยานถัก ทอ ย้อม (Textile)
8. หมวดยานกระดาษ (Paper mach)
9. หมวดยานดอกไม้ – ใบตอง (Floral of ferying-Banana leaves)
10. อื่น ๆ (Other)

จากการจำแนกหมวดหมู่ศิลปกรรมท้องถิ่นตามกรรมวิธีการสร้างและเรื่องราวที่ปรากฏพอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผลงานที่สืบทอดต่อกันมาโดยวิธีบอกเล่าและฝึกฝนทดลองปฏิบัติจริง
2. เป็นผลงานที่เกี่ยวข้องกับการนำไปใช้สอยในชีวิตประจำวันและขนบธรรมเนียมประเพณี
3. เป็นผลงานส่วนใหญ่ที่ไม่สามารถสืบค้นเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด
4. เป็นผลงานต้นแบบให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาปฏิบัติสืบต่อกันมาและหรือ เชื้อถือยึดมั่นกันสืบมา

4. ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมท้องถิ่นกับสิ่งที่เกี่ยวข้อง

ศิลปกรรมท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย รูปแบบต่างกรรมต่างวาระ ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมท้องถิ่นกับธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่ธรรมชาติ (Art is not nature) สิ่งที่ดีถือว่าเป็นศิลปะตรงกันข้ามกับธรรมชาติ ศิลปะมนุษย์เป็นผู้สร้าง ธรรมชาติเราไม่รู้ว่าใครเป็นผู้สร้าง ธรรมชาติเป็นแหล่งกระตุ้นให้มนุษย์เกิดแรงดลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์ทุกแขนงเป็นแหล่งรวบรวมความรู้สาขาต่าง ๆ นานัปการ ศิลปกรรมท้องถิ่นไม่เน้นความเหมือนจริงในธรรมชาติ ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นศิลปะที่ดัดแปลงสภาวะ ธรรมชาติ ไปตามคตินิยมของคนในท้องถิ่นชาวบ้านสร้างสรรค์งานศิลปะตามคติความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาและจินตนาการ การสร้างรูปแบบตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการประดับตกแต่ง ศาลาโรงธรรมในประเพณีบุญเผด จะคำนึงถึงปรัชญาธรรมทางวัตถุ เช่น การสร้างธงใยแมงมุม แกะสลักรูปสัตว์ ดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น โดยไม่คำนึงถึงความเหมือนจริงในธรรมชาติ แต่จะสร้างขึ้นเพื่อใช้ทดแทนสิ่งนั้น ๆ ตามความคิด ที่ฟังมีหรือเป็นไป หรืออาจกล่าวได้ว่าผลงานดังกล่าวเป็น “สัญลักษณ์” ที่ต้องการแสดงออก

1. ธรรมชาติเป็นแรงดลใจในการสร้างศิลปกรรมท้องถิ่น ศิลปกรรมท้องถิ่นไม่ได้สร้างให้มีรูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ แต่ก็ได้นำเอาธรรมชาติเป็นดลใจในการสร้าง เช่น ลวดลายตัดกระดาษ ตกแต่งบังไฟของชาวอีสานบนส่วนประดับบางตำแหน่ง มีที่มาจากลวดลายของซี่ฟันของสุนัข อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของกบ จะเห็นได้ว่าลวดลายดังกล่าวล้วนจินตนาการจากสัตว์ที่มีอยู่จริง ซึ่งอยู่ใกล้ตัวของมนุษย์

2. ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมท้องถิ่นกับมนุษย์ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์ สะท้อนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รู้จักภาวะแห่งตนเองมากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันจวบจนอนาคต

3. ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวกับมนุษย์และสังคม ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ สะท้อนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รู้จักภาวะแห่งตนเองและบุคคลอื่นได้สร้างความรู้ความเข้าใจตระหนักเกื้อกูลต่อสมาชิกในสังคมมากขึ้น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อ ซึ่งได้รับการสั่งสมสืบทอดต่อกันจากรุ่นบุรุษสำหรับใช้ยึดเหนี่ยวทางจิตใจอย่างมั่นคงแน่นแฟ้นหรือเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับสิ่งที่ไม่มีความจริงหรือสิ่ง

ไม่สามารถให้เห็นจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผลในเชิงวิทยาศาสตร์ ศิลปกรรมท้องถิ่นบางประเภทสร้างขึ้นเกี่ยวเนื่องด้วยคติความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของตนและสมาชิกในสังคมโดยการแสดงออกในรูปของลัทธิศาสนาที่เกี่ยวข้องและคติในรูปของพิธีกรรม การแสดงออกดังกล่าวมักแสดงออกในรูปใดรูปหนึ่งและหรือผสมผสานกลมกลืนกันอย่างสนิทสนมไม่ชัดเจน

ศิลปกรรมท้องถิ่นอันเนื่องด้วยศาสนาที่เกี่ยวข้อง เช่น ศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ลัทธิมหายาน หินยาน ได้แก่ การสร้างศาสนสถานที่ยังได้รับอิทธิพลด้านการวางผังเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนจักรวาลโดยมีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของจักรวาล เช่น ปราสาทหินพิมาย เป็นต้น งานสลักหินยอดบนสุดของบ้านลมสวนหลังคาของลิมฮีสาน เป็นสัญลักษณ์แห่งน้ำที่ไหลลงมาจากเขาพระสุเมรุหล่อเลี้ยงสรรพชีวิตบนพื้นโลก เป็นต้น

5. ปัจจัยที่ทำให้เกิดศิลปกรรมท้องถิ่น

ศิลปกรรมท้องถิ่นย่อมมีการเกิดการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ย่อยเป็นกรอบกำหนดให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวน่าจะประกอบไปด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ
2. ปัจจัยด้านทรัพยากรและวัสดุพื้นบ้าน
3. ปัจจัยด้านการดำรงชีพของชาวอีสาน
4. ปัจจัยด้านศาสนา – ความเชื่อและคตินิยมท้องถิ่น
5. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์
6. ปัจจัยทางกลุ่มชาติพันธุ์
7. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ – สังคม
8. ปัจจัยทางการเมือง – การปกครอง

6. ความสำคัญศิลปกรรมท้องถิ่น

ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะว่า

1. ศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นสมบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานหรือของประเทศโดยรวมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติของชุมชนแต่ละท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค
2. คุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่นทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์
3. คุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่นทางด้านประวัติศาสตร์
4. คุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่นทางด้านความงาม
5. คุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่นทางการเมืองการปกครอง

6. คุณค่าของศิลปกรรมท้องถิ่นทางเศรษฐกิจ

4. ประโยชน์และความสำคัญของศิลปะกับการพัฒนาอาชีพ

การดำเนินชีวิตของบุคคลใดก็ตาม นอกจากจะต้องมีปัจจัยสี่คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคแล้ว ยังต้องมีความต้องการทางใจ คือความเพลิดเพลินยินดีด้วย ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความต้องการทางความสุขสำหรับตนเอง เราอาจมีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคพร้อม แต่เราก็ยังต้องการภาษาชนะที่ สดงามสำหรับใส่อาหารต้องการยาเม็ดที่มีสีต่าง ๆ กัน เพื่อเตือนให้รู้ว่าสีนั้นเป็นยาอันตราย หรือเป็นยาบำรุง ดังนั้นความต้องการดังกล่าวย่อมเป็นเครื่องแสดงว่า ศิลปะมีความจำเป็น ต่อชีวิต และความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นอย่างมากและมักจะปรากฏเป็นรูปแบบต่าง ๆ

รูปแบบของศิลปะที่มีส่วนช่วยในการดำรงชีวิต อาจจะมีลักษณะต่าง ๆ กันหลาย ประการ คือ

1. ลักษณะของรูปแบบทางศิลปะที่ได้รับอิทธิพลมาจากธรรมชาติ
2. ลักษณะของรูปแบบทางศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบที่มนุษย์สร้างขึ้น
3. ลักษณะของรูปแบบทางศิลปะที่เกิดจากท่าทางที่มนุษย์กระทำและเข้าใจกัน

ในกรณีที่ศิลปะมีความจำเป็นต่อชีวิต ในรูปของความเบิกบานเพลิดเพลินและเตือนให้ มนุษย์ประพฤติปฏิบัติตนอย่างกลมกลืนกับบุคคลอื่นในสังคมนั้น รูปแบบที่ได้รับอิทธิพล จากธรรมชาติเหมือนจะมีบทบาทและความสำคัญมากที่สุด เพราะ

1. ช่วยให้ผู้ผลิตเพลิดเพลินต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์พบเห็นในธรรมชาติ เช่น รูปแบบสีสันของดอกไม้ น้ำ หิน ฯลฯ เป็นต้น
 2. ช่วยให้ผู้เลือกรูปแบบจากธรรมชาตินั้นดัดแปลงสร้างให้เกิดเป็น ศิลปะที่มองเห็นขึ้นใหม่และเตือนให้มนุษย์ด้วยกันมองเห็นคุณค่าในธรรมชาติของรูปทรง นั้น ๆ ด้วย
 3. ช่วยให้ผู้มนุษย์นำเอารูปแบบจากธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับการดำเนิน ชีวิตในรูปของการสั่งสอนเสนอแนะ และความสามัคคี มีศีลธรรม รูปแบบที่ได้จากธรรมชาติ และมีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ดังกล่าวนี้ มนุษย์อาจจะนำเสนอความต้องการทางความ เบิกบานใจต่าง ๆ กัน และบางทีก็นำมาใช้เป็นการสร้างสื่อความเข้าใจร่วมกันด้วย
- ทัศนศิลป์เป็นการสร้างสิ่งที่เป็นความจริงและการสร้างสิ่งที่ไม่เป็นความจริง การสร้างสิ่งที่

เป็นความจริงนั้นเป็นเพียงการใช้ลูกนัยน์ตาดูแล้วก็สร้างได้อย่างนั้นหรือว่าจะต้องใช้สมอง ความนึกคิดสร้างสิ่งที่ตาเห็นนั้นให้เป็นรูปปัญหาแสดงออกให้รูปปัญหานั้นเด่นชัดขึ้นมา การสร้างสรรค์สิ่งเหนือความจริงเป็นการสร้างอย่างเดาสุ่มเช่นนั้นหรือจะต้องสร้างสิ่งที่เหนือความจริงนั้น ให้เกิดสัจธรรม เกิดจักรวาลขึ้นมาใหม่อย่างจริงจัง สุนทรียคุณค่าในหลาย ๆ ด้าน ย่อมมีคุณค่าสำหรับการสร้างสรรค์อย่างสุนทรียความงดงาม ทุกคนย่อมมีโอกาสสัมผัสสัมผัสกันได้ เพราะสุนทรียความงดงามในลักษณะนั้นมันไม่ใช่ความงามที่เห็นด้วย ลูกนัยน์ตาเท่านั้น แต่เป็นความงามที่เห็นด้วยสมองปัญญาสุนทรียของความงามของสี ทุกคนที่สัมผัสได้ง่าย การเขียนเหมือนจริงทุกคนก็สัมผัสได้ง่าย แต่สุนทรียที่เกิดสัจธรรมขึ้นมาอย่างจริงจัง อย่างละเอียดละไม ปัญญาสูงนั้น ย่อมสัมผัสสัมผัสยากขึ้นเช่นเดียวกับ สุนทรียการแสดงออกในเรื่องราวของสังคม เรื่องความดีงามจริยธรรม คุณธรรม การส่งเสริมให้สังคมมีความงามเจริญเพิ่มพูนขึ้น ทั่วไปย่อมสัมผัสได้ง่าย แต่สิ่งที่เหนือขึ้นไป ผู้สร้างสรรค์ก็มีหน้าที่สร้างสรรค์ไป สร้างสรรค์ในลักษณะของตน ที่ไม่ได้ไปขโมยปัญญาของผู้อื่น มาอวดอ้างเป็นของตน การสร้างสรรค์การขุดค้นให้เกิดรูปปัญหา ความนึกคิดใหม่ย่อมมีคุณค่าแก่โลกศิลปะปัจจุบัน

ปัญหาทัศนศิลป์กับการพัฒนาสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางทัศนศิลป์เป็นกระบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะสลัม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในสังคมไทยการเปลี่ยนแปลงทางทัศน คติในระดับสถาบันสังคม พบว่าทุกสถาบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น แต่ในที่นี้ เราจะเน้นเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางทัศนศิลป์มี 2 ทางคือ ทางด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและทัศนศิลป์ ในสาขาอื่นที่ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางทัศนศิลป์เป็นเรื่องที่น่าศึกษา เพราะว่าสังคมไทยไม่ได้อยู่กับที่ ยิ่งการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันเป็นเรื่องที่นักวิชาการกำลังขบคิดกันอย่างกว้างขวางว่า จะพัฒนาสังคมไปในรูปแบบใด ในบทนี้จะได้กล่าวถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของทัศนศิลป์กับการพัฒนาสังคม

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางทัศนศิลป์ในสังคมตั้งแต่อดีตสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมตลอดมา กล่าวคือทางด้านศิลปหัตถกรรมเองก็มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเพื่อจะหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งเป็นเหตุให้ทัศนศิลป์ในสาขาต่างๆ ก็ต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปกับสังคมวิทยา โดยเฉพาะทัศนศิลป์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย ศิลปะ ที่มนุษย์

ทำการศึกษาที่มีความรู้สึกที่สุขใจกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเป็นผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของเฉพาะกลุ่มเฉพาะบุคคลเพื่อสนองต่อความเชื่อ ความศรัทธาของบุคคล ตลอดจนความต้องการ พื้นฐานด้านปัจจัยสี่ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้

สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้กล่าวมาข้างต้นและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมถือว่าเป็นกระบวนการทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงอยู่ 2 ลักษณะกล่าวคือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีลักษณะก้าวหน้า (Progressive Social Change) อาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นการรับเอาวัฒนธรรมชาติอื่นเข้ามาในสังคม เช่น ความแตกต่างระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมือง เพราะสังคมชนบทยังคงดำรงสภาพสังคมแบบประเพณีอยู่ ส่วนสังคมเมืองได้เปลี่ยนแปลงในด้านความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีส่วนสังคมเมืองได้เปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวแล้ว อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาประเทศที่รัฐบาลได้มีแผนการพัฒนาประเทศ เพื่อความก้าวหน้าและให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีลักษณะยืดยาวเดิม (Regressive Social Change) อาจจะเป็นลักษณะที่สังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงแล้วยังต้องการรักษาค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมเอาไว้ให้ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในสังคมไทยจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะรับเอาวัฒนธรรมใหม่ แต่ขณะเดียวกันก็พยายามจะคงรูปธรรมเดิมไว้ อาทิ การเคารพธงชาติ การรื้อฟื้นประเพณีเก่าๆ ขึ้นมาใหม่

เมื่อกล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เราสามารถแยกได้สาเหตุใหญ่ได้ 2 สาเหตุ กล่าวคือ

1. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ หมายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกตัวบุคคลชุมชนที่ได้ถูกผลกระทบของปัจจัยนั้น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนพฤติกรรมความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกันทางสังคมและปัจจัยดังกล่าวที่บุคคล กลุ่มคน หรือชุมชนไม่สามารถควบคุมได้ เราสามารถแยกแยะได้ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติในสังคมไทยจะพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มมีสภาวะแห้งแล้ง ทำให้ประชาชนทำนา ไม่ค่อยได้ผล บางแห่งทำนาไม่ได้เลย ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน มีการย้ายถิ่นไปทำงานที่แปลงแบบแผนการทำมาหากินใหม่เกิดขึ้น หรือย้ายทั้งหมดหมู่บ้าน เป็นต้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร เนื่องจากสังคมไทยมีอัตราการเพิ่มของประชากรในอัตราที่สูงพอสมควร มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชากรของสังคม เช่น การบริการทางสังคม สวัสดิการสังคม ฯลฯ

1.3 อิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น (Acculturation) เนื่องจากสังคมไทยได้เริ่มมีการเปิดประเทศมานานได้รับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ จากต่างชาติมา ตั้งแต่เครื่องแต่งกาย ความคิด ค่านิยมบางอย่างได้เปลี่ยนไปทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน บางอย่างก็มีผลต่อสังคมปัญหาสังคม ด้วยการได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นนั้นจะเห็นว่าหลาย ๆ อย่างเราได้รับจากสังคมตะวันตก เช่น ปรัชญาการศึกษา แนวความคิดเกี่ยวกับระบบทหาร ระบบการปกครอง ฯลฯ การช่วยเหลือต่าง ๆ จากต่างประเทศก็ถือว่าได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่น เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเปิดทำให้เกิดการยืมหรือรับเอาวัฒนธรรมเข้ามาปรับให้เข้ากับชีวิตแบบไทยเกิดขึ้นก็ตาม ยังมีองค์การช่วยเหลือด้านศาสนา ฯลฯ ก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชน

1.4 ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นที่ทราบดีว่าสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นมากพอสมควร ทำให้มีการรับเอาเครื่องมือเครื่องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกหลาย ๆ อย่าง ตลอดจนความรู้ทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยีมาใช้ อย่างมาก ทำให้สังคมไทยได้เจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุข้อสังเกตว่าความก้าวร้าวดังกล่าวมักเป็นความก้าวหน้าทางวัตถุ

2. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยในสังคมที่ได้กระทำการเปลี่ยนแปลงหรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม เราสามารถแยกแยะได้ดังนี้

2.1 การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม ได้แก่ ผู้นำที่ได้นำมาปฏิบัติเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การกระทำนี้เป็นการกระทำที่มีความตั้งใจและเปิดเผยหรือแม้แต่การกบฏหรือมีการปฏิวัติบ่อย ๆ ครั้งในสังคมไทย น่าจะมีการได้เน้นการพัฒนาการลงทุน การพัฒนาด้านการก่อสร้างถนนหนทางจากเมืองไปสู่ชนบททำให้มีการติดต่อระหว่างชนบทและเมือง เกษตรกรสามารถที่จะนำมาผลิตไปสู่ตลาดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การที่รัฐบาลได้มีแผนการพัฒนาประเทศ เนื่องจากรัฐบาลต้องการพัฒนาในด้านวัตถุ และจิตใจของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การศึกษา การสาธารณสุข และสังคมสงเคราะห์กระจายไปสู่ประชาชนทั่ว ๆ ไป

ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสังคมไทยนี้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะโดยทั่ว ๆ ไป การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมุ่งจะไปสู่สังคมอุตสาหกรรม แต่สังคมไทยยังไม่ถึงเป้าหมายที่ต้องการแม้ว่าจะมีแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 4 ฉบับแล้ว ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิเคราะห์ทฤษฎีทางสังคมวิทยาต่าง ๆ แต่ละทฤษฎีเปลี่ยนแปลงและให้เข้าใจความแตกต่างของข้อสมมติแต่ละทฤษฎี

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสังคมไทยมีอยู่ 2 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและอิทธิพลจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม การวางแผนพัฒนาสังคมและระบบค่านิยมทางสังคม ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในมีส่วนเกี่ยวพันซึ่งกันและกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมไทย

สำหรับการพัฒนาสังคมไทยเป็นเรื่องของการวางแผนการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศแม้ว่าจะมีการวางแผนที่ดีมาจากรัฐบาล แต่มีอุปสรรคและปัญหาที่ยังพัฒนายังมีปัญหาและประชาชนยากจนยิ่งขึ้น ปัญหาที่สำคัญก็ได้แก่ ปัญหาเสถียรภาพทางการเงินของชาติ ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาโครงสร้างของสังคมที่ยังไม่มีความยุติธรรมและปัญหาความยากจนของประชาชน เมื่อได้มีการวิเคราะห์แผนการพัฒนานี้แล้วมาโดยเฉพาะในสังคมชนบทก็จะพบว่า โครงการพัฒนาชุมชนไม่ได้พัฒนาประชาชนให้ประชาชนมีความสำนึกในโครงการและต้องการพัฒนาด้วยตนเอง ส่วนสังคมเมืองก็มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการไม่ได้วางแผน ผลกระทบจากแรงงานชนบทเข้าสู่เมือง ปัญหาสังคมต่าง ๆ เกิดจากความเจริญเติบโตของเมืองเร็วเกินไป ส่วนแนวทางใหม่ของการพัฒนานั้นอย่างจริงจังบนพื้นฐานของการศึกษาปัญหาและวิธีการวางแผนแก้ปัญหาอย่างจริงจัง น่าจะเป็นการชี้แนะแนวทางการพัฒนาแก่ประชาชนไม่ว่าจะเป็นในสังคมชนบทและสังคมเมือง

5. ทฤษฎีทางศิลปะ

ทฤษฎีทางด้านศิลปะ เป็นระบบของความคิดที่เกี่ยวข้องในด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งด้านของศิลปะคือ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะปฏิบัติ ทฤษฎีทางด้านศิลปะศึกษาเป็นระบบความคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะเป็น

สำคัญ ความแตกต่างระหว่างศิลปะและศิลปศึกษา สาขาวิชาศิลปะมีลักษณะเป็นธรรมชาติ สาขาศิลปศึกษามาจากการรวมตัวกันของวิชาการศึกษากับวิชาศิลปะ

ทฤษฎีศิลปะและทฤษฎีศิลปศึกษามีอยู่หลายทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการศึกษาของดิวอี้ เป็นกระบวนการเรียนการสอนแบบระบบ พัฒนาการ (Progressivism) แนวทางของทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญ 2 ประการคือ

1.1 ความสำคัญกับความเข้าใจในตัวเด็กหรือผู้เรียน และพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กหรือผู้เรียน

1.2 การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ศิลปะจากการฝึกฝีมือแบบระบบเก่า มาสู่ระบบการเรียนการสอนแบบใหม่ มีผู้สนับสนุนดิวอี้คือ ฟรานซิส ปาร์คเกอร์ ซึ่ง ปาร์คเกอร์ เสนอแนะว่า ศิลปะในโรงเรียนประถมและมัธยมนั้นควรจะเป็นกลุ่มวิชาที่ส่งเสริมเด็กให้ได้แสดงออก (Mode of Expression) และเป็นวิชาแกนกลางของวิชาทั้งหลาย กลุ่มวิชานี้ควรจะต้องทำการสอนอย่างเป็นอิสระและสอนให้บ่อยครั้งให้กับเด็กทุก ๆ ระดับชั้น

สรุปแนวปรัชญาของการศึกษาศิลปะแบบโปรเกรสซีฟ

(Progressivism)

1. การแสดงออกทางศิลปะเป็นพัฒนาการรับรู้จากภายในตัวเด็ก (Inner self-expression)

2. เด็กควรเรียนศิลปะโดยอิสระเสรีไม่ได้รับอิทธิพลของครูหรือผู้ใหญ่

3. การเรียนศิลปะไม่ควรมีการประเมินผล

4. หน้าที่ของครูคือ ผู้สร้างแรงกระตุ้นให้เด็กอยากทำงาน (Motivate) ครูมีหน้าที่ให้กำลังใจ (Encourage) ส่งกำลังใจเสริม (Reinforce) ให้แก่เด็ก

5. หน้าที่หลักของศิลปศึกษาคือ ให้การศึกษาแก่เด็กโดยเน้นพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก โดยใช้ศิลปะเป็นหนทาง (Education through Art)

6. ความสำคัญของการเรียนรู้ทางศิลปะคือ กระบวนการทำงานมิใช่ผลงานศิลปะ

7. หลักสูตรศิลปศึกษาที่ดีจะต้องประกอบด้วยวัสดุ และวิชาการที่พรั่งพร้อม ทฤษฎีศิลปศึกษากลุ่มยึดหลักเกณฑ์ (Discipline-Centered Movement) กลุ่มยึดหลักเกณฑ์ พยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญที่ว่า พัฒนาการด้านการแสดงออกและความรู้ทางศิลปะของเด็กนั้นจะต้องได้รับการสอนและแนะนำจากครูหรือผู้ใหญ่

เอลเลียต ไอน์เนอร์ (Ellior Eisner) อาจารย์ศิลปศึกษาแห่งมหาวิทยาลัย
สแตนฟอร์ด ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญทางศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกาคนหนึ่งได้เขียนบทความ
ตรวจสอบสิ่งที่เขาเรียกว่า "ความเชื่อเก่า ๆ" (Myth) 7 ประการในทฤษฎีการเรียนรู้แบบ
Progressivism ในบทความปี ค.ศ.1973-1974 ซึ่งมีใจความว่า

1. ครูมีส่วนช่วยให้เด็กได้พัฒนาด้านการรับรู้ทางศิลปะ
2. ความคิดสร้างสรรค์ก็มีความสำคัญ แต่ไม่ใช่จะเป็นหัวใจสำคัญในการ
เรียนรู้ศิลปะ แต่ควรเน้นให้เด็กได้เห็นความสำคัญในด้านอื่น ๆ มิเช่นนั้นแล้วเด็กจะกลายเป็น
เป็นคนเห็นแก่ตน ไม่ได้เห็นความสำคัญของคนอื่นหรือสังคม
3. ผลงานศิลปะและกระบวนการในการสร้างผลงานก็มีความสำคัญพอ ๆ
กัน

4. เด็กควรจะได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามวัยของเขา ครูจะ
สามารถช่วยให้เด็กได้รับรู้ในสิ่งที่เด็กอาจจะมองข้าม ครูจะพยายามหาหนทางช่วยเขาได้
พัฒนาการมองเห็นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การประเมินผลงานเด็ก ถ้าหากเป็นวิธีการที่เหมาะสมถูกต้องก็ย่อมจะช่วยให้
เด็กได้รับรู้และมองเห็นข้อเสนอนะที่ดีจากครูได้

6. การพูด การสอน การอธิบายเกี่ยวกับศิลปะอย่างเหมาะสมจะช่วยให้ความ
คิดสร้างสรรค์เด็กพัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การจัดวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการหลากหลายจะจัดได้ในบางโรงเรียนและ
เด็กอาจจะรู้จักวัสดุอย่างผิวเผิน หากจัดให้เด็กได้รับอย่างพหุเหมาะกับสภาพความสำคัญ
ความจำเป็นจะช่วยให้เด็กได้เกิดความพร้อมและพัฒนาได้ดีกว่า รวมทั้งการเรียนศิลปะไม่ได้
จากฝีมืออย่างเดียว อาจจะรวมถึงวิธีการอื่น ๆ ที่เด็กรับรู้แล้วจะเกิดคุณค่าที่ดีแก่ตัวเด็กต่อไป

2. ทฤษฎีเหตุผลในการวิเคราะห์อย่างมีจุดหมาย (Objective Critical
Reasons) ของเบียสสลีย์ (Beardsley) เบียสสลีย์ กล่าวว่าในการประเมินผลงานศิลปะนั้น เหตุ
ผลแห่งการวิเคราะห์นั้นแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

- 2.1 เหตุผลของการสร้างงาน (Genetic reasons)
- 2.2 เหตุผลตามความรู้สึก (Affective reasons)
- 2.3 เหตุผลอย่างมีจุดหมาย (Objective reasons)

เบียสสลีย์ แนะนำว่า การใช้เหตุผลในการวิเคราะห์อย่างมีจุดหมายนั้น อาจ
ใช้หลักเกณฑ์ของการตัดสินงานศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพได้โดยยึดหลัก 2 หลักคือ

1. หลักเกณฑ์ทั่วไป (General Canons)
2. หลักเกณฑ์เฉพาะ (Specific Canons)

หลักเกณฑ์ทั่วไป นั้นใช้กับงานศิลปะทั่วไป แบ่งเป็น 3 ข้อย่อยคือ

1. หลักของเอกภาพ (Canon of Unity)
2. หลักของความลึกซึ้ง (Canon of Complexity)
3. หลักของความเข้มข้น (Canon of Intensity)

หลักเกณฑ์เฉพาะ ใช้พิจารณางานศิลปะเฉพาะอย่าง เช่น งานที่มี

คุณสมบัติ ที่พิกลไปจากศิลปะโดยทั่วไป เช่น ภาพหญิงสาวของ De Kooning (Defected)

3. **ทฤษฎีศิลปะวิเคราะห์ (Critical Theory)** ของ เฟลด์แมน (มะลิฉัตร เอื้ออานนท์. 2531 อ้างอิงจาก Feldman, 1972)

เป็นทฤษฎีที่มุ่งที่จะสร้างหลักการในการตีความหมายและประเมินผลงานทางศิลปะ จุดมุ่งหมายหลักของทฤษฎีคือ

1. ความเข้าใจ (Understanding)
2. ความชื่นชม

การสร้างการวิเคราะห์งานศิลปะในแนวของ เฟลด์แมนมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การบรรยาย (Description)
2. การวิเคราะห์โครงสร้าง (Formal Analysis)
3. การตีความ (Interpretation)
4. การประเมินหรือตัดสิน (Evaluation of Judgment)

4. **ทฤษฎีการตีความหมายศิลปะด้วยอุปมาอุปไมย (Interpretation of Visual Metaphor)** ของไฟน์สไตน์ (มะลิฉัตร เอื้ออานนท์. 2531 อ้างอิงจาก Feinsein, 1982)

ทฤษฎีนี้เน้นให้เห็นความสำคัญในการตีความของผลงานศิลปะด้วยการใช้อุปมาอุปไมย อุปมาอุปไมยจะช่วยส่งเสริมให้การตีความหมายศิลปะเข้มข้นลึกซึ้งเข้าใจได้ดีขึ้น และทำให้ประสบการณ์ของเรากว้างขวางหลักการตีความของไฟน์สไตน์

1. อภิปรายถกปัญหาในเรื่องสัญลักษณ์ และส่วนประกอบมูลฐานของอุปมาอุปไมย
2. ศึกษาสำรวจงานศิลปะ (อุปมาอุปไมยทางตา)

3. ถ่ายทอดอุปมาอุปไมยทางตาไปสู่อุปมาอุปไมยทางภาษา (ตีความหมายทางศิลปะ)

การสื่อความหมายของสัญลักษณ์นั้น ฟูนิสไตน์อธิบายว่า การสร้างสัญลักษณ์เป็นความต้องการขั้นมูลฐานสิ่งหนึ่งของมนุษย์ เป็นกระบวนการทางความคิดขั้นมูลฐาน กฎการสร้างสัญลักษณ์เป็นความสามารถในการใช้สิ่งหนึ่งแทนสิ่งหนึ่ง สัญลักษณ์นั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. สัญลักษณ์ที่อ้อมค้อม (Discursive)
2. สัญลักษณ์ที่ไม่อ้อมค้อม (Presentational)

การหาความหมายของเครื่องหมายและสัญลักษณ์นั้นใช้อุปมาอุปไมย เพราะ

1. อุปมาอุปไมยนั้นถ่ายทอดสิ่งที่อธิบายได้ยาก (Inexpressibility)
2. อุปมาอุปไมยกระทัดรัด (Compactness)
3. อุปมาอุปไมยนั้นกระจ่าง (Vividness)

5. ทฤษฎีสุนทรียศึกษา (Aesthetic Education) ของ โบรดี (Broude, 1972)

เป็นระบบของการเรียนการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ ซึ่งหมายถึงศิลปะทุก ๆ หมวดในวิจิตรศิลป์ หัวใจของทฤษฎีนี้เรียกว่า "การรับรู้อย่างมีศิลปะ" (Artistic Perception) ซึ่งโบรดีจัดให้เป็นศูนย์กลางของสุนทรียศึกษา การรับรู้อย่างมีศิลปะนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการรับรู้ 2 ทางคือ

1. การรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรีย์ (Aesthetic Apprehension)
2. การวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ (Analysis into parts) และสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิด

"ความรักอย่างรู้แจ้ง" (Enlightened Cherishing) นั่นคือ ความสามารถที่จะรักทฤษฎีอันเห็นคุณค่าของสิ่งอันเป็นสุนทรียวัตถุ (Aesthetic Objects) เพราะได้รู้แจ้งถึงคุณค่าของสุนทรียวัตถุนั้น ๆ

ทฤษฎีของโบรดี แบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ชำนาญพิจารณาถึงมาตรฐานของศิลปะ

- 1.1 ศิลปะที่เป็นศิลปะแท้ (Serious Art)
 - 1.1.1 ศิลปะในระบบ (Classic)
 - 1.1.2 ศิลปะนอกระบบ (Avent Garde)
- 1.2 ศิลปะตลาด (Popular Art)

ขั้นที่ 2 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกสื่อการสอนตามมาตรฐาน

4 ด้าน

2.1 สื่อด้านประกอบการเรียนรู้ (Sensory Properties)

2.2 สื่อด้านโครงสร้าง (Formal Properties)

2.3 สื่อด้านความรู้สึก (Expressive Properties)

2.4 สื่อด้านเทคนิค (Technical Properties)

ขั้นที่ 3 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกตัวอย่างสุนทรียวัตถุ

(Aesthetic exemplars) เพื่อใช้ในการเรียนการสอน 5 ประเภทคือ

3.1 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านส่วนประกอบในการรับรู้

3.2 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านโครงสร้าง

3.3 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านความรู้สึก

3.4 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านเทคนิค

3.5 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติพิเศษด้านสุนทรีย

ขั้นที่ 4 ครูเป็นผู้นำบทเรียนในประสบการณ์การแสดงออก 3 ด้านคือ

4.1 ประสบการณ์ศิลปะปฏิบัติ (จากวัสดุต่าง ๆ)

4.2 ประสบการณ์ด้านสุนทรีย

4.3 ประสบการณ์ด้านศิลปะวิจารณ์

ประสบการณ์ข้างต้นจะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในศิลปะ
เนื่องมาจาก 2 สาเหตุคือ

1. เนื่องจากเกิดความกระจ่างแจ้ง (Clarification)

2. เนื่องจากเกิดความรู้การศึกษาที่เข้มข้น (Intensification)

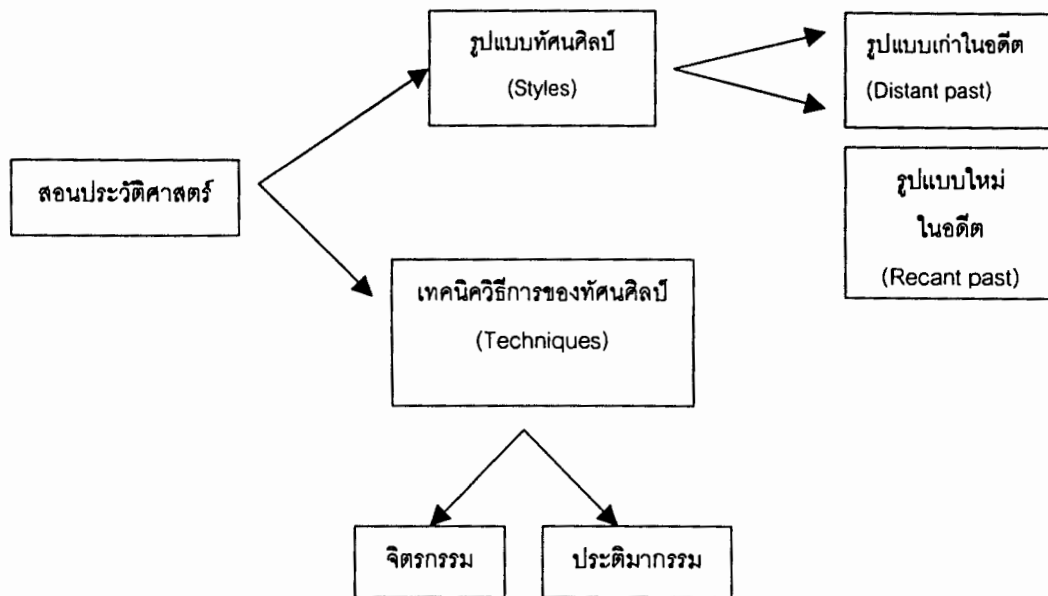
ขั้นที่ 5 ผู้เรียนจะสามารถที่จะรับรู้ เจกเซน นักประวัติศาสตร์ ด้านศิลปะ

(Art historain) นักวิจารณ์ด้านศิลปะ (Art Critic) และผู้รักความงาม (Aesthician)

6. ทฤษฎีการสอนความซาบซึ้งในศิลปะ (Theory of Teaching Art
Appreciation) ของ โยฮันเซน (มะลิฉัตร เอื้ออานนท์, 2531 อ้างอิงจาก Johensen, 1978)

เป็นการนำทฤษฎีมาใช้ในการเรียนการสอนเป็น 3 กระบวนการ ตามลำดับ
ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการ ก. การสอนขั้นเตรียมการ (Preparatory Teaching)
 ดังภาพประกอบ 2 โยฮันเซน เสนอว่า ผู้เรียนควรได้รับความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ
 รูปแบบทัศนศิลป์และเทคนิควิธีการของทัศนศิลป์ รูปแบบที่ได้รับมีทั้งแบบเก่าในอดีตและ
 รูปแบบใหม่ในอดีต

แผนภูมิที่ 3 แผนการจัดกระบวนการสอนของ พาร์โยฮันเซน
 ที่มา : มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2531 : 35.

2. กระบวนการ ข. การสอนขั้นเตรียมการ (Preparatory Teaching) สอนสิ่ง
 ที่โยฮันเซนเรียกว่า "Bracketing" คือการพิจารณางานศิลปะ โดยมุ่งไปที่ผลงานเพียงอย่าง
 เดียว โดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นใดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานนั้น เช่น ศิลปินผู้สร้างงานปรัชญา
 แรงดลใจ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ฯลฯ (Bracketing involves setting aside
 presuppositions about a particular work of Art allowing one's experience to be
 controlled by it (the work))

ในกระบวนการจะสอนเป็น 3 ลำดับ ดังต่อไปนี้

- 2.1 การบรรยายคุณภาพโดยรวม (Discription of pervasive quality)
- 2.2 การตีความของส่วนต่าง ๆ (Interpretation of parts)

2.3 การประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ (Evaluation of aesthetic worth)

3. กระบวนการ ค. การสอนประสบการณ์ชั้นบรรลุผลด้านความซาบซึ้งในศิลปะ (Achievement in Experience) มี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การพิจารณาภายใน → พิจารณาโดยรวมการบรรยาย → เกิดความประทับใจ (Impression)

ขั้นที่ 2 การพิจารณาภายใน → ความเข้าใจบรรยายและตีความ → เกิดการแสดงออก (Expression)

ขั้นที่ 3 การพิจารณาภายใน → รู้แจ้งต่อแท้ประเมินผล → ยอมผูกมัดตัวเอง (Commitment)

7. ทฤษฎีกระบวนการรับรู้-ประเมินผล (Perceptual Evaluative Process) ของมิตเลอร์ (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2531 อ้างอิงจาก Mittler, 1983)

มิตเลอร์เสนอทฤษฎีศิลปวิจารณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งอาศัยทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ของบรุนเนอร์และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการการประเมินผลของเซอร์ริฟ เป็นรากฐานมิตเลอร์นำทฤษฎีทั้ง 2 ทฤษฎีมาเป็นหลักสร้างระบบหรือกระบวนการที่เขาเรียกว่า "กระบวนการรับรู้-ประเมินผล" (Perceptual evaluative process)

ระบบการเรียนการสอน ศิลปวิจารณ์ของมิตเลอร์เน้นถึงขั้นตอนในการเรียนการสอน 2 ขั้นคือ

1. ผู้เรียนสัมผัสกับสิ่งเร้า (งานศิลปะ) แล้วบรรยายสิ่งที่ตนรับรู้ในลักษณะบริสุทธิ์ ทศนคติแท้ ๆ (ซึ่งเป็นลักษณะการแสดงทัศนคติแคบ ๆ ความคิดยังแคบอยู่)
2. ครูจะเป็นผู้ช่วยนำนักเรียนโดยวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อจะนำนักเรียนในประสบการณ์วิจารณ์ศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์มีความรู้และวิจารณ์สิ่งที่ตนรับรู้อย่างมีสติปัญญา ซึ่งมิตเลอร์แบ่งขั้นนี้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.1 ครูใช้วิธีการให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ (Cue search operation) คือได้รับรู้สิ่งต่าง ๆ รวมวิธีการหลาย ๆ วิธี (ในการสร้างภาพ) เด็กจะคิดได้กว้างขึ้น

2.2 ครูช่วยแนะนำให้เกิดความคิด สังเกตเกี่ยวกับสิ่งที่ตนรับรู้หลากหลายชนิด แนะนำให้เห็นความแตกต่างในด้านรูปลักษณ์ คุณค่า ฯลฯ เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจถึงความหลากหลาย (แม้จะไม่ต้องแท้หนัก)

2.3 ชั้นนักเรียนมีความรู้สึกซึ่งขึ้นและกว้างขึ้น นักเรียนจึงสามารถกลับไปพิจารณางานศิลปะที่ตนศึกษาอยู่ เนื่องจากได้เรียนรู้ซึ่งขึ้นกว้างขึ้นก็สามารถหาหลักฐานประกอบอ้างอิงความคิดของตนจากประวัติศาสตร์ศิลปะด้วยความยินยอมและสมัครใจใคร่รู้

2.4 จะเริ่มค้นหาทำความเข้าใจกับผลงานศิลปะโดยโยงส่วนประกอบย่อยนั้นเข้าด้วยกัน เปรียบเทียบกับส่วนประกอบย่อยของงานชิ้นอื่น ๆ

2.5 ผู้เรียนเริ่มที่จะสร้างระบบการตัดสินใจคุณสมบัติต่าง ๆ ในผลงานศิลปะ เริ่มสามารถที่จะแจ่มแจ้งข้อดีข้อเสียหรืออธิบายถึงความคิดเห็นที่งานศิลปะก่อให้เกิดแก่ตน ในระหว่างปฏิบัติการ (Cue search) นั้น เมื่อมาถึงขั้นนี้ผู้เรียนจะเกิดความรู้สึกสนใจใคร่รู้ ต่อเนื่องออกไป

2.6 ทำให้ผู้เรียนสมัครใจที่จะค้นคว้าหาความรู้ เพื่อช่วยในการยืนยันความคิดเห็นของตน เช่น สมัครใจไปค้นคว้า อ่านตำรา เอกสารบทความศิลปะหรือเกี่ยวกับงานศิลปะวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถาน นิทรรศการต่าง ๆ เป็นต้น

8. ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับมิติทั้ง 3 ของประสบการณ์ศิลปะ (Three dimensions of Artistic Experience) ของ การ์ดเนอร์ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2531 อ้างอิงจาก Gardner, 1977)

การ์ดเนอร์ ระบุกระบวนการขั้นตอนของประสบการณ์ทางศิลปะ ซึ่งแบ่งเป็น 3 มิติคือ

1. มิติด้านระบบการรับรู้ (Sensory System)
2. มิติด้านระบบสัญลักษณ์ (Symbol System)
3. มิติด้านการรู้คิด (Cognitive Mode)

1. มิติด้านระบบการรับรู้ เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้า (รูปแบบศิลปะ) เช่น ทัศนศิลป์ ดนตรี การแสดง เป็นการกระทบกับสิ่งเร้าของบุคคล

2. มิติด้านระบบสัญลักษณ์ บุคคลสามารถผูกโยงหรือเชื่อมโยงส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มหรือพวก (Set of Elements) เป็นหมวดหมู่ของสัญลักษณ์ อาจจะมีความสัมพันธ์ในระหว่างหมู่หรือกลุ่มสัญลักษณ์เหล่านี้

3. มิติด้านการรู้คิด บุคคลทำการตอบสนองการรับรู้ นั้น ๆ เช่น สามารถวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะ ซึ่งถือว่าการแสดงออกด้วยเขว้ปัญญาและการพัฒนา ด้านความรู้ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2531 : 38-89)

สภาพการเรียนการสอนศิลปะศึกษา

ทฤษฎีการศึกษาของสไตน์เนอร์ (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2531 อ้างอิงจาก Steiner, 1982) กล่าวถึงกระบวนการเรียนการสอนว่า เป็นระบบของการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยย่อย 4 หน่วยคือ

1. ครู คือบุคคลที่พยายามแนะนำบุคคลอื่นให้เกิดการเรียนรู้
2. นักเรียน คือบุคคลที่พยายามเรียนรู้ภายใต้การแนะนำของบุคคลอื่น
3. เนื้อหาวิชาเรียน คือสิ่งที่เป็นโครงสร้างของจิต
4. สภาพที่เรียน คือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ระบบการเรียนรู้ (Learning System) มีความหมายถึง ระบบซึ่งมีหน้าที่กลไกในการพัฒนาจิต (Psychical Development) คำศัพท์ "การพัฒนาจิต" นั้น หมายถึงความสำคัญของโครงสร้างจิต (Mental Structures) ซึ่งในโครงสร้างนี้อาจเป็น

1. การรู้คิด (Cognitive = of thought)
2. ความมุ่งมั่น (Conative = of intention)
3. ความรู้สึก (Affective = of feeling)

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า สไตน์เนอร์ให้ความหมายถึงระบบของการเรียนรู้ว่าเป็นระบบที่พัฒนาจิต ซึ่งหน่วยนี้จะก่อให้เกิดความสำคัญในโครงสร้างจิตที่อาจจะเป็นด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่าด้านหนึ่งหรือทุก ๆ ด้าน ระหว่างการรู้คิด ความมุ่งมั่น มุมนานะหรือความรู้สึก ซึ่งอาจจะเป็นความสำคัญของโครงสร้างจิตในลักษณะเห็นคุณค่าก็ได้หรือเป็นกลางไม่มากก็น้อย แต่ถ้าในกรณีที่ความสำคัญจิตนั้นเห็นคุณค่า ก็อาจจะเป็นได้ในแง่เห็นคุณประโยชน์หรือเห็นคุณงามความดีแง่ใดแง่หนึ่งหรือทั้งสองแง่ก็ได้ (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2531 : 30-33)

ศิลปะศึกษามีโครงสร้างและเนื้อหาว่าด้วย การให้ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ การเรียนการสอนสุนทรียศาสตร์ การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ คือ ศิลปะศึกษาสอนให้ผู้เรียนสามารถไปสอนศิลปะปฏิบัติสามารถไปให้ประสบการณ์ด้านศิลปะวิจารณ์

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทิพย์อาภา รัตนโรภาส (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศิลปหัตถกรรมผ้าไหมในโครงการศูนย์ศิลปาชีพ บ้านกุดนาขาม จังหวัดสกลนคร : กรณีศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมหัตถกรรมท้องถิ่น ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้เพื่อส่งเสริมรายได้ให้แก่สตรีในชนบท โดยกรณีของแผนกทอผ้าไหมในโครงการศูนย์ศิลปาชีพ บ้านกุดนาขาม อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร มาเป็นกรณีศึกษา เก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การเยี่ยมชม และศึกษาโครงการโดยตรงและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และประชาชนผู้เกี่ยวข้อง นำเสนอข้อมูลในรูปความเรียงเกี่ยวกับสาระสำคัญของการดำเนินงานด้านการทอผ้าไหมของศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม ในงานวิจัยนี้ได้พิจารณากิจกรรมการทอผ้าไหมในแง่ของกระบวนการศึกษานอกโรงเรียน เพราะเป็นการสอนอาชีพให้แก่สตรีในชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น คัดเลือกครูผู้สอนจากผู้ชำนาญในท้องถิ่นที่มีพื้นฐานความรู้ด้านการทอผ้าไหมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษได้รับการสนับสนุนจากโครงการศูนย์ศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นที่มีความสำคัญยิ่ง ผลการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ดังนี้ 1. การจัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 2. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2526 เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรยากจนบ้านกุดนาขาม 3. การทอผ้าไหมไทยสันนิษฐานว่าการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเริ่มต้นในประเทศจีนเมื่อประมาณ 4,700 ปีมาแล้ว 4. แผนกทอผ้าไหมบ้านกุดนาขาม เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหมจึงได้จัดตั้งแผนกทอผ้าไหมขึ้นที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม 5. ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การได้รับพระราชทานกำลังใจจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีให้แก่สมาชิกศิลปาชีพ ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ ความเสียสละของครูฝึก ความมานะพยายามและความอดทนของสมาชิกในการทอผ้าไหมและการย้อมผ้าไหม การมีระบบการดำเนินงานที่ดีและครบวงจร การพัฒนารูปแบบการควบคุมคุณภาพของการทอผ้าไหมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่นทำให้มีการลงทุนที่ถูกลง การจัดการด้านการตลาดและการจัดจำหน่าย การจัดสรรรายได้ได้อย่างยุติธรรมให้แก่สมาชิก

ประยงค์ มุทธุเสน (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการรูปแบบเนื้อหาและกลวิธีทางศิลปะที่ปรากฏอยู่ในประติมากรรมเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี

ระหว่าง พ.ศ. 2522 - พ.ศ. 2533 ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้เพื่อมีผลสรุปที่สำคัญดังนี้
 วิวัฒนาการด้านรูปแบบทางศิลปะ รูปแบบส่วนลำต้นในประติมากรรมเทียนพรรษาประเภท
 แกะสลัก เป็นการขยายสัดส่วนรูปแบบของเทียนที่ถวายพระสวนในประเภทตีพิมพ์มีการ
 เปลี่ยนแปลงรูปทรงให้เป็นเหลี่ยม โดยมีทรวดทรงที่แปลกไป รูปแบบในส่วนของฐานมี
 วิวัฒนาการมาตั้งแต่ปี 2522 - 2525 โดยนำรูปแบบที่สร้างขึ้นใหม่ผสมผสานกับรูปแบบ
 เหมือนจริงและสร้างให้มีขนาดใหญ่ขึ้น รูปแบบส่วนประกอบฐานมีวิวัฒนาการอย่างจริงจัง
 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา เป็นการนำเอารูปแบบที่สร้างขึ้นใหม่คิดกับรูปแบบเหมือน
 จริงมาใช้ และรูปแบบตามความรู้สึกนึกคิดเพื่อช่วยโยงบางส่วนให้แน่นหนา วิวัฒนาการ
 ด้านเนื้อหา ในส่วนลำต้นประเภทพิมพ์ยังคงเนื้อหาไว้เฉพาะลายไทย ส่วนประเภทแกะสลัก
 เนื้อหามีลวดลายเป็นพื้นและนำรูปพุทธประวัติเข้ามาประกอบ ทำให้เนื้อหามีความพยายาม
 มากขึ้น เนื้อหาในส่วนของฐานมีความโดดเด่นจากปี พ.ศ. 2522 - 2525 โดยเปลี่ยนแปลงจาก
 เนื้อหาลวดลายเป็นภาพสัตว์ที่มีความสำคัญทางศาสนา รวมไปถึงสัตว์อื่น ๆ ในวรรณคดี
 จากนั้นเนื้อหาในส่วนของฐานก็ลดลง ในส่วนประกอบฐานเริ่มให้ความสำคัญด้านเนื้อหาจากปี
 พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา และวิวัฒนาการจากการนำเสนอเนื้อหาเฉพาะตอนเดียวเป็นการ
 ผสมผสานเนื้อหาหลาย ๆ ตอนเข้าด้วยกันและมีการแสดงเนื้อหาสะท้อนสังคมและสภาพ
 แวดล้อม วิวัฒนาการด้านกลวิธีส่วนลำต้นทั้งประเภทตีพิมพ์และแกะสลัก พยายามที่จะ
 สร้างส่วนนี้ให้ใช้เนื้อเทียนน้อยลง วิวัฒนาการจากการหล่อทั้งลำต้น มาเป็นการแยกหล่อ
 ระหว่างส่วนยอดกับส่วนต้นในประเภทแกะสลักมีการสร้างส่วนลำต้นเป็น 2 ชั้น ในปี พ.ศ.
 2527 ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเพียงการแกะให้ลึกลงเพื่อให้ดูเหมือนว่ารูปและลวดลายโดดเด่น
 วิวัฒนาการในส่วนรากฐานช่างเทียนพยายามสร้างส่วนนี้ให้มีขนาดใหญ่โต และให้มีส่วนยื่น
 ขึ้นไปในอากาศให้มากที่สุด ในส่วนประกอบฐานนั้นนอกจากจะปั้นหุ่นขึ้นประกอบแล้วมี
 การนำรูปสำเร็จมาใช้โดยการนำเอาเทียนที่ละลายราดให้ทั่วแล้วขูดตกแต่งให้ดูผิวนอกเป็น
 เทียน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิวัฒนาการเทียนเข้าพรรษา
 จังหวัดอุบลราชธานี เริ่มจากปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานซึ่งส่งผลต่อ
 วิวัฒนาการด้านรูปแบบ เนื้อหาและกลวิธีในการสร้างสรรค์

อภิชาติ เกิดสินธุ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลงาน
 เครื่องปั้นดินเผาประเภทศิลปกรรมของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2514 จนถึง พ.ศ. 2539
 ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาผลงานเครื่องปั้นดินเผาประเภทศิลปกรรม ตั้งแต่
 พ.ศ. 2514 จนถึง พ.ศ. 2539 มุ่งศึกษาเนื้อหา รูปแบบและกรรมวิธี โดยยึดหลักปรากฏการณ์

ของผลงานเครื่องปั้นดินเผา ประเภทศิลปกรรมของไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2514 จนถึง พ.ศ. 2539 แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1. ด้านเนื้อหา ดังนี้ เนื้อหาส่วนตัว ร้อยละ 90.7 เนื้อหาเพื่อสังคม 9.2 แสดงว่าศิลปินนิยมนำเรื่องราวการแสดงออกส่วนตัวด้านความศรัทธาส่วนตัว โดยยึดสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์มากที่สุด การแสดงออกทางด้านจิตวิทยา การแสดงออกทางด้านประณีตงดงามการแสดงออกทางด้านความรักและชีวิตครอบครัว และการแสดงออกทางด้านความตายและอารมณ์ที่หวาดกลัวรอลงไปตามลำดับ ส่วนเนื้อหาเพื่อสังคมศิลปินนำเรื่องราวการบรรยายสังคมสะท้อนชีวิตในสังคมให้ ปรากฏเป็นส่วนน้อยและเรื่องราวการถากถางสังคม เป็นการเสนอความคิดให้มีส่วนร่วม ได้ตระหนักถึงความจริงโดยผ่านกระบวนการคิด เป็นส่วนน้อยที่สุด 2 ด้านรูปแบบ ดังนี้ รูปแบบจิตนาการ ร้อยละ 36.6 โดยศิลปินมุ่งถ่ายทอดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ทางอารมณ์ในด้านต่าง ๆ และมีความคิดอยากประดิษฐ์ ต่อเติม เสริมแต่งมากที่สุดรองลงไปศิลปินถ่ายทอดเฉพาะโครงสร้างเด่นและสำคัญรูปแบบที่ถ่ายทอดตามลักษณะคล้ายจริงรูปแบบที่ถ่ายทอดความรู้สึกสัมผัสตามลำดับ และรูปแบบที่ถ่ายทอดตามด้านและมุมที่เห็นน้อยที่สุด 3. ด้านกรรมวิธี ดังนี้ 3.1 กรรมวิธีการผสมเนื้อดิน ชนิดสโตนแวร์ ร้อยละ 70.0 แสดงว่าศิลปินนิยมเนื้อดินสโตนแวร์ ซึ่งมีส่วนผสมของดินขาว ดินเหนียว หินฟันม้า หินเขียวหุนมาน และวัตถุทนไฟ เมื่อนำดินมาเผาก็มีความคงทนแข็งแรง มีความพรุนตัวน้อยเนื้อกลายเป็นแก้วหลังการเผารองลงมาศิลปินนิยม เนื้อดินเอิร์ทเทนแวร์ ซึ่งส่วนใหญ่หาได้ง่ายในท้องถิ่นของเนื้อดินปั้นมีความเหนียวน้อยและมีราคาแพง 3.2 กรรมวิธีการผสมน้ำเคลือบ ศิลปินนิยมผสมเอง ร้อยละ 36.9 เนื่องจากศิลปินต้องการให้ผลงานเกิดความแปลกใหม่หรือตามความคิด แบบใช้พิมพ์กดน้อยที่สุด 3.4 การตกแต่งและเทคนิค ศิลปินจำเป็นต้องตกแต่งผลงานควบคู่ไปกับการสร้างงานโดยเฉพาะเมื่อดินหมด และดินแข็งตัวจะตกแต่งได้สะดวกขึ้นหลังจากการเผาดิน เช่น ตกแต่งด้วยการเขียนสีได้เคลือบ การแกะ ขูด ขีด วิธีสแตมป์ แอร์บรัช เคลือบผสม โลหะออกไซด์ทำให้เกิดสีหรือเคลือบผสมสีสำเร็จรูป เป็นต้น ส่วนการตกแต่งหลังการเผาเคลือบเป็นการประกอบเพิ่มเติม เช่น ใช้แลคเกอร์ การเขียนสี การเขียนสีบนเคลือบ การผสมสีแล้วขัดมัน เป็นต้น ซึ่งศิลปินนิยมน้อยที่สุด แต่ก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเนื่องจาก มีการใช้เทคนิคดังกล่าวในผลงานที่แสดงระยะหลัง 3.5 กรรมวิธีการเคลือบศิลปินนิยมการเคลือบผิวมันมากที่สุด เนื่องจากน้ำเคลือบที่ชุบผลงานจะละลายเป็นเนื้อเดียวกันมีความมันวาว รองลงมาศิลปินไม่นิยมการเคลือบผิวและศิลปินมีการเคลือบผิวด้านตามลำดับ 3.6 กรรมวิธีการเผาศิลปินนิยมการเผาอุณหภูมิสูงมากที่สุดร้อยละ 78.7

โดยที่ศิลปินใช้เนื้อดินในการเผา ทั้งประเภทสโตนแวร์ เอร์ทเทนแวร์ และสเปอร์ สเลนตามลำดับ ส่วนการเผาอุณหภูมิต่ำ ศิลปินนิยมรองลงมา เพื่อแสดงสีของของดินที่มีความแตกต่างกันไป

รัฐวิชญ์ จิวสวัสดิ์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพของอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง จังหวัดนนทบุรี การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองจังหวัดนนทบุรี โดยศึกษาเฉพาะกรณีกระถางดินเผาเกี่ยวกับการผลิต การตลาด การจ้างงาน ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการถดถอยของอุตสาหกรรมและแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยผลิตระดับโรงงาน จำนวน 11 โรงงาน ระดับครัวเรือน 7 ครัวเรือนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา ต้นทุนการผลิตและสมการการผลิต ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ประกอบการ ทั้งในระดับโรงงานและระดับครัวเรือนเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตและสมการการผลิต แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง เป็นอุตสาหกรรมที่มีการใช้แรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตมีการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำเครื่องปั้นดินเผามากกว่า 15 ปี หน่วยผลิตระดับโรงงานจะมีการจ้างแรงงานทุกขั้นตอนการผลิต หน่วยผลิตระดับครัวเรือนจะใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก แรงงานแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ช่างปั้น ช่างเตาเผา คนงานไม่ดินหรือผสมดินและคนงานทั่วไป อัตราค่าตอบแทนสำหรับช่างปั้นจะคิดเป็นชิ้นงาน ช่างเตาเผาจะจ่ายค่าจ้างเป็นกะเวลาของการทำงาน คนงานไม่ดินและคนงานทั่วไปจะจ่ายค่าจ้างเป็นรายวันขนาดของกระถางดินเผาที่ผลิตส่วนใหญ่จะมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 12 นิ้ว 10 นิ้ว และ 8 นิ้ว จำหน่ายเป็นเถา ๆ ละ 3 ใบ ราคาเฉลี่ยเถาละ 26 บาท โดยจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อเป็นประจำบางหน่วยผลิตมีการขายส่งให้กับร้านค้าปลีกและมีร้านค้าปลีกเป็นของตนเอง

ต้นทุนการผลิตของทุกหน่วยผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 19.58 บาท จำแนกเป็นต้นทุนสินค้าเฉลี่ย 0.87 บาท ต้นทุนแปรผันเฉลี่ย 18.71 บาท ถ้าจำแนกต้นทุนการผลิตตามขนาดการผลิตแล้วพบว่า ต้นทุนการผลิตระดับครัวเรือนสูงกว่าระดับโรงงาน โดยต้นทุนการผลิตระดับครัวเรือนเฉลี่ย 22.57 บาท ต้นทุนการผลิตการผลิตรดับโรงงานเฉลี่ย 19.21 บาท หน่วยผลิตระดับครัวเรือนและระดับโรงงานมีรายได้เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 65,604.29 บาท และ 468,918.18 บาท ตามลำดับ

ประสิทธิภาพหน่วยสุดท้ายของการใช้ปัจจัยแรงงานมีค่ามากกว่าปัจจัยทุน ถ้าพิจารณาตามขนาดการผลิต พบว่าหน่วยผลิตระดับโรงงานมีค่าประสิทธิภาพหน่วยสุดท้ายของการใช้ปัจจัยแรงงานและปัจจัยทุน สูงกว่าหน่วยผลิตระดับครัวเรือนทั้ง 2 ปัจจัย ส่วนหน่วยผลิตที่มีประสิทธิภาพการผลิตเชิงเทคนิคนั้น พบว่ามีอยู่ร้อยละ 44.44 ของหน่วยผลิตทั้งหมด

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการถดถอยของอุตสาหกรรมประกอบด้วย ความต้องการสินค้าของการตลาดลดลง ปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น กระจ่างดินเผามีราคาถูก การขาดแคลนช่างปั้น และการไม่รวมกลุ่มของผู้ประกอบการสำหรับแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา นั้น ได้แก่ ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองประเภทต่าง ๆ ของบ้านเกาะเกร็ด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปรับปรุงหลักสูตรวิชาเครื่องปั้นดินเผาของโรงเรียนในชุมชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เกิดความสนใจ ก่อตั้งชมรมหรือสหกรณ์ผู้ประกอบการ ฟื้นฟูการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบศิลปะมอญโบราณให้แพร่หลาย ปรับปรุงแบบผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบต่าง ๆ และการพัฒนาพื้นที่เกาะเกร็ดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในเชิงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและการประกอบอาชีพชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภท รูปแบบเทคนิควิธีการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสร้างเป็นผลงานศิลปะของท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยให้เกิดเป็นอาชีพ เสริมให้แก่ตนเองและชุมชน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ศึกษาเอกสารตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเภทรูปแบบ เทคนิควิธีการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของผลงานศิลปะในท้องถิ่นทั่วไป

2. การเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ผลิตผลงานศิลปะเพื่อเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมในเขตจังหวัดเลย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดใน 4 อำเภอคือ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอเชียงคาน อำเภอภูกระดึง โดยแยกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มผู้สร้างงานศิลปะเป็นอาชีพหลัก กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มเยาวชน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่าง โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก จากประชากร 4 กลุ่มที่ประกอบด้วย กลุ่มผู้สร้างงานศิลปะเป็นอาชีพหลัก กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มเยาวชน กลุ่มละ 10 คน รวม 40 คนใน 4 อำเภอที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย

3. เครื่องมือในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างในแนวลึก โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ในเขต 4 อำเภอ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยวิธีการแสดงออกทางวาจา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วางกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยกระบวนการเชิงอุปนัย ซึ่งวิเคราะห์จากข้อย่อย (Segment) ก่อน แล้วพิจารณานำข้อย่อยที่คล้ายคลึงกัน หรือเป็นประเภทเดียวกันมารวมกันจัดเป็นประเด็น (Topic) แล้วนำหลาย ๆ ประเด็นมารวมกันจัดเป็นกลุ่มประเด็น (Category) จากนั้นก็สรุปเป็นความเรียงตามกลุ่มประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของศิลปะในจังหวัดเลย

1.2 วิเคราะห์แนวความคิด ความเชื่อของชุมชนในจังหวัดเลย

1.3 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงาน และการพัฒนาผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัด

1.4 วิเคราะห์ประเภท รูปแบบ กระบวนการ ทักษะ เทคนิควิธีการ เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

1.5 วิเคราะห์ประเด็นปัญหา อุปสรรค ความต้องการแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนจังหวัดเลย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภท รูปแบบ เทคนิค วิธีการ ตลอดจนการนำเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์มาสร้างเป็นผลงานในแหล่งชุมชน (เน้นแหล่งท่องเที่ยว) ในท้องถิ่นจังหวัดเลย เพื่อเป็นการสร้างอาชีพ เป็นรายได้แก่ตนเอง และประโยชน์ต่อสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเลยสืบต่อไป เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึกของกลุ่มตัวอย่างในเขตจังหวัดเลย 4 อำเภอ คือ อำเภอภูกระดึง อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอเชียงคาน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน กลุ่มหนุ่มสาว 10 คน กลุ่มเยาวชน 10 คน กลุ่มสตรี 10 คน แต่ละกลุ่มประกอบการทางศิลปะ 10 คน รวม 40 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยกระบวนการเชิงอุปนัย ซึ่งวิเคราะห์จากช้อยย่อย (Segment) ก่อนแล้วพิจารณานำช้อยย่อย ที่คล้ายคลึงกันหรือประเภทเดียวกันมารวมกันจัดเป็นประเด็น (Topic) แล้วนำหลาย ๆ ประเด็นมารวมกันจัดเป็นกลุ่มประเด็น (Category) จากนั้นก็สรุปเป็นความเรียงตามกลุ่มประเด็นดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของศิลปะในจังหวัดเลย
2. วิเคราะห์แนวความคิด ความเชื่อทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย
3. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานและการพัฒนาผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย
4. วิเคราะห์ ประเภท รูปแบบกระบวนการ ทักษะ เทคนิควิธีการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย
5. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา อุปสรรคความต้องการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์เป็นความเรียงตามลำดับประเด็นทั้ง 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของศิลปะในจังหวัดเลย

1.1 ศิลปะในจังหวัดเลย

เมืองเลยหรือจังหวัดเลย เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ตั้งอยู่ตอนเหนือสุดของภาค เมืองเลยตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2396 ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยตั้งชื่อตามชื่อแม่น้ำเลย ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่ที่สุดของบริเวณที่ตั้งเมือง ชาวเมืองเลยพื้นเมืองแท้เป็นชาวไทยเผ่าหนึ่ง ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากเผ่าไทยมาแต่โบราณ มีสำเนียงพูดคล้าย ๆ คนในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอ น้ำปาด จังหวัดอุดรดิตต์ และคล้ายประชาชนในแขวงไชยบุรี และหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สำเนียงพูดบางพยางค์ออกเสียงสูงคล้ายสำเนียงชาวปักซีได้ เสียงพูดไพเราะนุ่มนวล

ชาวเมืองเลย พื้นเดิมคงจะอยู่ในแดนสิบสองจุไทยใต้ประเทศจีนแล้วอพยพมาตามลำแม่น้ำโขงมาอยู่ในบริเวณอาณาจักรลานช้าง ซึ่งเรียกว่า "ไทยน้อย" ต่อมาอพยพมาอยู่ในท้องที่จังหวัดเลยปัจจุบัน ซึ่งอพยพเข้ามาก่อน พ.ศ.1800

ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดเลย มีภูมิประเทศเต็มไปด้วยภูเขาเป็นส่วนใหญ่ และตามภูเขาก็มียาไม้พอสสมควร ตัวที่ตั้งจังหวัดเป็นที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ ภูมิประเทศแบ่งกว้าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ทางด้านตะวันตก มีภูเขาสูงและสลับซับซ้อนมาก พื้นที่เพาะปลูกมีน้อย ประชากรอาศัยอยู่เบาบาง ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย นาแห้ว ภูเรือและท่าลี่

ทางตอนใต้และตะวันออกของจังหวัด มีที่ราบตามเชิงเขาและภูเขาไม่ค่อยสูงนัก มีที่ราบพอจะทำการเพาะปลูกได้บ้าง ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นปานกลาง ได้แก่ ท้องที่อำเภอ ภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอนาดัง อำเภอปากชม

บริเวณตอนกลางและด้านทิศเหนือ มีที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยและแม่น้ำโขง มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าเขตอื่น ประชากรหนาแน่น ได้แก่ อำเภอเมืองเลย อำเภอวังสะพุงและอำเภอเชียงคาน

เมืองเลยแม้จะมีภูเขามาก แต่พื้นดินอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชต่าง ๆ ได้ผลดี เช่น มะขาม มะม่วง ขนุน ลำไย ยางพารา มะพร้าว ฯลฯ พืชไร่ เช่น ข้าว ฝ้าย ข้าวโพด กระหล่ำปลี ฯลฯ ตามภูเขามียาไม้นานาชนิด เช่น ไม้มะค่า ประดู่ ชิงชัน เต็งรัง ยาง ตะเคียน ไม้หวาย สัตว์ป่ามีช้าง เสือ กระต๊อง กวาง อีเก้ง หมู อีเห็น แม่น้ำ ลิง ชะนี นกต่าง ๆ ฯลฯ ได้ดิน

มีแร่ธาตุต่าง ๆ เช่น เหล็ก ทองแดง ยิปซัม แมงกานีส ฯลฯ

จังหวัดเลยมีแม่น้ำลำธารหลายสาย เช่น แม่น้ำเลย ลำน้ำหมาน ลำน้ำฮวย ลำน้ำลาย ลำน้ำปวน ลำน้ำสวย ลำน้ำหมัน ลำน้ำพุง ลำน้ำสัก ลำน้ำสาน ลำน้ำพิง ลำน้ำแพร่ ลำน้ำคาน ลำน้ำเหือง ลำน้ำชม ลำน้ำพอง ฯลฯ

ลมฟ้าอากาศ เมืองเลย เนื่องจากมีภูเขาตามพื้นที่ราบและหุบเขาในฤดูร้อน อากาศร้อนจัด แต่บางวันอากาศร้อนตอนกลางวัน ตกกลางคืนอากาศเย็น ฤดูฝนฝนตกปานกลาง ไม่ค่อยแล้งจัด ฝนมักตกชุกช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน ทำให้พืชพรรณธัญญาหาร งอกงาม เขียวชะอุ่มอยู่ทั่วไป ฤดูหนาว อากาศหนาวจัด

อำเภอภูเรือ อำเภอด่านซ้าย และอำเภอนาแห้ว อากาศหนาวจัดที่สุด ฉะนั้นอากาศเมืองเลยจึงเย็นและสดชื่นไม่แพ้ต่างประเทศ

1.2 การอาชีพของพลเมืองจังหวัดเลย

1.2.1 การเกษตรกรรม พลเมืองประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ข้าวโพด ชিং กระจ่างดำ ฝ้าย ถั่ว น้ำเต้า งา ปอ พริก อ้อย มันสำปะหลัง มะพร้าว มะม่วง มะขาม ขนุน ส้มโอ ลำไย สับปะรด องุ่น ยางพารา รายได้ ส่วนใหญ่ของคนในจังหวัดเลยได้จากพืชไร่ การเลี้ยงสัตว์ก็มีอยู่บ้าง เช่น กระบือ ไก่ เป็ด สุกร ปลา

1.2.2 การพาณิชย์กรรมและบริการ ส่วนใหญ่เป็นการตั้งร้านค้าปลีกและค้าส่ง โรงแรม ร้านอาหาร

1.2.3 การอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและเล็ก เช่น โรงไม้หิน โรงสี โรงหีบฝ้าย โรงเลื่อย โรงงานเฟอร์นิเจอร์ โรงกลึง โรงน้ำแข็ง โรงบดแร่ โรงงานแปรรูปอาหาร เป็นต้น

1.2.4 งานศิลปหัตถกรรม เนื่องจากเมืองเลยเป็นเมืองภูเขา ป่าไม้ มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีแหล่งโบราณสถานวัตถุหลายแห่ง เช่น ภูเรือ ภูกระดึง ภูหอ ภูหลวง พระธาตุศรีสองรัก พระธาตุสังฆะ ถ้ำ วัด ไบเสนานิน ศิลาคาริก ฯลฯ จึงทำให้จังหวัดเลยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จังหวัดหนึ่งของประเทศไทย มีทรัพยากรซึ่งเป็นวัสดุ อุปกรณ์ ให้ชาวบ้านในแหล่งท่องเที่ยวนำมาประดิษฐ์เป็นของชำร่วย ของที่ระลึก และของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำเต้า เม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า ไม้ไผ่ ไม้มะขาม หวาย ไม้สัก ดอกสน ฯลฯ ทำให้เกิดเป็นอาชีพเสริมในชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดเลย ทำให้เกิดรายได้ และเศรษฐกิจของชาวบ้านดีขึ้น ตามลำดับ

1.3 ประวัติความเป็นมาของศิลปะวัฒนธรรมในจังหวัดเลย

1.3.1 ความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวจังหวัดเลย ชาวเมืองเลยส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทยดั้งเดิม ซึ่งอพยพมาจากทางเหนือผ่านมาทางแดนล้านช้าง ซึ่งเรียกว่า “ไทยน้อย” ดังนั้นชาวเมืองเลยจึงมีความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเจตคติใจคอ เหมือนกับชนเชื้อชาติไทยโบราณ กอปรกับสภาพภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ มีภูเขา ป่าไม้ พืชพรรณธัญญาหารมากพอสมควร น้ำอาหารไม่ขาดแคลน อากาศสดชื่น ทำให้ชาวจังหวัดเลย มีหน้าตาสดชื่น ผิวพรรณผ่องใสคล้ายกับชาวเหนือ

1.3.2 แหล่งโบราณสถานวัตถุในจังหวัดเลย จังหวัดเลยเป็นจังหวัดหนึ่งที่พบหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ เช่น เมื่อประมาณปี 2527 ได้มีการค้นพบรอยเท้าไดโนเสาร์ที่บริเวณผาเตลิ่งบนภูหลวง เขตอำเภอกงกระด้าง จากการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญพบว่า เป็นรอยเท้าของไดโนเสาร์จำพวกกินเนื้อ เดินสองขาด้วยขาหลัง สูงประมาณ 3 เมตร เคยมีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ 140 ล้านปีมาแล้ว (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2528) และมีการศึกษาด้านโบราณคดีในจังหวัดเลยหลายโครงการ เช่น ปี 2516-2517 คณะสำรวจ โครงการเขื่อนผามอง ซึ่งนำโดยดอนน์ ที.เบยาร์ด (Don T. Bayard) ได้ทำการสำรวจแหล่งโบราณคดีในเขตอำเภอเชียงคาน (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2525) ปี 2521-2522 โครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กองโบราณคดี ได้ดำเนินการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดี ถ้ำผาซ้อง อำเภอภูกระดึง ปี 2525-2529 โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กองโบราณคดีดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณคดีและแหล่งภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในเขตอำเภอเมือง อำเภอวังสะพุง และอำเภอภูกระดึง

จากการศึกษาทางด้านโบราณคดีในเขตจังหวัดเลยนั้นได้พบว่า มีโบราณวัตถุทั้งที่เป็นของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ ดังต่อไปนี้

อำเภอเชียงคาน พบขวานหินขัดแบบมีป่าและไม่มีป่า เครื่องมือหินกระเทาะ กำไลหิน

อำเภอวังสะพุง พบขวานหินขัดแบบมีป่าและไม่มีป่า

อำเภอปากชม พบขวานหินขัดแบบมีป่า กำไลหิน

อำเภอท่าลี่ พบขวานหินขัดแบบมีป่า กำไลหิน

อำเภอเมือง พบขวานหินขัดแบบมีป่า และไม่มีป่า เครื่องมือ

หินกระเทาะ กำไลหิน

1.3.3 ศิลปะถ้ำในจังหวัดเลย พื้นที่จังหวัดเลย แบ่งออกเป็น 3

ประเภทด้วยกัน คือ

- (1) เขตภูเขาสูงด้านทิศตะวันตกทั้งหมด ได้แก่ อำเภอภูกระดึง กิ่งอำเภอภูหลวง อำเภอภูเรือ อำเภอท่าลี่ อำเภอด่านซ้าย และอำเภอนาแห้ว
- (2) เขตที่ราบเชิงเขา ได้แก่ บริเวณตอนใต้และทางทิศตะวันออกของจังหวัด ได้แก่ อำเภอนาดูน อำเภอปากชม พื้นที่บางส่วนของอำเภอภูกระดึงและ กิ่งอำเภอภูหลวง
- (3) ที่ราบลุ่ม จังหวัดเลยมีที่ราบลุ่มน้อยมาก มีอยู่ตอนกลางของจังหวัด คือ ที่ราบลุ่มน้ำเลย ที่ราบลุ่มน้ำโขง ได้แก่ บริเวณอำเภอวังสะพุง อำเภอเมือง อำเภอเชียงคาน และกิ่งอำเภอผาขาว

ทั้ง 3 พื้นที่ที่กล่าวมานั้น งานศิลปะถ้ำที่สำรวจพบจะอยู่ในเขตอำเภอภูกระดึง 8 แห่ง และอำเภอเมือง 2 แห่ง

ในอดีตถ้ำผิงผา เคยถูกใช้เป็นสถานที่อยู่อาศัย ซึ่งมีทั้งถาวรและชั่วคราว บางแห่งเป็นที่ฝังศพหรือใช้ทั้งสองอย่างรวมกัน บางแห่งก็ใช้เป็นที่สร้างงานศิลปะ เช่น ภาพวาดไว้บนผนังหินตามซอกตามหลืบหิน หรืออีกลักษณะหนึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ สมัยต่อมาก็จะเป็นวัด ฉะนั้นจึงมีวัดถ้ำอยู่มากมาย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

งานศิลปะถ้ำที่ค้นพบในเขตจังหวัดเลยนั้น มี 10 แห่ง อยู่กับเทือกเขาหินปูน 6 แห่ง เทือกเขาหินทราย 3 แห่ง และหินแกรนิต 1 แห่ง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

เขาหินปูน 6 แห่ง ได้แก่

1. ถ้ำผาปู่ วัดถ้ำผาปู่ บ้านน้ำภู ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง
2. ภูถ้ำมโหฬาร วัดถ้ำมโหฬาร บ้านหนองหิน ตำบลปวนพุ

อำเภอภูกระดึง

3. ถ้ำสูง วัดถ้ำมโหฬาร บ้านหนองหิน ตำบลปวนพุ อำเภอภูกระดึง
4. ถ้ำผาซ้อง บ้านผาซ้อง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง
5. ถ้ำผาซ้อง 2 บ้านผาซ้อง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง
6. ถ้ำลายแทง บ้านผากลางดง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง

เขานินทราย 3 แห่ง

1. ถ้าพระ บ้านน่าน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง
2. ถ้ามือ บ้านผาน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง
3. ถ้าควิว บ้านน่าน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง

เขานินแกรนิต 1 แห่ง

1. ถ้าพระ บ้านกกคู้ ตำบลเมือง อำเภอเมือง

สรุปแล้วภาพเขียนสีทั้ง 10 แห่งที่พบ เขียนด้วยสีแดง มีสีดำแห่งเดียวที่ถ้ำมโหฬาร ภาพที่เขียนมี ภาพคน ภาพสัตว์ ภาพสัญลักษณ์ ภาพฝ่ามือ

อย่างไรก็ตามภาพเขียนเหล่านี้เป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อของคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ เขาสร้างผลงานเพื่อใช้ในพิธีกรรมกับความเชื่อความต้องการและแนวทางการดำเนินชีวิตของพวกเขา ภาพเหล่านี้สืบทอดมาเป็นเวลายาวนานและคงจะอยู่สืบต่อไป เพื่อเป็นศิลปะโบราณให้คนรุ่นใหม่ศึกษาค้นคว้าต่อไป

1.3.4 โบราณคดี จังหวัดเลย จากการค้นพบศิลปะโบราณวัตถุแบบหนึ่งในท้องที่หลาย ๆ แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเรียกกันว่า “โบราณคดี” ซึ่งมีลักษณะรูปแบบคล้ายกับโบราณคดีที่ใช้ประกอบพระอุโบสถตามวัดต่าง ๆ ซึ่งในความเป็นจริงแห่งหินที่เรียกว่า โบราณคดีนั้นสร้างขึ้นมาจากจุดหมายต่าง ๆ กัน นอกเหนือไปจากการใช้โบราณคดีในพุทธศาสนา โบราณคดีถือว่าเป็นหลักฐานประเภทศิลปะโบราณวัตถุอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าต่อการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งยังเป็นสิ่งแสดงถึงความเจริญของชุมชนโบราณในแต่ละท้องถิ่น

สถานที่พบโบราณคดีในเขตจังหวัดเลย ส่วนใหญ่พบที่อำเภอวังสะพุง ในเขตท้องที่ 3 ตำบล 5 หมู่บ้าน คือ ที่ตำบลวังสะพุง พบโบราณคดีที่บ้านน้อยนา บ้านนาหลัก บ้านปากเป้ง ตำบลหนองหญ้าปล้อง พบโบราณคดีที่บ้านเหมืองแบ่งและตำบลผาบึง พบโบราณคดีที่บ้านกกเกลี้ยง โบราณคดีที่พบในปัจจุบันในบริเวณเขตท้องที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ส่วนใหญ่ถูกเคลื่อนย้ายออกมาจากแหล่งเดิมและบางแห่งชาวบ้านนำมาทำเป็นหลักบ้าน เช่น ที่บ้านน้อยนาและบ้านนาหลัก การเคลื่อนย้ายจึงทำให้ไม่ทราบว่าสร้างขึ้นเกี่ยวกับคติหรือพิธีกรรมหรือศาสนาอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงคติความเชื่อของชุมชนโบราณในแหล่งที่พบโบราณคดีนั้น ๆ

รูปแบบโบราณคดีที่พบในเขตอำเภอวังสะพุง ทำด้วยหินทราย มีการถากหรือโกลนให้เป็นแผ่นค่อนข้างแบน ลักษณะของเสาส่วนใหญ่เป็นทรงสี่เหลี่ยม

ผืนผ้า ส่วนล่างของเสมาสบเข้าหากัน ส่วนบนนั้นผายออกมุมทั้งสองข้างทำเป็นวงโค้งมาบรรจบกันเป็นมุมค่อนข้างแหลม ที่กึ่งกลางตอนบนของใบเสมาจะสลักเป็นสันนูนคล้ายรูปสถูปยอดแหลม

สรุปแล้วลักษณะรูปแบบของภาพสลักบนใบเสมาที่จังหวัดเลยทั้งหมดนั้นเป็นการแกะสลักเป็นรูปทรงสถูปทั้งสิ้น ยังไม่พบการสลักเป็นภาพเล่าเรื่องหรือภาพเกี่ยวกับบุคคลเลย

เนื่องจากเสมาที่พบในจังหวัดเลยส่วนใหญ่จะมีภาพสลักรูปสถูปปรากฏอยู่อย่างชัดเจน สถูปเจดีย์นั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าใบเสมาหินที่พบในจังหวัดเลยนี้น่าจะมีวิวัฒนาการ การปักที่สืบเนื่องมาจากการปักหินตั้งที่เคยปฏิบัติมาก่อน เมื่อพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในภูมิภาคนี้จึงมีการดัดแปลงการปักหินตั้งนั้นให้สอดคล้องกับคติทางพุทธศาสนาด้วยการสลักรูปสถูปเจดีย์บนแท่งหินเหล่านั้นแล้วปักไว้เพื่อแสดงเขตเกี่ยวกับพุทธศาสนา เอกลักษณ์ของใบเสมาหินในจังหวัดเลยคือ เสมาที่มีการสลักรูปสถูปประกอบไว้และสถูปนั้นประกอบด้วยหม้อน้ำ และลายพันธุ์พฤกษาเป็นประการสำคัญ ซึ่งลวดลายทั้งหมดนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีความหมายในทางมงคลทั้งสิ้น องค์ประกอบโดยส่วนรวมที่ปรากฏในทางมงคลทั้งสิ้น องค์ประกอบโดยส่วนรวมที่ปรากฏในภาพสลักบนใบเสมาจังหวัดเลย ประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ คือ ส่วนฐานตอนล่างของเสมา สลักเป็นฐาน "ปัทมาสน์" รูปกลีบบัวติดขึ้นมาด้วย "อักษมาลา" คือลูกทรงกลมที่เรียงเป็นแถวเหนือกลีบบัวในแนวนอน ถัดต่อมาขึ้นมาที่กึ่งกลางคือ รูปสถูป จากการศึกษารูปแบบลักษณะของสถูปเจดีย์ในพุทธศาสนา พบว่าใบเสมาหินในจังหวัดเลยน่าจะมีรูปแบบลักษณะจากอิทธิพลในการแกะสลักสร้างขึ้นตาม "คัมภีร์กิริยาสังคะในปกรณ์ที่ 3 ซึ่งในคัมภีร์ฉบับดังกล่าวมีรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างสถูปเจดีย์โดยตรง ซึ่งคัมภีร์ดังกล่าวจะจัดแบ่งรูปแบบของเจดีย์ออกเป็น 29 แบบ สำหรับรูปแบบเจดีย์ในใบเสมาในจังหวัดเลยน่าจะใกล้เคียงกับแบบที่ 26 ของคัมภีร์กิริยาสังคะมากที่สุดซึ่งมีชื่อเรียกว่า "แบบกลศกฤติ"

สรุปแล้วภาพสลูปที่สลักบนใบเสมาในเขตจังหวัดเลยที่มีส่วนประกอบหม้อน้ำประดับลายพันธุ์พฤกษานั้น เป็นการใช้สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นมงคลผสมผสานเข้ากับคติในการสร้างใบเสมา ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างตามคติที่เนื่องในพุทธศาสนาเป็นประการสำคัญ

การกำหนดอายุใบเสมาหินที่พบในจังหวัดเลย ใบเสมาหินที่พบในจังหวัดเลย เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-16 คือมีอายุไม่ต่ำกว่าประมาณ

900-1,200 ปี ผ่านมาแล้ว มีลักษณะเป็นศิลปะแบบทวารวดีเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นตามคติใน พุทธศาสนาลัทธิหินยาน

1.3.5 จิตรกรรมในจังหวัดเลย

(1) จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย วัดโพธิ์ชัยเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดเลย อยู่ในบ้านนาพึง ตำบลนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

ประวัติการสร้างวัดโพธิ์ชัยไม่ปรากฏชัดเจน สันนิษฐานว่าสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 22-24 จิตรกรรมฝาผนังที่พบในโบสถ์หลังเก่าทั้งภายในและภายนอก เป็นเรื่องราวพุทธประวัติและวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ใช้สีพื้นเป็นสีขาว เน้นภาพเด่นด้วยสีแดง รองลงไป เป็นสีน้ำตาลและเขียว ภาพพุทธประวัติเป็นเรื่องราวมหาเวสสันดรชาดก

ส่วนภาพวัฒนธรรมประเพณีมีภาพที่น่าสนใจ เช่น ภาพเรือลำภาขนาดใหญ่ ภาพชาวยุโรปขี่ม้าถือดาบ ภาพชีวิตตลกของชายหญิง ภาพการเล่นดนตรีเครื่องดีดสีตีเป่า และฆ้องวง ภาพทหารถือปืนเดินแถว รอบกำแพงเมืองมีปราสาทตรีมุข

จิตรกรรมฝาผนังด้านนอกมีอยู่ด้านเดียวคือ ติดกับอุโบสถหลังใหม่ ใช้สีน้ำเงินเขียวและเหลืองบนพื้นสีขาว เป็นภาพวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องกาละเกศ และสังข์ศิลป์ชัย รวมทั้งรถม้า รถจักรยาน รถไฟ มีอักษรธรรมะระบุดักราช พุทธศักราช 2495 ตรงกับรัชกาลที่ 6

สภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพิ่งได้รับการบูรณะซ่อมแซม โดยกรมศิลปากรร่วมกับมูลนิธิโตโยต้าและจังหวัดเลย ในปี 2532 จึงอยู่ในสภาพดี แต่ปัจจุบันสภาพแวดล้อมความเก่าแก่ของสิ่งก่อสร้างทำให้หลังคาโบสถ์ที่ไม่เกสิดหลุด ทำให้เกิดช่องน้ำรั่วซึมการระบายอากาศไม่ดี ทำให้ภายในโบสถ์อับชื้น ทำให้จิตรกรรมฝาผนังเสื่อมสภาพได้

(2) จิตรกรรมวัดศรีคุณเมือง วัดศรีคุณเมืองตั้งอยู่บ้านเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.2502 อยู่ด้านหน้าของโบสถ์เป็นเรื่องทศชาติทั้ง 10 ชาติ แต่ละช่องเขียนภาพแทนเนื้อเรื่องแต่ละชาติมีอักษรลาวกำกับ แต่ละช่อง

(3) จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าเนรมิต วัดป่าเนรมิตเป็นวัดใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2520 เจ้าอาวาสวัดเดิมมีผู้คนนับถือมาก และมีผู้มีจิตศรัทธามากได้งบประมาณมาสร้างโบสถ์ขนาดใหญ่สวยงามภายในมีการเขียนภาพจิตรกรรมเรื่องพระเวสสันดรสวยงาม เป็นฝีมือช่างรุ่นใหม่ ฝีมือดี

1.3.6 ประติมากรรมในจังหวัดเลย

รูปปั้นที่สำคัญในจังหวัดเลย ส่วนใหญ่จะเป็นพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐ์ในวัดที่สำคัญของจังหวัดเลย เช่น พระพุทธรูปสลักจากหินแกรนิต ในมณฑปวัดศรีสุทธาวาส อำเภอเมืองเลย พระพุทธรูปปางนาคปรก วัดศรีมงคล บ้านอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย พระพุทธรูปหินทรายวัดท่าแขก อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พระพุทธรูปปางนาคปรก วัดพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย

ประเภทพระพุทธรูปนวลโลหะ เช่น พระพุทธรูปมิ่งมงคลเมือง วัดศรีภูมิ บ้านแฮ่ อำเภอเมือง จังหวัดเลย พระพุทธรูปวัดศรีคุณเมือง อำเภอเชียงคาน พระพุทธรูปวัดถ้ำผา อำเภอเมือง พระพุทธรูปสมัยเชียงแสน วัดจอมมณี อำเภอวังสะพุง พระพุทธรูปวัดภูค้ำ บ้านทรายขาว อำเภอวังสะพุง พระพุทธรูป เชียงแสนสิงห์ 3 วัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึง อำเภอนาแห้ว พระพุทธรูปชินเงินสมัยอยุธยา วัดศรีชมชื่น อำเภอวังสะพุง พระพุทธรูปทรงเครื่องแบบอยุธยาที่วัดผาหมากฮ่อ อำเภอวังสะพุง พระพุทธรูปวัดนาโคก อำเภอเมือง พระพุทธรูปวัดศรีชมชื่น บ้านนาอ้อ อำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปแกะสลักไม้ พระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนปั้นอยู่มากมายตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดเลย นอกจากนี้ยังมีงานแกะสลักในส่วนต่าง ๆ ของสถาปัตยกรรม เช่น คันทวย บานประตู หน้าต่าง มุขหน้าบ้าน หนีบเก็บพระไตรปิฎก ธรรมาสน์ บันไดแก้ว ชั้นวางพระไตรปิฎก และลวดลายเสาค้ำศาลา หอพระไตรปิฎก ซึ่งมีอยู่ที่วัดศรีคุณเมือง วัดท่าคก วัดศรีคุณเมือง อำเภอเชียงคาน วัดบ้านเก่า อำเภอด่านซ้าย วัดนาพึง อำเภอเมือง เป็นต้น

1.3.7 สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญในจังหวัดเลย ส่วนใหญ่จะเป็นโบสถ์ วิหาร และเจดีย์ เช่น โบสถ์เจดีย์วัดพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย ธาตุเจดีย์ อุโบสถวัดศรีภูมิ บ้านนาหอ อำเภอด่านซ้าย โบสถ์เจดีย์วัดศรีคุณเมือง อำเภอเชียงคาน โบสถ์เจดีย์วัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึง อำเภอเมือง โบสถ์เจดีย์วัดศรีโพธิ์ชัย บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอเมือง โบสถ์เจดีย์วัดภูค้ำ บ้านทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง และโบสถ์วัดป่าเนรมิต บ้านด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย

พระธาตุเจดีย์ที่สำคัญในจังหวัดเลย เช่น พระธาตุกุดเรือคำ บ้านทรายขาว อำเภอวังสะพุง พระธาตุศรีสองรักสร้างในสมัยอยุธยาอยู่ที่วัดพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย พระธาตุแท่นดิน บ้านแสงภา อำเภอเมือง พระธาตุสี่จระ มีทรวดทรงคล้ายพระธาตุพนม ตั้งอยู่อำเภอ ท่าลี่

สรุปแล้วศิลปะไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมในจังหวัดเลย ในอดีตได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อและการนับถือศาสนาพุทธ ผลงานศิลปะจึงถูกสร้างและสืบทอดมาในรูปของศาสนศิลป์เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้อาจจะเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมา เช่น ประเพณีบุญหลวง ซึ่งมีการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนขึ้น แสดงประกอบพิธีในงานบุญหลวงที่อำเภอด่านซ้าย ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาก็มีการประกวดการแกะสลักต้นเทียนที่สวยงามในเขตอำเภอเมืองเลย ประเพณีออกพรรษาที่อำเภอเชียงคาน มีการประกวดการออกแบบตกแต่งปราสาทผึ้ง งานลอยกระทงในอำเภอเมืองเลย มีการออกแบบกระทงขนาดใหญ่ ประกวดกัน เทศกาลดังกล่าว เป็นต้น ซึ่งประเพณีต่าง ๆ ดังกล่าว ก็จะส่งเสริมให้ชุมชนได้ออกแบบ ผลงานศิลปะไม่ว่าจะเป็นหัวผีตาโชน ต้นเทียน ปราสาทผึ้ง และกระทง ให้สวยงามเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และกระทำสืบทอดมาเป็นประจำทุกปี

อีกประเด็นหนึ่งคือ การที่จังหวัดเลยมีสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์พร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ทำให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี สามารถประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเลี้ยงชีพได้อย่างพอเพียง รวมทั้งธรรมชาติต่าง ๆ ในจังหวัดเลยได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น ภูกระดึง ภูหอ ภูหลวง ภูเรือ แก่งคุดคู้ ฯลฯ ชาวบ้านรู้จักนำวัสดุในท้องถิ่นมาประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะหัตถกรรมท้องถิ่นจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้เสริมให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. วิเคราะห์ด้านแนวความคิด ความเชื่อทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

ความเชื่อในศิลปกรรมเมืองเลย คนเมืองเลยมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา ลัทธิ นิกาย คติความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติอื่น ๆ ด้วย เช่น ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ลัทธิเถรวาท ลัทธิมหายาน และชีวิตในโลกหน้า ตามที่มีพยานวัตถุศิลปกรรมเป็นสิ่งยืนยัน

ศิลปกรรมในท้องถิ่นจังหวัดเลย มีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของตนเองสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจากอดีตที่ผ่านมาจวบจนปัจจุบัน ศิลปกรรมในจังหวัดเลยมีการรับอิทธิพลจากภายนอกและภายใน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คลี่คลายสร้างรูปแบบให้เหมาะสมสอดคล้องต่อชุมชนในแต่ละยุคสมัยตลอดเวลา ตามเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ เป็นเครื่องกำหนด ปัจจุบันศิลปกรรมในจังหวัดเลยบางสิ่งก็ดำรงอยู่ บางสิ่งก็

หยุดชะงักการสืบทอด บางสิ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต บางสิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่ บนพื้นฐานของอดีต ซึ่งศิลปกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงจะต้องมีแนวคิด ความเชื่อ คติฝังอยู่อย่างแน่นนอน

ชนชาวเมืองเลยส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทยดั้งเดิม ซึ่งอพยพมาจากทางเหนือผ่านมาทางแดนล้านช้าง ซึ่งเรียกว่า ไทยน้อย ดังนั้นชาวเมืองเลยส่วนมากจึงมีวิถีความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเหมือนกับชนชาติไทยโบราณ ซึ่งมีวิถีความเป็นอยู่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพดั้งเดิมมากนัก มี ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของกลุ่มชนของตนเอง มีสภาพความเป็นอยู่ เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนการอบรมสั่งสอนในสังคมตามความเชื่อ ดังจะแยกกล่าวดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อในเรื่องการกำเนิดจักรวาล การกำเนิดมนุษย์ หรือบรรพบุรุษของคนไทย-ลาว เรื่องราวการอพยพผู้คน การสร้างบ้านแปงเมือง บรรพบุรุษของกลุ่มชน ดังจะเห็นได้จากเอกสารวรรณกรรมเรื่องปฐมกัปปีที่กล่าวถึงการกำเนิดโลก ซึ่งครั้งแรกเกิดเป็นลม เกิดเป็นน้ำ เกิดแผ่นดินมีปลาอานนทค้อยหนุณโลก และกล่าวว่า ปุสังคะสา ย่าสังคะสี เป็นผู้สร้างคนสัตว์ไว้ในโลก

2. ความเชื่อเรื่องผีแดน ผีแดนเป็นภาษาท้องถิ่นอีสาน หมายถึงเทพหรือเทวดาที่เชื่อว่าสถิตอยู่บนฟ้าหรือบนสวรรค์มีแดนที่เป็นใหญ่ชื่อว่า แดนหลวง ซึ่งหมายถึง พระอินทร์ตามคัมภีร์พระเวทของพราหมณ์ โดยทั่วไปเชื่อว่าผีแดนจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือผู้ที่กระทำความดี รอดพ้นจากภัยอันตรายและมีความสุข และยังเชื่อว่าผีที่จะไปเกิดเป็นเทวดา ไปเกิดเป็นผีแดนได้ต้องไปจากมนุษย์ผู้สร้างกุศล รักษาศีล ให้ทาน สร้างบุญญาบารมีให้มาก ๆ จึงจะไปเกิดเป็นพระอินทร์เป็นพระพรหมหรือเป็นเทวดา สูญสิ้นบุญบารมีจำต้องจุติจากสวรรค์ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ในเมืองมนุษย์ เพื่อบำเพ็ญบุญญาบารมีใหม่จึงจะไปเกิดเป็นพระอินทร์ในชาติต่อไป ความเชื่อนี้ยังสะท้อนถึงการเกิดในโลกนี้โลกหน้าหรือการกลับชาติมาเกิดได้ด้วย

3. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว ศรัทธา เคารพของคนในสังคม มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ องค์ศาสดา คำสอน (พระธรรมคัมภีร์) สาวก และพิธีกรรมเชื่อว่า พระรัตนตรัยจะเป็นที่กราบไหว้และเป็นที่พักของชุมชนในสังคมได้ มีความปรารถนาหรือคำอธิษฐานที่ขอเดวจากอันตรายความเดือดร้อนทั้งปวงและจะขอและปรารถนาให้ได้ในสิ่งที่ดีงามสูงส่ง เลอเลิศเสมอ และเชื่อว่าเทพทั้งหลายคือ พระอินทร์ พระวิษณุ พระพรหม จะช่วยให้เกิดความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนได้ นอกจากนี้ยังเชื่อในพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์

คือผู้ชั่งอยู่ในโพธิ คือความรู้ ผู้ที่เข้าถึงพุทธภาวะ ตรัสรู้เป็นพุทธในวันข้างหน้า พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี เช่น ทานบารมี ศีลบารมี และอธิษฐานบารมี คุณงามความดี สร้างสมได้เปลี่ยนแปลงได้ อบรมได้ เป็นผลการกระทำในอดีตที่เป็นปัจจัยให้บุคคลแตกต่างกันไป

4. ความเชื่อในเรื่องความฝัน ความฝันเป็นสิ่งที่คนทุกชาติ ทุกภาษา ทุกเผ่าพันธุ์ รู้จักและเคยฝันกันทุกคน จากคัมภีร์สารัตถะสังคหะ ได้ระบุเหตุของความฝันไว้เป็น 4 ประการคือ เกิดจากธาตุกำเริบเพราะร่างกายไม่ปกติ จึงฝันพิกลไปต่าง ๆ คือ เกิดจากการที่ดวงจิตพัวพันถึงสิ่งหนึ่ง แล้วก็เก็บเอาสิ่งนั้นมาฝัน เกิดจากมารยาของเทวดาและฝันโดยเป็นบุรพนิมิต คือบอกให้ทราบล่วงหน้าว่าจะมีเหตุดีหรือเหตุร้ายเกิดขึ้น ชุมชนในจังหวัดเลยมีความเชื่อในเรื่องความฝันและทำพิธีหรือแก้ฝันโดยการทำบุญทำทาน

5. ความเชื่อเกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง เชื่อว่า บ้านเมืองมีกษัตริย์ปกครอง มีข้าราชการบริพาร พระราชวังสวยงาม บ้านเมืองเป็นรัฐอุดมคติ รัฐในความใฝ่ฝัน เป็นโลกพระศรีอาริย์ มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นสุขถ้วนหน้าทุกคน ความเชื่อนี้อาจจะเป็นการสร้างความหวังให้ชุมชนได้ตั้งสิ่งที่หวัง ความใฝ่ฝันในสิ่งที่ดีกว่า สะดวกสบายกว่า แม้ว่าจะสมหวังหรือไม่ก็ตาม

6. ประเพณีและพิธีกรรม เป็นเครื่องสะท้อน ให้เห็นประเพณีวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ เช่น ประเพณีผูกเสี่ยว เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าจะเกิดความรักความผูกพันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้

ประเพณีงานศพ เป็นการทำพิธีกรรมที่แสดงถึงความอาลัย ความระลึกถึงคุณงามความดีของผู้จากไป และช่วยให้ผู้ตายไปสู่สุคติในภพหน้า

ประเพณีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

7. เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นอุปกรณ์ในการใช้สอยและทำมาหากินของชุมชน ชุมชนมีความเชื่อว่า วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้สอย เครื่องมือประกอบอาชีพเหล่านี้จะต้องกระทำขึ้นมาอย่างตั้งใจ บริสุทธิ์ใจ สำหรับใช้สอยเสร็จมีการเก็บรักษาไว้ แม้เก่ามาใช้ไม่ได้ก็ยังคงเก็บรักษาไว้สืบทอดมาถึงปัจจุบัน

8. การอบรมสั่งสอน ในแต่ละสังคมย่อมมีการสืบทอดความคิด การประพฤติปฏิบัติจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ชุมชนในจังหวัดเลยมีการสืบทอดความคิดด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีของบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน เพื่อให้ระลึกถึงและกระทำเพื่อความสุขในการดำรงชีวิตสืบไป

จากความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าวที่เป็นมาในอดีต ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชนของชาวจังหวัดเลย สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันคือ

1. ประเภทประเพณีสำคัญของชุมชนในจังหวัดเลย

- 1.1 ประเพณีบุญหลวง
- 1.2 บุญข้าวกรรม
- 1.3 บุญคุณลาน
- 1.4 บุญข้าวจี
- 1.5 บุญเผวส
- 1.6 บุญสงกรานต์
- 1.7 บุญบั้งไฟ
- 1.8 บุญซำฮะ
- 1.9 บุญเข้าพรรษา
- 1.10 บุญข้าวประดับดิน
- 1.11 บุญข้าวสาก
- 1.12 บุญออกพรรษา
- 1.13 บุญกฐิน
- 1.14 บุญผ้าป่า
- 1.15 บุญแจกข้าว
- 1.16 ประเพณีลงแขก
- 1.17 การเล่นแม่นางซ้องหรือนางซ้อง

2. พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนในจังหวัดเลย

- 2.1 พิธีเวียนเทียนในงานนมัสการพระธาตุศรีสองรัก
- 2.2 พิธีสมโภชและงานนมัสการพระธาตุศรีสองรัก
- 2.3 เจ้าพอกวน เจ้าแม่นางเทียม
- 2.4 ผีตาโชน
- 2.5 พิธีกรรมแชปางชาวไทดำ
- 2.6 การเสียเคราะห์
- 2.7 พิธีแก้บน

- 2.8 ผีฟ้า
- 2.9 เจ้าเข้าทรง
- 2.10 บายศรีสู่ขวัญในงานผีตาโขน
- 2.11 กระทงเพื่อบูชาพระธาตุศรีสองรัก
- 3. งานตามฤดูกาลต่าง ๆ ที่สำคัญในจังหวัดเลย
 - 3.1 งานแสดงดอกไม้เมืองหนาวที่ภูเรือ
 - 3.2 งานแสดงขบวนแห่ผีตาโขนที่ด่านซ้าย
 - 3.3 งานประจำปีดอกฝ้ายบานมะขามหวานเมืองเลย อำเภอเมือง
 - 3.4 งานแข่งเรือออกพรรษา อำเภอเมือง และอำเภอเชียงคาน
 - 3.5 งานลอยกระทง เข้าพรรษาที่อำเภอเมือง
- 4. ศิลปกรรมที่สำคัญในจังหวัดเลย
 - 4.1 ภาพเขียนสีต่าง ๆ เช่น
 - 4.1.1 ภาพเขียนสีถ้ำมโหฬาร
 - 4.1.2 ภาพเขียนสีถ้ำควิว
 - 4.1.3 ภาพเขียนสีถ้ำผาม่อง 1
 - 4.1.4 ภาพเขียนสีถ้ำผาม่อง 2
 - 4.1.5 ภาพเขียนสีถ้ำผาปู่
 - 4.1.6 ภาพเขียนสีถ้ำมือ
 - 4.1.7 ภาพเขียนสีถ้ำพระ
 - 4.1.8 ภาพเขียนสีถ้ำสูง
 - 4.1.9 ภาพเขียนสีถ้ำลายแทง
 - 4.1.10 ภาพเขียนสีถ้ำขาม
 - 4.2 ศิลจารีกรักและไบเสมา
 - 4.2.1 ศิลจารีกรักพระธาตุศรีสองรักหลักเก่า
 - 4.2.2 ศิลจารีกรักพระธาตุศรีสองรักหลักใหม่
 - 4.2.3 ศิลจารีกรักวัดศรีคุณเมือง
 - 4.2.4 ศิลจารีกรักวัดท่าคก
 - 4.2.5 ศิลจารีกรักวัดท่าแขก
 - 4.2.6 ศิลจารีกรักวัดศรีสองนาง

4.2.7 ศิลปินวัดห้วยท่าว

4.2.8 ใบเสมาหินบ้านนาหลัก

4.2.9 ใบเสมาหินบ้านบุงฝักก้าม

4.3 ประติมากรรม

4.3.1 เครื่องมือโบราณยุคหิน ขวานหินขัด หินกะเทาะ หอกหินขัด

อำเภอวังสะพุง อำเภอเชียงคาน

4.3.2 เครื่องมือยุคโลหะ เครื่องมือสำริด ที่ภูกระแต อำเภอเมือง

4.3.3 เครื่องปั้นดินเผา พบที่วัดโพธิ์ชัย บ้านนาอาน อำเภอเมือง

บ้านโคกมน อำเภอวังสะพุง บ้านห้วยโตก อำเภอเมือง บ้านหนองหญ้าไซ อำเภอเมือง บ้านนาดินดำ อำเภอเมือง

4.3.4 พระพุทธรูปขนาดปรก

4.3.5 พระพุทธรูปนวะโลหะ

4.3.6 พระพุทธรูปไม้

4.4 สถาปัตยกรรม

4.4.1 พระธาตุศรีสองรัก

4.4.2 พระธาตุสี่จุจะ

4.4.3 โบสถ์วัดนาพึง

4.4.4 โบสถ์วัดศรีสองรัก

4.4.5 โบสถ์วัดโพธิ์ชัย

4.4.6 โบสถ์วัดโพธิ์ชัย

4.4.7 โบสถ์วัดป่าเนรมิต

4.5 ศิลปหัตถกรรม

4.5.1 เครื่องจักสาน จากไม้ไผ่ หวาย

4.5.2 ผ้าหม่นวม

4.5.3 หน้ากากผีตาโชน

4.5.4 ของที่ระลึกพวงกุญแจจากเม็ดสะบ้า เม็ดมะค่า ไม้มะขาม

หมากตาล้อม

4.5.5 เครื่องใช้สอย เช่น แก้ว แจกัน ออมสิน กระเป่า ทำด้วยไม้ไผ่

ไม้สัก กะลามะพร้าว น้ำเต้าใส่น้ำ น้ำเต้าอมสิน ตุ๊กตาน้ำเต้า กระตักไม้ไผ่ ที่เสียบปากกา

ไม้มะขาม ที่วางโทรศัพท์ไม้ไผ่

4.5.6 เครื่องปั้นดินเผา เช่น หม้อ กระถาง แจกัน กระดิ่งแขวน

สรุปแล้วจากแนวคิด ความเชื่อของชุมชนในจังหวัดเลยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเชื่อในการกำเนิดของมนุษย์ ความเชื่อในเรื่องผีสิง เทวดา ความเชื่อในศาสนา ความเชื่อในความฝัน ความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง ธรรมชาติแวดล้อม ความเชื่อในเรื่องประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในวัตถุประสงค์เครื่องมือเครื่องใช้ในการใช้สอย และประกอบอาชีพ ตลอดจนความเชื่อในเรื่องการอบรมสั่งสอน ลูกหลานให้เป็นคนดีขยัน ช่างแข็งท้าวมาหากิน เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่สุขสบาย มีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในสังคมจนก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ อันเป็นผลผลิตในสังคมและชุมชน อันได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม งานประจำฤดูกาล ผลงานศิลปกรรมเกิดขึ้นสืบทอดตามมามากมาย บางสิ่งก็ถูกสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน บางสิ่งก็ถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตาม สภาพความเปลี่ยนแปลง ความจำเป็นของสังคมบางอย่างก็ถูกทอดทิ้งสูญหายไปตามสภาพ ของอายุ เวลา สิ่งที่ยังคงอยู่และสืบทอดก็จะถูกประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้กว้างขวางและเป็น ที่รู้จักของสังคมต่างถิ่นต่างแดนสืบต่อไป

3. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานและ การพัฒนาผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

3.1 สภาพแวดล้อมด้านลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดเลยตั้งอยู่เหนือสุดของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 520 กิโลเมตร มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ และประเทศใกล้เคียง ทิศเหนือติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวพรมแดน ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอ ชุมแพ และอำเภอสีชมภู จังหวัดขอนแก่น อำเภอน้ำหนาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกติดกับอำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย อำเภอนายูง อำเภอน้ำโสม จังหวัด อุดรธานี อำเภอสวรรคภูหา อำเภอนาวัง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ส่วนทิศ ตะวันตกติดกับอำเภอชาติตระการ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

สำหรับพื้นที่ของจังหวัดเลยมีเนื้อที่ประมาณ 11,424 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งสิ้น 547,937 คน เป็นชาย 281,709 คน เป็นหญิง 265,688 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอนาดัง อำเภอวังสะพุง อำเภอนาแห้ว อำเภอด่านซ้าย อำเภอเชียงคาน อำเภอภูกระดึง อำเภอท่าลี่ อำเภอปากชม อำเภอภูหลวง อำเภอภูเรือ อำเภอผาขาว กิ่งอำเภอเอราวัณ และกิ่งอำเภอหนองหิน

ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดเลยจะรายล้อมไปด้วยภูเขาเป็นส่วนใหญ่ ตัวจังหวัดเป็นที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ ภูมิประเทศของจังหวัดเลยแบ่งออกกว้าง ๆ ได้ดังนี้

ด้านทิศตะวันตกมีภูเขาสูงสลับซับซ้อนมาก พื้นที่เพาะปลูกมีน้อย ประชากรอาศัยอยู่เบาบาง ได้แก่ ท้องที่อำเภอด่านซ้าย อำเภอนาแห้ว อำเภอภูเรือ อำเภอท่าลี่

ทางทิศใต้และตะวันออกของจังหวัด มีพื้นที่ราบตามเชิงเขาและภูเขาไม่ค่อยสูงนัก มีที่ราบตามเชิงเขาพอที่จะทำการเพาะปลูกได้บ้าง ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นปานกลาง ได้แก่ ท้องที่อำเภอภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอนาดัง และอำเภอปากชม

ตอนกลางและด้านทิศเหนือมีที่ราบลุ่มน้ำเลยและแม่น้ำโขงมีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าเขตอื่น ประชากรจึงอยู่หนาแน่นที่สุดของจังหวัด ได้แก่ อำเภอวังสะพุงและอำเภอเชียงคาน

จากสภาพแวดล้อมด้านภูมิประเทศของจังหวัดเลยที่มีลักษณะเป็นภูเขาเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้จังหวัดเลยมีแหล่งธรรมชาติภูเขาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ภูกระดึง ภูหลวง ภูหอและภูเรือ การมีแหล่งธรรมชาติภูเขาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพของชุมชนด้านการผลิตสินค้าต่าง ๆ เช่น อาหาร ผลงานศิลปะ เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้สอยต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นของที่ระลึกในการมาท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติในจังหวัดเลย อีกส่วนหนึ่งของแหล่งธรรมชาติคือ การมีแม่น้ำที่สำคัญทั้งสายเล็ก ๆ เช่น แม่น้ำสวย แม่น้ำหมาน แม่น้ำเลย แม่น้ำเหืองและแม่น้ำใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำโขง จึงก่อให้เกิดมีแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านี้ในบางแห่งบางตอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เช่นกัน เช่น แก่งคุดคู้ อำเภอเชียงคาน ซึ่งเป็นบริเวณที่แม่น้ำโขงไหลผ่านคดเคี้ยวมีโขดหินยื่นเข้ามาด้านตรงข้ามเป็นเขตแดนประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว ดินแดนแห่งนี้ก็เป็นแหล่งมาพักผ่อนและข้ามแดนไปเที่ยวไทย-ลาวได้ เกิดมีการค้าขาย/ผลิตผลของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องใช้สอย ผลงานศิลปะ เครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย จำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้กับผู้มาท่องเที่ยวได้และมีการพัฒนารูปแบบของผลผลิตเรื่อย ๆ ตามสภาวะของความเจริญและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3.2 สภาพแวดล้อมด้านภูมิอากาศ อากาศจังหวัดเลยมักมีความแปรเปลี่ยนง่าย ๆ เวลาร้อนจะร้อนจัด อุณหภูมิสูงถึง 40 องศาเซลเซียส เวลาหนาวในฤดูหนาวหนาวจัดเช่นกัน อุณหภูมิสูงถึง 0 องศาเซลเซียส บางปีถึงกับมีน้ำค้างกลายเป็นน้ำแข็งซึ่งชาวบ้านเรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า "แม่คะนิง" พบที่หมู่บ้านหินสอ ตำบลปลาป่า อำเภอภูเรือ

จากสภาพภูมิอากาศดังกล่าวจึงก่อให้เกิดอาชีพของชุมชนในจังหวัดเลยที่มีสภาพภูมิอากาศหนาว มีธรรมชาติเหมือนต่างประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น สามารถปลูกพืชผักผลไม้เมืองหนาวได้ เช่น องุ่น มะคาดีเมีย ส้ม และดอกไม้เมืองหนาวพันธุ์ต่าง ๆ การมีบรรยากาศของพื้นที่คล้ายต่างประเทศ จึงทำให้มีผู้มีฐานะดีมาซื้อที่เพื่อทำเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เช่น รีสอร์ท ไร่ สวนผลไม้ โรงงานผลิตไวน์ขึ้นจนเป็นแหล่งผลิตพืชผักผลไม้เมืองหนาวที่มีชื่อของจังหวัดเลย มีการจัดงานในฤดูกาลต่าง ๆ เพื่อแสดงสินค้าผลผลิตด้านเกษตรกรรมเมืองหนาว ผลงานศิลปะหัตถกรรมจากวัสดุอุปกรณ์ของท้องถิ่นจำหน่ายในงานฤดูกาล ประเพณีต่าง ๆ เหล่านั้นจนกลายเป็นรายได้ และอาชีพสำคัญของชุมชนในท้องถิ่นของจังหวัดเลยได้ จึงกล่าวได้ว่าจังหวัดเลยได้พัฒนาในด้านการเกษตรกรรม และศิลปหัตถกรรมไปได้อย่างรวดเร็ว

3.3 สภาพแวดล้อมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมในจังหวัดเลย จังหวัดเลยถือว่าเป็นแหล่งวัฒนธรรมเก่าแก่แห่งหนึ่งมีหลักฐานที่กล่าวถึง เช่น บนภูหลวง เขตอำเภอภูเรือ พบว่ามีร่องรอยเท้าของไดโนเสาร์จำพวกกินเนื้อ เดินสองขาด้วยขาหลัง สูงประมาณ 3 เมตร เคยมีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ 140 ล้านปีมาแล้ว (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2528) จากหลักฐานการขุดค้นของเบยาร์ด (Donn T. Bayard) บริเวณริมแม่น้ำโขง เขตอำเภอเชียงคาน ในปี พ.ศ.2512-2517 ได้พบหลักฐานเครื่องมือกระเทาะหินที่ทำมาจากหินกรวดแม่น้ำ (Pebbles) เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของเครื่องมือจะเป็นเครื่องขุด เครื่องมือสับตัดและสะเก็ดหิน จากการขุดค้นของเบยาร์ดในครั้งนี้ ประมาณการว่าอายุประมาณ 9000 ปีมาแล้ว (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2528 อ้างอิงจาก Donn T.Sayard, 1980)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มชนโบราณรุ่นแรก ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณแถบจังหวัดเลยและบริเวณใกล้เคียง น่าที่จะเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ภายใต้ลักษณะสังคมล่าสัตว์หรือสังคมก่อนเกษตรกรรมที่ดำรงชีวิตอยู่โดยการล่าสัตว์และเก็บพืชพันธุ์ไม้เป็นอาหาร

นอกจากนี้ยังมีการสำรวจพบศิลปะถ้ำในจังหวัดเลยหลายแห่งและพบภาพเขียนสีมากมาย เป็นรูป คน สัตว์ ฝ่ามือ เช่น ถ้ำผาฆ้อง บ้านผาฆ้อง ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง เป็นต้น ฯลฯ โบราณหิน ก็เป็นหลักฐานประเภทศิลปะโบราณวัตถุอีกประเภทหนึ่ง

ที่มีคุณค่าต่อการศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งยังแสดงถึงความเจริญของชุมชนของท้องถิ่นจังหวัดเลยได้ แหล่งโบราณคดีที่พบในจังหวัดเลย เช่น อำเภอวังสะพุง เป็นต้น

ขนบธรรมเนียมประเพณีอื่น ๆ เช่น ประเพณีบุญหลวงที่อำเภอด่านซ้าย ซึ่งมีการแห่ผีตาโขนจนกลายเป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดเลยที่ทำให้คนต่างถิ่นต่างแดนต่างประเทศมาเที่ยวในเทศกาลสำคัญนี้

สถานที่สำคัญทางศิลปวัฒนธรรม เช่น พระธาตุเจดีย์ศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย ถือว่าเป็นปูชนียสถานสำคัญที่เกิดขึ้นจากการทำข้อตกลงระหว่างสองประเทศคือ ไทยและลาว ในสมัยอยุธยา เพื่อเป็นสิ่งสร้างความสัมพันธ์ให้ทั้งสองประเทศจะต้องรักใคร่สามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกันและได้สร้างพระธาตุศรีสองรักขึ้นได้เป็นสื่อกลาง

จากตัวอย่างของหลักฐานและประเพณีโบราณสถานสำคัญในจังหวัดเลยที่ได้กล่าวมา ถือว่าเป็นสภาพแวดล้อมด้านหนึ่งที่ทำให้จังหวัดเลยมีความสำคัญต่อการศึกษา ค้นคว้า ประวัติความเป็นมาของนิสิต นักศึกษา นักวิชาการ ผู้สนใจทั้งในและต่างประเทศได้เข้ามาศึกษาค้นคว้า และถือว่าโบราณวัตถุ โบราณสถาน ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิดการสืบทอดและเผยแพร่ออกมาในรูปการประชาสัมพันธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยว ผลที่ตามมาคือ ชุมชนเกิดอาชีพต่าง ๆ เช่น การเกษตรกรรมที่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ปลูกพืช ผัก ผลไม้ ดอกไม้เมืองหนาวได้ดี มีประเพณีที่น่าสนใจ เช่น ผีตาโขน มีการนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นออกมาประดิษฐ์ในรูปศิลปหัตถกรรมจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เช่น น้ำเต้า เม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า ไม้ไผ่ ไม้มะขาม ฯลฯ นำมาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึก ของชำร่วยจำหน่ายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของจังหวัดเลยและมีการพัฒนารูปแบบเทคนิควิธีการในการทำหรือแปรรูปผลผลิตให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายขึ้น

3.4 สภาพแวดล้อมด้านวิถีชีวิตของชุมชนชาวจังหวัดเลย วิถีชีวิตของชาวเลย จะเป็นแบบเรียบง่าย สภาพบ้านเรือนแต่เก่าก่อนจะสร้างเป็นเรือนหลังใหญ่ ยกพื้นสูง มีระเบียงหรือชานยื่นออกไปด้านหน้าเรือน และมีเรือนครัวซึ่งส่วนใหญ่จะสร้างแยกต่างหาก โดยมีชานเชื่อมติดกันกับบ้าน หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือไม้แป้นเก็ด ฝาเรือนพื้นเรือนนิยมทำด้วยไม้แผ่น เรียกว่า ไม้แป้น ส่วนเสาจะใช้ไม้เนื้อแข็ง เป็นต้น หรือก่ออิฐเป็นเสาใหญ่มีบันไดพาตไ้วสำหรับขึ้นลง ส่วนเรือนครัวจะมุงด้วยหญ้าคา ฝาและพื้นนิยมทำด้วยฟากไม้ไผ่ สับแผ่ออกเป็นแผ่นและเสาจะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง

ปัจจุบันสภาพบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงไปจากวัสดุที่ทำด้วยไม้กลับกลายเป็นวัสดุที่ทำด้วยปูน อาชีพส่วนใหญ่ชาวเลยจะเป็นอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ทำนา

ปลูกฝ้าย ปลูกไม้ดอกไม้ผล พืชผักเมืองหนาว

ความเชื่อ ชาวเลยมักจะเชื่อเรื่องราวผี เทวดา พิธีกรรมบูชา พระธาตุศรีสองรัก และมีความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการที่จังหวัดเลยมีวัดมาก

ภาษาของชาวเลย ชาวไทยประกอบไปด้วยคนหลายกลุ่ม เช่น ไทยเลยมีสำเนียงพูดที่แปลกและนิ่มนวล พูดสุภาพและไม่ค่อยพูดเสียงดัง กิริยามารยาทดีงาม อารมณ์เยือกเย็น ไม่ว่างาม มีนิสัยรักสงบเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ นอกจากนี้ก็มีกลุ่มไทดำ ไทยพวน และไทยใต้ ซึ่งก็มีลักษณะวิถีชีวิตใกล้เคียงกันแตกต่างกันบ้างก็เป็นบางเรื่อง

ชาวจังหวัดเลยมีความผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นดีมาก แม้ว่าวิถีชีวิตของคนเมืองเลยจะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากวัฒนธรรมภายนอกก็ตาม คนเมืองเลยก็ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ เช่น เข้าวัดฟังเทศน์ ถือนิสสัยธรรม ร่วมบุญประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น เช่น บุญหลวง ซึ่งเป็นประเพณีที่มีการแห่ผีตาโชนด้วย ซึ่งก่อให้เกิดศิลปหัตถกรรมในการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโชนในรูปแบบหน้ากากเข้าร่วมขบวนแห่ ประดิษฐ์ผีตาโชนเป็นของใช้ เช่น แจกันแก้ว ตุ๊กตา ซึ่งทำเป็นเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ยังประดิษฐ์เป็นของที่ระลึก ของชำร่วยในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น พวงกุญแจ ออมสิน ที่เสียบปากกา ฯลฯ จนทำให้รูปแบบผีตาโชนถูกประดิษฐ์ สร้างสรรค์ออกมามากมาย จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดเลยทาง และมีการพัฒนาให้สวยงามปราณีตขึ้นเรื่อย ๆ

3.5 สภาพแวดล้อมด้านการประกอบอาชีพ อาชีพของชาวเลยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทางเกษตรกรรม เพราะสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ธรรมชาติที่สวยงาม ผู้คนขยันขันแข็ง ทำให้เกิดรายได้เพียงพอชีวิตมีความสุขสบาย จากการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งจะแบ่งลักษณะการประกอบอาชีพของชาวเลย ได้ดังนี้

อาชีพการเพาะปลูก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวจังหวัดเลย คือ ฝ้าย ยางพารา มะขามหวานมะม่วง กัลย ไม้ไผ่ หวาน องุ่น มะคาดีเมีย ชิง กระชายดำ ลำไย ลิ้นจี่ น้ำเต้า ส้ม ผักต่าง ๆ โดยเฉพาะดอกไม้เมืองหนาวพันธุ์ต่าง ๆ เดิมชาวเลยได้พัฒนาจากการเพาะปลูก พืชผัก ผลไม้ ดอกไม้ ซึ่งสนองความต้องการของชุมชนเพื่อบริโภค แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป เน้นเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ ดอกไม้ ที่สนองความต้องการของคนต่างถิ่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการจัดการกับผลผลิตทางเกษตรกรรมในเชิงธุรกิจ เช่น การแปรรูปอาหารจากพืชผัก ผลไม้ และสมุนไพร ให้มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ลวดลาย

ในการบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามเป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของฝากได้

นอกจากนี้ชาวเลยยังรู้จักนำวัสดุจากธรรมชาติและผลผลิตทางเกษตรกรรมมาประดิษฐ์เป็นงานศิลปหัตถกรรม เป็นของที่ระลึก ของชำร่วย จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวต่างแดนเป็นรายได้เสริมให้กับตนเองและครอบครัวได้ เช่น น้ำเต้า ไม้ไผ่ ไม้มะขาม

สรุปแล้วสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนชาวเลย ตลอดจนสภาพแวดล้อมของด้านการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม มีอิทธิพลกับการสร้างเสริมรายได้ให้กับชุมชนได้ อันนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข และยังมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นที่ผลิตออกมาเพื่อเป็นเครื่องใช้สอย เครื่องประดับตกแต่ง เครื่องมือประกอบอาชีพ ของที่ระลึก ของชำร่วย จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นต่างแดน และรูปแบบเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ได้รับการฝึกอบรมพัฒนาให้คุณภาพของผลผลิตของชุมชนดีขึ้น ตามลำดับ ตามสภาพความเจริญของบ้านเมืองและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

4. วิเคราะห์ประเภท รูปแบบ กระบวนการทักษะเทคนิควิธีการ เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

เทคนิควิธีการและการใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดอาชีพทางศิลปะในท้องถิ่นจังหวัดเลย มีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าไม้ มีโชดหิน มีน้ำ มีสัตว์ป่า มีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ อันเป็นสาเหตุทำให้ชุมชนในจังหวัดเลยสามารถประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมตามฤดูกาล เวลาว่างจากทำไร่ ทำนา ทำสวน ชาวบ้านก็จะเก็บวัสดุจากธรรมชาติ จากผลผลิตทางเกษตรกรรมมาประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานศิลปหัตถกรรม เพื่อประโยชน์ใช้สอย ประดับตกแต่ง งานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เดิมผลิตผลจากผลงานศิลปหัตถกรรม เน้นทำขึ้นมาเพื่อใช้สอย ประดับตกแต่งในงานประเพณี พิธีกรรม เฉพาะในชุมชนเท่านั้น ต่อมาปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การคมนาคม

สะดวกสบายขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้พัฒนาขึ้น การสื่อสารรวดเร็วทำให้การไปมาหาสู่ของชุมชนอื่นกับชุมชนในจังหวัดเลยมีความสะดวก และเพิ่มจำนวนมากขึ้น การผลิตผลงานศิลปหัตถกรรมจึงเน้นทำขึ้นมาเพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบเป็นของที่ระลึกของข้าราชการ

2. การมีทัศนียภาพของแหล่งธรรมชาติที่สวยงามในจังหวัดเลย เช่น ภูกระดึง ภูหลวง ภูหอ ภูเรือ แก่งคุดคู้ ฯลฯ ธรรมชาติเหล่านี้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวและเป็นสาเหตุให้เกิดอาชีพเสริมให้กับชุมชน เช่น อาชีพปลูกหาบ อาชีพขายอาหาร อาชีพประดิษฐ์ของที่ระลึก ของชำร่วย จากวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว บางแห่งสามารถประกอบอาชีพหารายได้ตลอดปี เช่น แก่งคุดคู้ อำเภอเชียงคาน ภูเรือ อำเภอภูเรือ บางแห่งเปิดทำการบางฤดูกาล เช่น ภูกระดึง ภูหลวง เปิดให้นักท่องเที่ยวขึ้นชมในฤดูแล้งเท่านั้น

3. การมีขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและแหล่งโบราณสถานวัตถุที่สำคัญในจังหวัดเลย

จังหวัดเลยเป็นที่รู้จักของสังคมมาเป็นเวลายาวมาแล้วหลายร้อยปี จากหลักฐานองค์พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่าง 2 ประเทศ คือลาวและไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งสร้างตั้งแต่ พ.ศ.2103 เสร็จ พ.ศ.2106 นับว่าพระธาตุศรีสองรักเป็นปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดเลยแห่งหนึ่ง ในอำเภอด่านซ้ายยังมีประเพณีที่สำคัญมากมาย เช่น ประเพณีบุญหลวง ซึ่งเป็นประเพณีที่ร่วมประเพณีบุญบั้งไฟกับบุญเผาข้าวด้วยกัน ในบุญหลวงยังมีขบวนแห่ผีตาโชนซึ่งเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงมาก มีทั้งคนไทยในประเทศและชาวต่างประเทศมาเข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวเป็นประจำทุกปี

การมีขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมและแหล่งโบราณสถานวัตถุสำคัญหลายแห่งในจังหวัดเลย ประเพณีและแหล่งโบราณสถานเหล่านั้นจึงกลายเป็นแหล่งและเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยว

ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือชุมชนชาวเลยได้สร้างอาชีพใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย เช่น การนำผลผลิตจากอาชีพเกษตรกรรมมาแปรรูปและออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตรแปรรูปให้สวยงาม จำหน่ายตามเทศกาลงานประเพณีที่สำคัญ และตามแหล่งโบราณสถานวัตถุของจังหวัดเลย

นอกจากนี้การนำวัสดุจากท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นผลงานศิลปหัตถกรรมในรูปแบบของที่ระลึก ของชำร่วย เครื่องใช้สอย เครื่องประดับตกแต่ง เช่น น้ำเต้าใส่น้ำ น้ำเต้าอมสกิน พวงกุญแจเม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า แก้วไม้ไผ่ เครื่องประดับจากกะลามะพร้าว เป็นต้น

อาชีพเหล่านี้ก่อให้เกิดชุมชนชาวเลยมีอาชีพเสริมมีรายได้เพิ่มเติมจากผลผลิตจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดเลยเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเภทและรูปแบบผลงานศิลปปะในท้องถิ่นจังหวัดเลย

การแบ่งประเภทและรูปแบบของผลงานศิลปปะในจังหวัดเลย พบว่ามี 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือน

1.1 ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากวัสดุ ไม้สัก ไม้ตาล ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้โมกมัน ไม้มะยมหิน เช่น ไม้พาย ตะหลิว ทัพพี ตะเกียบ ช้อนส้อม แจกัน ฯลฯ

ภาพที่ 1 ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน

ที่มา : สมบัติ ไปล์สุวรรณ, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. คัดเลือกไม้ให้ได้ขนาด ความแก่ของไม้ตามต้องการ
2. เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ เครื่องตัดไม้ไฟฟ้า เครื่องขัดไฟฟ้า สว่านไฟฟ้า ปากกาจับงาน ค้อน คีม เหล็กหมาด กรรไกร เลื่อยมือ สี พู่กัน ยูรีเทน
3. ออกแบบ เครื่องใช้ประเภทต่าง ๆ ให้ได้ขนาดสัดส่วนรูปร่างตามต้องการ
4. เทคนิควิธีการทำ ตัดไม้ให้ได้รูปทรงตามที่ออกแบบ ใช้เครื่องขัด ๆ ให้ได้รูปร่างรูปทรงละเอียด และขึ้นเงา บางชนิดมีการวาดภาพระบายสี ใส่เข้าไปแล้วลงยูรีเทน เช่น แจกัน บางประเภทก็ไม่ตกแต่งด้วยสี ปล่อยให้เป็นสีของธรรมชาติ
5. แหล่งที่ทำชุมชนในเขตอำเภอเชียงคาน อำเภอเอราวัณ อำเภอหนองหิน

1.2 ประเภทเครื่องใช้สอยที่ทำจากวัสดุ กระจา มะพร้าว ได้แก่ เขื่อน้ำ แจกัน ตะหลิว ทัพพี กระบวย เข็มขัด ฯลฯ

ภาพที่ 2 ประเภทเครื่องใช้สอย

ที่มา : ยუნ ศรีบุญมี, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. คัดเลือกกะลามะพร้าวให้ได้ขนาดสี ความแก่ อ่อน ของมะพร้าว
2. เครื่องมือที่ใช้ เลื่อยมือ ปากกาจับ เครื่องขัด สว่าน ฆ้อน คีม เหล็ก

หมาด พู่กัน สี ยูรีเทน กาว

3. ออกแบบรูปร่าง รูปทรง เครื่องใช้ตามต้องการ

4. เทคนิควิธีทำ ตัดกะลามะพร้าวให้ได้ชิ้นส่วน ขนาดตามต้องการ แล้วนำมาขัดให้ได้ขนาดรูปร่าง รูปทรงที่ละเอียดประณีต แล้วใช้เครื่องขัดให้ขึ้นเงา นำมาประกอบให้เป็นชิ้นงานที่สำเร็จ เขียนภาพและข้อความลงบนเครื่องใช้ บางประเภทตามความต้องการและความนิยมของผู้ซื้อ บางประเภทก็ไม่จำเป็นต้องเขียนภาพหรือข้อความ

5. แหล่งที่ทำชุมชนในเขตอำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอเชียงคาน

- 1.3 ประเภทเครื่องใช้สอยที่ทำจากวัสดุไม้ไผ่ เช่น ที่เสียบปากกา ออมสิน

โคมไฟ กระเป๋า แจกัน แก้ว ที่วางโทรศัพท์ ฯลฯ

ภาพที่ 3 ประเภทเครื่องใช้สอย

ที่มา : ปรีดา พรหมรักษา, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. คัดเลือกไม้ไผ่โดยคำนึงถึงอายุ ขนาด
2. เครื่องมือที่ใช้ เลื่อยมือ เครื่องขัด สว่าน ฆ้อน คีม เหล็กหมาด สี ฟู่กัน

การ ยูรีเทน

3. ออกแบบ รูปร่าง รูปทรง ขนาดสัดส่วนของเครื่องใช้ตามต้องการ
4. เทคนิควิธีการทำ นำไม้ไผ่ไปต้ม อบตากให้แห้ง แล้วนำมาตัดให้ได้

รูปร่าง รูปทรง ขนาดสัดส่วนตามที่ออกแบบไว้ แล้วนำไปขัดให้ได้รายละเอียด ประณีต ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ เมื่อเสร็จแล้วก็นำมาประกอบเป็นผลงานที่สมบูรณ์ ชนิดใดต้องการวาดภาพ ระบายสี และเขียนข้อความก็ทำเพิ่มและลงยูรีเทนเป็นขั้นตอนสุดท้าย

5. แหล่งที่ทำชุมชนในเขตอำเภอภูกระดึง หนองหิน เชียงคาน

2. ประเภทศิลปหัตถกรรม ของชำร่วย และของที่ระลึก

2.1 ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก ที่ทำจากวัสดุธรรมชาติลูกน้ำเต้า

ได้แก่ ตุ๊กตาน้ำเต้า ออมสินน้ำเต้า ภาพชนะใสน้ำเต้า ฯลฯ

ภาพที่ 4 ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก

ที่มา : วัชนี คำแพง, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. คัดเลือกขนาดน้ำเต้า นำมาเจาะเอาไส้ข้างในออก แล้วนำไปแช่น้ำให้เนื้อภายในเน่าและหลุดออกจากเปลือกแล้วนำมาฟุ้งแดดให้แห้ง ก่อนนำไปประดิษฐ์เป็นของชำร่วย

2. ออกแบบ เป็นรูปตุ๊กตา ออมสิน และภาชนะใส่น้ำ โดยกำหนดให้มีสีสัน เรืองราว ภาพที่เขียนบนน้ำเต้า โดยเน้นทัศนียภาพสำคัญของธรรมชาติเมืองเลย เช่น ภูกระดึง ภูหลวง เป็นต้น

3. เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำ เลื่อย สว่าน เหล็กหมาด เครื่องขัด กระดาษทราย สี พู่กัน ยูรีเทน เชือก ผ้า กาว

4. เทคนิควิธีการทำ นำลูกน้ำเต้าที่ตากแห้งแล้วมาขัดเจาะตามรูปแบบที่ออกแบบไว้ และวาดภาพระบายสีลงตามจุดที่กำหนด สุดท้ายก็ลงยูรีเทน ชนิดของชำร่วย รูปแบบใดจะติดหรือเพิ่มส่วนประกอบอื่นก็ทำหลังจากลงยูรีเทนเสร็จแล้วทำเพิ่มเข้า เช่น ฝาปิด ส่วนบนหรือผูกเชือกบนน้ำเต้า

2.2 ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุเม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า ได้แก่ พวงกุญแจ ตุ๊กตา สร้อย ฯลฯ

ภาพที่ 5 ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก
ที่มา : พลชัย แก้วยาศรี, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. การคัดเลือกเม็ดมะค้ำ เม็ดสะบ้า ให้ได้ขนาดรูปร่างที่ต้องการ
2. ออกแบบ รูปแบบของพวงกุญแจ ตุ๊กตา สร้อยจากเม็ดมะค้ำและเม็ดสะบ้า ออกแบบรูปภาพที่จะวาด และระบายลงบนเม็ดมะค้ำและเม็ดสะบ้า
3. เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำ เครื่องขัด สว่าน สี พู่กัน ยูรีเทน เชือก พวงกุญแจ กาว
4. เทคนิควิธีทำ นำเม็ดมะค้ำ เม็ดสะบ้ามาขัด แล้วเจาะและวาดภาพลงบนเม็ดมะค้ำ เม็ดสะบ้า สำหรับประเภทพวงกุญแจก็นำพวงกุญแจ (ซึ่งหาซื้อสำเร็จจากร้านค้าในตัวเมือง) มาร้อยเม็ดมะค้ำ เม็ดสะบ้าเข้าไป สำหรับตุ๊กตาใช้ดินสีสำเร็จหรือขนมปังผสมสีและกาวปั้นเป็นส่วนประกอบเพิ่มให้เป็นรูปตุ๊กตาตามที่ออกแบบ สำหรับสร้อยใช้เชือกไนลอน ร้อยกับห่วงเหล็กที่สอดไว้ด้านบนของเม็ดมะค้ำ เม็ดสะบ้า ที่เจาะไว้แล้ว
5. แหล่งที่ทำ ชุมชนในเขตอำเภอด่านซ้าย ภูเรือ หนองหิน ท่าลี่ ภูกระดึง อำเภอเมือง

2.3 ประเภทของขำร่วย และของที่ระลึก ที่ทำจากวัสดุ ไม้ไผ่ ไม้มะขาม ให้เป็นพวงกุญแจ มู่ลี่ ฯลฯ

ภาพที่ 6 ประเภทของขำร่วยและของที่ระลึก
ที่มา : ดอยเสียง พอค้ำ, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. คัดเลือกไม้ไผ่ ไม้มะขาม ให้ได้ขนาด อายุของไม้ (สำหรับไม้ไผ่จะต้อง ต้ม อบ และตากให้แห้งก่อนนำมาประดิษฐ์)
 2. ออกแบบรูปแบบขนาดของพวงกุญแจและมู่ลี่ ออกแบบรูปภาพที่จะ เขียนลงบนไม้ไผ่และไม้มะขาม
 3. เครื่องมือในการทำ เลื่อย เครื่องขัด สว่าน สี พู่กัน เชือก พวงกุญแจ กระดาษสี
 4. เทคนิควิธีการทำ ตัดไม้ไผ่ ไม้มะขาม ให้ได้รูปแบบขนาดตามที่ ออกแบบ แล้วนำไปขัด เจาะ และระบายสี ลงยูรีเทน และประกอบเข้ากับพวงกุญแจสำเร็จ (มู่ลี่ ร้อยเชือก ติดสอดดอกไม้กระดาษ และเขียนภาพข้อความลงบนพื้นไม้ก่อนลงยูรีเทน)
 5. แหล่งที่ทำ ชุมชนในเขตอำเภอภูเรือ ภูกระดึง ด่านซ้ายและเชียงคาน
- 2.4 ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุ ไม้ไผ่ ไม้มะพร้าว ให้เป็น หน้ากากผีตาโขน พวงกุญแจ ฯลฯ

ภาพที่ 7 ประเภทของชำร่วยและของที่ระลึก

ที่มา : เลิศล้ำ อุดมรัตน์พงศ์, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. คัดเลือกไม้ไผ่ ก้านมะพร้าว (ส่วนที่ติดกับลำต้น)
2. เตรียมเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการทำ เลื่อย สว่าน เครื่องขัด

เหล็กหมาด ด้าย เศษผ้า กาว แผ่นไม้อัด

3. ออกแบบ รูปแบบของหน้ากาก และลวดลายของหน้ากากผีตาโขน
4. เทคนิควิธีการทำ นำไม้ไผ่มาสานให้เป็นรูปทรงหวด แล้วนำไปเย็บ

เข้ากับก้านมะพร้าว โดยหวดจะต้องกดส่วนล่างให้เป็นร่อง (ขนาดพองวางบนศีรษะของคนได้) เจาะตาและทำจมูกติดเข้าไป เขียนลวดลายด้วยสีน้ำมัน เสร็จแล้วเย็บเศษผ้าสีรอบ ๆ หน้ากาก

ถ้าเป็นหน้ากากขนาดเล็ก มักจะทำติดลงบนแผ่นไม้อัดตามขนาดที่ออกแบบไว้ แต่นำไปประดับตกแต่งตามฝาผนังบ้าน หรือทำเป็นพวงกุญแจ ส่วนตัวหน้ากาก มักจะใช้ไม้ไผ่ (เพราะก้านมะพร้าวจะใหญ่เกินไป)

5. แหล่งที่ทำ ชุมชนในเขตอำเภอด่านซ้าย ภูเรือ และอำเภอเมือง

2.5 ประเภทของขำร่วยและของที่ระลึก ที่ทำจากเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ แจกัน แก้วน้ำ ชุดกาแฟ กระดิ่งลม ฯลฯ

ภาพที่ 8 ประเภทของขำร่วยและของที่ระลึก

ที่มา : อภิชาติ คำเกษม, 2545. (สัมภาษณ์)

กระบวนการและขั้นตอนในการทำ

1. เตรียมดิน (นวดดิน) ให้ได้คุณภาพที่จะเผาได้
2. เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการทำ เตาเผา บล็อกหล่อ แจกัน แก้วน้ำ ชุดกาแฟ กระดิ่งลม สี พู่กัน
3. ออกแบบรูปภาพที่จะเขียนลงบนแจกัน แก้วน้ำ ชุดกาแฟ และ กระดิ่งลม
4. เทคนิควิธีการทำ นำดินที่ผสมเรียบร้อยแล้ว ไปเทในบล็อกที่เตรียมไว้ แกะบล็อกออกก็จะได้รูปร่าง รูปทรงของภาชนะที่ทำ แล้วนำไปเขียนสีตามลวดลายที่ออกแบบ แล้วนำไปเข้าเตาเผาและเคลือบเป็นขั้นตอนสุดท้าย
5. แหล่งที่ทำ ชุมชนในเขตอำเภอด่านซ้าย

การวิเคราะห์ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่ากระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน การประดิษฐ์ของที่ระลึกในเขตจังหวัดเลย ใช้มือทำ และวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่หาได้ในท้องถิ่น ในการทำงานมีการสืบทอดจากครอบครัวที่ทำสืบต่อกันมา และมีผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น เช่น ครู อาจารย์ ช่างฝีมือ และผู้เรียนจบมาทางศิลปะ แต่เข้ามาทำงานในท้องถิ่น เป็นผู้แนะนำให้กลุ่มผู้ประดิษฐ์ของที่ระลึกและอีกด้านหนึ่งหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละกลุ่มก็มีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือการใช้มือเป็นสำคัญ ต่างกันในเรื่องบางเรื่อง เช่น กลุ่มผู้มีความรู้ทักษะเชี่ยวชาญทางศิลปะ จะแนะนำในเรื่องการออกแบบ การจัดภาพ การใช้สีเพื่อให้เกิดความเหมาะสมสวยงาม น่าสนใจกับนักท่องเที่ยว ส่วนกลุ่มที่เป็นหน่วยงาน องค์กรของรัฐ ของเอกชน จะถ่ายทอดกระบวนการทำงานอย่างมีระบบ แนะนำการใช้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัย มีความสะดวกรวดเร็วและคงทน แต่ก็พบว่าได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของรัฐ เช่น งบประมาณให้กู้ยืม การจัดฝึกอบรม ฝีมือยังไม่พอและไม่ต่อเนื่อง ตลอดจนการจัดสถานที่จำหน่าย คือด้านการตลาดยังไม่ได้รับการแนะนำ และสนับสนุนเพียงพอ ส่วนใหญ่ชาวบ้านผู้ประดิษฐ์ของที่ระลึกจะทำขายตามเทศกาลที่สำคัญของจังหวัดแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นครอบครัวที่คนกลางจากต่างจังหวัดมารับซื้อไปจำหน่าย

สรุปแล้วกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานการประดิษฐ์ของที่ระลึก กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ การรับการถ่ายทอดจากครอบครัวที่เคยทำสืบต่อกัน

2 กลุ่ม ผู้มีความรู้ความสามารถทางศิลปะ เช่น ครู อาจารย์ ช่างฝีมือ ฯลฯ เป็นผู้ให้คำแนะนำ
 3 หน่วยงานของรัฐ ของเอกชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จัดฝึกอบรมฝีมือให้ ซึ่งการถ่ายทอดของทั้ง 3 แหล่งก็มีลักษณะคล้ายกันบางเรื่องและแตกต่างกันในบางเรื่อง ซึ่งก็ไม่เป็นปัญหาในการสร้างผลงานแต่อย่างใด หากแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เรื่องขาดงบประมาณ

การวิเคราะห์ด้านรูปแบบและทักษะการแสดงออก

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่ารูปแบบในการวาดภาพลงบนน้ำเต้า ลูกมะค่า ลูกสะบ้า เกิดจากการออกแบบธรรมชาติ ทิวทัศน์ ในจังหวัดเลยเป็นส่วนใหญ่และมีข้อความประกอบภาพทิวทัศน์ ในลักษณะเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวเมืองเลย บางภาพก็แสดงออกในขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญในท้องถิ่นจังหวัดเลย เช่น ขบวนผีตาโชน เป็นต้น ลักษณะการใช้พู่กัน การใช้สี ส่วนมากจะเป็นหญิงมากกว่าชาย ที่ประดิษฐ์ของที่ระลึก ลักษณะการใช้สีส่วนใหญ่จะพัฒนามาจากสีโปสเตอร์มาเป็นสีเมจิก โดยลงสีเรียบ ๆ ในแต่ละส่วนของทิวทัศน์หรืองานประเพณี แล้วตัดเส้นด้วยสีเข้ม ผู้ให้สัมภาษณ์สุภาพสตรีกล่าวว่า การใช้สี เมจิกสะดวกรวดเร็วกว่าการใช้สีโปสเตอร์ มีบางคนทั้งหญิงและชายที่เคยผ่านการเรียนศิลปะในระดับ ประถม มัธยมและอุดมศึกษา ที่มีฝีมือถนัดทางศิลปะเป็นพิเศษ นิยมใช้สีโปสเตอร์และพู่กันระบายความสามารถทางการระบายสี และออกแบบ รูปภาพจึงอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นฐานทางศิลปะ จัดอยู่ในเกณฑ์ดี

สรุปแล้ว รูปแบบของภาพวาดบนสิ่งต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นของชำร่วย เน้นออกแบบรูปทิวทัศน์ งานประเพณีสำคัญของจังหวัดเลย ทักษะทางด้านศิลปะมีระดับปานกลางไปหาดี ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ ความถนัดของผู้ประดิษฐ์ของที่ระลึก

การวิเคราะห์ด้านเทคนิควิธีการและการใช้วัสดุอุปกรณ์

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่าเครื่องมือและเทคนิควิธีการทำงาน ประดิษฐ์ของที่ระลึกนั้น มีหลายคนตอบข้อสัมภาษณ์ว่า ไปสังเกตตามครอบครัวที่เขาทำมาก่อน แล้วจดจำวิธีการมาทำเอง ซึ่งตอนแรก ๆ อาจจะช้าและไม่ดีเท่าที่ควร แต่เมื่อพยายามมากขึ้นก็สามารถทำได้และจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้กับตนเองและครอบครัวได้ บางคนกล่าวว่าเห็นรูปแบบตัวอย่างที่สวยงาม ในเมืองหรือต่างจังหวัดก็เก็บสะสมมาฝึกปฏิบัติทำคล้าย ๆ ตัวอย่าง แต่คงความเป็นเรื่องราวของจังหวัดเลยไว้ก็มี เดิมนิยมใช้สีโปสเตอร์ในการวาดภาพลงบนของที่ระลึกตอนหลังเปลี่ยนมาใช้สีเมจิก (แต่สีโปสเตอร์ยังนิยมใช้อยู่) บางคน

ก็ได้รับการแนะนำให้ใช้สื่อคลิก สีเพนท์ผ้า มาใช้แต่ก็ราคาแพง ซึ่งในความเป็นจริงสื่อคลิก สีเพนท์ก็สวยงามทนทานดีแต่เมื่อนำมาใช้ และขายในราคาท้องถิ่นก็ไม่คุ้มกับการลงทุน จึงนิยมใช้สีเมจิกและสีโปสเตอร์อย่างเดิม เมื่อเพนท์สีเรียบร้อยส่วนใหญ่ของข้าวสวยต่าง ๆ มักจะทำจากธรรมชาติ ฉะนั้นเมื่อเพนท์เสร็จก็ต้องนำแลคเกอร์มาทากันสีหลุด ซึ่งการใช้แลคเกอร์จริง ๆ ก็ยังไม่คงทนถ้าโดนน้ำหรือของขูดขีด ปัจจุบันนิยมใช้ยูริเทนมาเคลือบแทนแลคเกอร์ แต่ราคายูริเทนก็ค่อนข้างสูงกว่าแลคเกอร์อยู่มาก

ด้านวัสดุอุปกรณ์ส่วนใหญ่จะมีขายและปลุกขึ้นมาใช้เองในท้องถิ่น เช่น ลูกน้ำเต้า ลูกสะบ้า ลูกมะค่า เครื่องมือและไม้มะขาม ฯลฯ ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการประดิษฐ์ของที่ระลึก ส่วนใหญ่ก็หาได้ในท้องถิ่น ราคาปานกลาง แต่การประดิษฐ์ของที่ระลึกบางประเภทต้องใช้เครื่องมือราคาแพง เช่น เครื่องเจีย สำหรับขัดรูปทรงของไม้ให้เข้ารูป เครื่องขัดกระดาษทราย สำหรับขัดเงาพื้นผิววัสดุ ซึ่งก็มีราคาแพง ถ้าใช้ตะไบกระดาษทรายธรรมดาทำให้งานล่าช้า ทำไม่ทัน

สรุปแล้วด้านเทคนิควิธีการ กลุ่มตัวอย่างกล่าวว่า อาศัยการสังเกตจากคนที่ทำอยู่แล้วและนำมาปฏิบัติตนเอง นอกจากนั้นก็มักกลุ่มผู้มีความรู้ เคยเรียนศิลปะ จะช่วยแนะนำและทำได้ไม่ติดขัดแน่นอนเข้าก็ไม่มีปัญหา สามารถทำได้ ซึ่งต้องใช้เวลา ส่วนวัสดุอุปกรณ์ส่วนใหญ่หาได้ในท้องถิ่น ราคาไม่แพง จะมีแพงอยู่บ้าง คือ เครื่องมือขัด เครื่องมือเจีย เครื่องฉลุไม้ เป็นต้น

5. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา อุปสรรคความต้องการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในเขตจังหวัดเลย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่าปัญหาของการประดิษฐ์ของที่ระลึก ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ฝีมือทักษะทางศิลปะ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือในท้องถิ่น ทำขึ้นมาเพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว พบว่าปัญหาต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านวัสดุท้องถิ่นเดิมมีเพียงพอ ปัจจุบันมีการทำงานศิลปะมากขึ้น วัสดุขาดแคลน บางอย่างต้องปลุกขึ้นมาใช้เอง เช่น น้ำเต้า สะบ้า เป็นต้น
2. เครื่องมืออุปกรณ์บางชนิดที่หายากราคาแพง เช่น เครื่องขัดกระดาษทราย เครื่องเจีย เครื่องเจาะ

3. ปัญหาด้านเทคนิควิธีการทางศิลปะ ซึ่งส่วนผู้ประดิษฐ์ของที่ระลึกมีฝีมือในศิลปะน้อย พอทำงานออกมาก็ไม่ค่อยมีคุณค่าทางความสวยงาม เหมาะสมกับท้องถิ่น

4. ปัญหาด้านงบประมาณในการลงทุน ถ้าทำจำนวนเล็กน้อยก็พอได้ แต่รายได้ไม่พอจับจ่ายใช้สอย ถ้าขยายการผลิตเพิ่มขึ้นเงินลงทุนก็ไม่พอ ซึ่งบางครั้งมีผู้สั่งจำนวนมากก็ไม่สามารถสนองความต้องการของลูกค้าได้

5. ปัญหาแหล่งจำหน่าย ซึ่งปกติจำหน่ายตามเทศกาลที่สำคัญของจังหวัดเลย และทำเพื่อขายและจำหน่ายตามสองฝั่งถนน ของแหล่งท่องเที่ยวและตามแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย แต่ไม่เพียงพอถ้ามีการจัดตั้งศูนย์ศิลปะ เหมือนศูนย์ศิลปะบางที่ก็จะช่วยเปิดตลาดในจังหวัดเลยในแต่ละอำเภอได้มากยิ่งขึ้น

6. การขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการตลาดจึงทำให้การผลิต การจำหน่ายของที่ระลึกที่ทำขึ้นเป็นไปอย่างไม่เหมาะสม ทำให้กลุ่มที่ผลิตของที่ระลึกประสบปัญหาด้านการตลาดอยู่เป็นประจำ

7. มีหน่วยงานและองค์กรทั้งของเอกชนและของรัฐเข้ามาฝึกอบรมการประดิษฐ์ผลงานศิลปะหัตถกรรมให้กลุ่มสตรีกลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน เมื่อฝึกเสร็จก็ไม่สนใจติดตามช่วยเหลือให้เกิดความต่อเนื่อง หรือทำให้ครบวงจร คือ ฝึกอบรม ผลิตผลงาน หาดตลาด จำหน่ายให้ จะมีอยู่คือ ศูนย์ศิลปะที่บ้านโคกกิ่ง อำเภอเชียงคาน และศูนย์ศิลปะที่บ้านผานาง ผาแก้ง อำเภอเอราวัณ ที่มีระบบครบวงจร คือ ฝึกอบรม ผลิตผลงานและมีตลาดจำหน่าย

สรุปแล้วปัญหาอุปสรรคของอาชีพทางด้านศิลปะหัตถกรรมของชุมชนในจังหวัดเลย เกิดจากการขาดแคลนวัสดุในท้องถิ่นบางประเภท เครื่องมือทันสมัยยังมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเครื่องมือที่เป็นเครื่องไฟฟ้า เทคนิควิธีการใหม่ ๆ และถูกต้อง มีการฝึกอบรมหรือแนะนำให้บ้าง แต่ยังไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เกิดทักษะที่ดีพอ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนมีอยู่บ้างแต่ยังไม่เพียงพอ แหล่งจำหน่ายมีจำกัด ระบบตลาดขาดความเข้าใจ ชุมชนจึงจำหน่ายผลผลิตได้ไม่สมดุลกับแรงงานที่ทำ หน่วยงานและองค์กรที่เป็นเอกชนหรือรัฐควรมีระบบการช่วยเหลือฝึกอบรมให้ต่อเนื่องครบวงจร เพราะที่เป็นมากกระทำในลักษณะไม่ต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยในเรื่องนี้ โดยแบ่งเป็นความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาประเภทและรูปแบบผลงานศิลปะที่ชุมชนในเขตจังหวัดเลยทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการในด้านกระบวนการทำ เทคนิควิธีการทำ ตลอดจนการนำเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการทำงานศิลปะ
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ข้อมูลในการวิจัยได้จากแบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก (In-depth Unstructured Interview) และการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

เป็นการศึกษางานอาชีพทางศิลปะของชุมชนในเขตจังหวัดเลย มุ่งเน้นงานวาดภาพระบายสี (Painting) ลงบนวัสดุเครื่องใช้ ของชำร่วย และของที่ระลึกต่าง ๆ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ผลิตผลงานศิลปะเพื่อเป็นอาชีพและอาชีพเสริมในเขตจังหวัดเลย 4 อำเภอ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดคือ อำเภอภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอภูเรือและอำเภอเชียงคาน โดยแบ่งประชากรเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มผู้สร้างงานศิลปะเป็นอาชีพหลัก กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มเยาวชน

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก จากประชากร 4 กลุ่ม ที่ประกอบด้วย กลุ่มผู้สร้างงานศิลปะเป็นอาชีพหลัก 10 คน กลุ่มสตรี 10 คน กลุ่มหนุ่มสาว 10 คน และกลุ่มเยาวชน 10 คน รวมทั้งหมด 40 คน ใน 4 อำเภอ

3. เครื่องมือในการวิจัยและการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในแนวลึก โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน รวมทั้งหมด 40 คน โดยผู้วิจัยออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย สรุปได้ 5 ขั้นตอนต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของศิลปะในจังหวัดเลย
2. วิเคราะห์แนวความคิด ความเชื่อทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย
3. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงาน และการพัฒนาผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย
4. วิเคราะห์ประเภท รูปแบบ กระบวนการ ทักษะ เทคนิควิธีการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย
5. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา อุปสรรค ความต้องการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในจังหวัดเลย

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยโดยสรุปแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สรุปประเภท รูปแบบ กระบวนการ ทักษะ เทคนิควิธีการ ตลอดจนจนถึงการใช้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์และการพัฒนาผลงาน ศิลปะของชุมชนในเขตจังหวัดเลย

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่เคยเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่มาก่อน มีการพบรอยเท้า ไดโนเสาร์บนภูหลวง มีเครื่องมือหินกระเทาะและเครื่องมือหินขัดแบบมีบาและไม่มีบา เครื่องประดับประเภทกำไล ภาพเขียนสีตามผนังถ้ำ ในยุคก่อนประวัติศาสตร์พบใบเสมาหินยก ประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี โบราณสถานและโบราณวัตถุเหล่านี้เป็นผลงานทางศิลปะวัฒนธรรมที่สันนิษฐานได้ว่า ดินแดนบริเวณจังหวัดเลยนั้นเคยเป็นแหล่งอารยธรรมอันเก่าแก่มาก่อน นอกจากนี้ด้านภูมิอากาศ ภูมิประเทศ จังหวัดเลย มีอากาศร้อนในฤดูร้อน ตอนกลางคืนอากาศจะเย็นสบาย ฤดูหนาว ๆ จัด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้มีที่ราบลุ่มเป็นบางตอน พื้นดินอุดมสมบูรณ์ ประชาชนเป็นชนเผ่าไทยดั้งเดิม มีหลายกลุ่มคือ ไทยเลย ไทยดำ ไทยพวนและไทใต้ อาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม มีขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น บุญหลวง บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา ประเพณีการแข่งขันเรือ ประเพณีการลอยกระทง ฯลฯ มีความเชื่อในเรื่องผีสิง เทวดา ศาสนา มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเชื่อในเรื่องผีสิง เทวดา และศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่สุขสบาย เศรษฐกิจดี มีภาษาพูดนุ่มนวล

ลักษณะผลงานศิลปะในอดีต ชุมชนในจังหวัดเลยมีความอยู่ดีกินดี เพราะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีศิลปะโบราณวัตถุ โบราณสภาพเก่าแก่เป็นร่องรอยของความเจริญมาก่อน มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อเป็นของท้องถิ่นที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับชุมชนอื่น ๆ ในภาคอีสาน แต่จะมีแตกต่างกันบ้างก็เป็นบางประเพณีหรือพิธีกรรม เช่น ประเพณีผีตาโชน สาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ชุมชนจังหวัดเลยมีการสร้างผลงานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ออกมา เพื่อประโยชน์ใช้สอย ประดับตกแต่ง ในชีวิตประจำวัน บุญประเพณีสำคัญในชุมชน ประเภทเครื่องใช้สอย เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือประกอบอาชีพ เครื่องประดับเครื่องตกแต่ง เป็นต้น ซึ่งเราเรียกผลงานที่ชาวบ้านทำขึ้นมาว่า ศิลปะพื้นบ้าน

ต่อมาความเจริญทางด้านคมนาคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ชุมชนสามารถเดินทางมารับข่าวสาร วัฒนธรรมต่างแดนได้สะดวก รวดเร็ว ทำให้การไปมาหาสู่กันของชุมชนต่างถิ่นต่างแดนมีมากขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดเลยเป็นแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม เช่น ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือ ภูหอ แก่งคุดคู้ มีโบราณวัตถุโบราณสถานที่สำคัญ เช่น ร่องรอยเท้าไดโนเสาร์ บนภูหลวง โบสถ์มาหิน อำเภอวังสะพุง พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย มีประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีผีตาโชน ธรรมชาติและโบราณวัตถุ โบราณสถาน ประเพณีสำคัญเหล่านี้ สามารถดึงดูดชุมชนต่างถิ่น ต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยว จังหวัดเลยจึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยที่รู้จักกันไปเกือบทั่วโลก จากการที่จังหวัดเลยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนเดินทางไปมามีจำนวนมากขึ้น อาชีพเกษตรกรรมซึ่งเดิมทำขึ้นมาเพื่อบริโภค และจำหน่ายในชุมชนใกล้เคียงก็มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ มีการเพาะปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ๆ เช่น พืชผัก ผลไม้ดอกไม้เมืองหนาวเพิ่มขึ้น มีการปลูกพืชสมุนไพร เช่น ขิง กระจ่างดำ มีการแปรรูปผลผลิตทางเกษตรกรรมให้เป็นรูปของฝากของที่ระลึกจำหน่าย โดยมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์สวยงามสนองต่อนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ด้านศิลปะก็มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นผลงานในรูปศิลปหัตถกรรม เครื่องใช้สอย เครื่องประดับตกแต่ง เป็นของชำร่วย ของที่ระลึก จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวในสถานแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดเลย ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนเกิดอาชีพเสริม สร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลักคือ การเกษตรกรรม ฉะนั้นประเภทรูปแบบของผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมา พอสรุปได้ดังนี้

1. ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือน

1.1 ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากวัสดุ ไม้สัก

ไม้ตาล ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้โคมก้น ได้แก่ ไม้พาย ตะหลิว ทัพพี ไม้เกาหลัง ตะเกียบ ซ้อนล้อม แจกัน ฯลฯ แหล่งที่ทำอำเภอเอราวัณ

1.2 ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากวัสดุ

กะลามะพร้าว ได้แก่ เขื่อน้ำ แจกัน ตะหลิว ทัพพี กระบวย ฯลฯ แหล่งที่ทำอำเภอด่านซ้าย

1.3 ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ทำจากวัสดุ ไม้ไผ่

ไม้ไผ่ ได้แก่ ที่เสียบปากกา กระปุกออมสิน โคมไฟฟ้า กระเป๋าถือ แจกัน แก้วน้ำ ที่วางโทรศัพท์ ฯลฯ แหล่งที่ทำอำเภอภูกระดึง อำเภอเชียงคาน

2. ประเภทศิลปหัตถกรรม ของชำร่วยและของที่ระลึก

2.1 ประเภทของชำร่วย และของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุ น้ำเต้า ได้แก่ ตุ๊กตา กระปุกออมสิน ภาชนะใส่น้ำ ฯลฯ แหล่งที่ทำ อำเภอภูเรือ

2.2 ประเภทของชำร่วย และของที่ระลึก ที่ทำจาก เม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า ได้แก่ พวงกุญแจ ตุ๊กตา สร้อย แหล่งที่ทำ อำเภอเมือง อำเภอภูเรือ อำเภอท่าลี่

2.3 ประเภทของชำร่วย และของที่ระลึก ที่ทำจาก ไม้ไผ่ ไม้มะขาม ได้แก่ พวงกุญแจ มูลี่ แหล่งที่ทำ อำเภอภูกระดึง อำเภอภูเรือ อำเภอเชียงคาน

2.4 ประเภทของชำร่วย และของที่ระลึก ที่ทำจาก ไม้ไผ่ ไม้มะพร้าว ได้แก่ หน้ากากผีตาโชน แหล่งที่ทำ อำเภอด่านซ้าย อำเภอเมือง

2.5 ประเภทของชำร่วย และของที่ระลึก ที่ทำจากวัสดุดินเป็นเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ แจกัน แก้วน้ำ ชุดกาแฟ พวงกุญแจ กระติงลม เตาดัดมน้ำมันหอมปรับอากาศ แหล่งที่ทำ อำเภอด่านซ้าย

สรุปแล้วประเภทรูปแบบของผลงานที่ชุมชนในจังหวัดเลยทำขึ้นมาจะเป็นเครื่องใช้สอยในครัวเรือน ของชำร่วย ของที่ระลึก โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นคือ ไม้ สัก ไม้ตาล ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้โมกมัน ไม้ไผ่ ไม้มะขาม กะลามะพร้าว ไม้มะพร้าว ลูกน้ำเต้า เม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า ดิน (ที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา) แหล่งที่ทำจะเป็นแหล่งชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว คือ อำเภอภูเรือ อำเภอภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอหนองหิน อำเภอด่านซ้าย อำเภอเชียงคาน อำเภอท่าลี่ กลุ่มชุมชนที่ทำ ได้แก่

1. กลุ่มผู้มีฝีมือในด้านศิลปะ ได้แก่ ครู อาจารย์ ช่างไม้ ศิลปิน ช่างเขียน ที่เคยได้เรียนศิลปะมาโดยตรง หรือมีประสบการณ์ในการสร้างผลงานศิลปะมาเป็นเวลายาวนาน สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เขาเวลาว่างทำผลงานออกมาเพื่อจำหน่ายเองหรือส่งร้านขายของที่ระลึกตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ผลงานมีความสวยงาม ประณีต มีเครื่องมือเป็นของตนเอง บางครั้งร้านค้า หน่วยงานต่าง ๆ สั่งทำเป็นจำนวนมาก เป็นหลายร้อยชิ้น จำหน่ายได้มาก เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

2. กลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน ได้รับการอบรมจากหน่วยงาน เช่น สหกรณ์จังหวัด พัฒนาการ อำเภอ อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด ฯลฯ มาจัดอบรมการประดิษฐ์ผลงานของชำร่วย ของที่ระลึก เครื่องใช้ในครัวเรือนให้ การฝึกอบรมจัดขึ้นตามหมู่บ้านหรือตามศูนย์ศิลปาชีพในอำเภอเชียงคาน และอำเภอเอราวัณ มีเครื่องมือเป็นของส่วนกลาง เมื่อผลิตผลงานออกมาก็นำไปจำหน่ายตามแหล่ง

ห้องเที่ยว และเทศกาลงานประจำปี งานประเพณีต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดเลยและจังหวัดใกล้เคียง คุณภาพของผลงานช่วงแรก ๆ อาจจะผลิตผลงานออกมาได้ช้า และจำนวนไม่มาก ความสวยงามพอปานกลาง จำหน่ายได้ แต่ต้องใช้เวลา แต่เมื่อทำติดต่อกันหลายปีมีความชำนาญผลงานที่ออกมาได้มาก สวยงาม จำหน่ายได้มากขึ้น

ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ วัสดุในท้องถิ่น เช่น เม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า หาได้ตามป่า ลูกน้ำเต้า ต้องปลูกใช้เอง หรือมีชาวบ้านปลูกขึ้นมาแล้วทำแห้งแล้วส่งขายให้กลุ่มผู้ประกอบการที่ระลีก ส่วนพวกไม้สัก ไม้ตาล ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้โบทัน ต้องซื้อหาจากโรงเลื่อย ร้านขายไม้ ซึ่งไม้เหล่านี้นิยมนำไปทำเครื่องใช้สอย สำหรับไม้ใผ่ ไม้มะขาม กะลามะพร้าว หาได้ในท้องถิ่น ส่วนไม้มะพร้าว ก้านมะพร้าวที่นิยมนำมาทำหัวมีตาไซน เริ่มหายากเพราะมีคนทำมาก โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลประเพณีมีตาไซนจะมีขบวนมีตาไซน จากกลุ่มชุมชนทุกระดับในอำเภอด่านซ้าย ประดิษฐ์หัวและชุดแต่งกายมีตาไซนมาร่วมแสดง และมีการประกวดแข่งขันกันด้วย ฉะนั้นวัสดุที่ใช้ทำหัวมีตาไซนจึงต้องหาซื้อกันตามจังหวัดใกล้เคียง เครื่องปั้นดินเผา ใช้ดินในท้องถิ่นไม่ค่อยดี คุณภาพต่ำ เผาแล้วแตก ฉะนั้นดินแดง จึงซื้อจากด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา และดินขาวซื้อจากจังหวัดลำปาง รูปแบบเครื่องใช้สอยเป็นสัญลักษณ์มีตาไซนอย่างเดียวส่งตามร้านขายของที่ระลีกและตามแหล่งท่องเที่ยว ผู้ทำเป็นอาจารย์ศิลปะฝีมือดี ผลงานออกมาสวยงามน่าสนใจมีทำอยู่แห่งเดียวคือ ที่อำเภอด่านซ้าย

แหล่งจำหน่ายผลงาน หากเป็นผลงานของกลุ่ม (กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน) จะนำผลงานมาร่วมกัน ผลงานที่มีคุณภาพสูงทางศูนย์ศิลปาชีพก็จะจัดหาตลาดและส่งจำหน่ายให้ อีกส่วนหนึ่งสมาชิกกลุ่มก็จะมีตัวแทนนำผลผลิตออกไปจำหน่ายเองตามแหล่งท่องเที่ยว (มีร้านค้าของศูนย์ศิลปาชีพเอง) และในงานเทศกาลสำคัญตามฤดูกาล สำหรับผู้ประกอบการอาชีพศิลปะ หรือผู้มีฝีมือทางศิลปะดี จะทำผลผลิตได้จำนวนมากส่งตามร้านค้า แหล่งท่องเที่ยวหรือบางครั้งก็จำหน่ายเองตามงานประเพณีสำคัญของจังหวัดเลย และจังหวัดใกล้เคียง

เครื่องมือในการประดิษฐ์ส่วนใหญ่ใช้มือทำ มีเครื่องมือที่สำคัญในการทำคือ เลื่อยไฟฟ้า เครื่องเจีย เครื่องขัดไฟฟ้า สว่าน ฆ้อน คีม เหล็กจับ ปากกาจับ ฯลฯ ผู้ที่ทำมานานและมีความชำนาญจนกลายเป็นอาชีพหลักก็จะมีเครื่องมือเป็นของตนเอง สำหรับกลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน จะใช้เครื่องมือส่วนกลาง (ซึ่งเป็นหน่วยงาน องค์กร ที่มาฝึกอบรมให้หรือมีอยู่ที่ศูนย์ศิลปาชีพอำเภอเวียงคานและอำเภอเอราวัณ) ต้องใช้ร่วมกัน โดย

จัดอบรมเป็นรุ่น ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาอบรม

อาชีพศิลปหัตถกรรมในการประดิษฐ์เครื่องใช้สอยในครัวเรือน เครื่องประดับ เครื่องตกแต่ง ในรูปของข้าวสวย ของที่ระลึก จึงกลายเป็นอาชีพสำคัญอย่างหนึ่งของชุมชน ท้องถิ่นจังหวัดเลย โดยเฉพาะอำเภอที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะทำผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง การออกแบบผลผลิตบางอย่างก็คงรูปแบบเดิม (เพราะนักท่องเที่ยวนิยม) บางรูปแบบหรือ บางประเภทก็มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้มาสั่งทำเป็น เฉพาะ สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทางด้านนี้ได้พอสมควร เวลาที่ใช้ทำ คือ เวลาวางจากทำไร่ทำสวน หรือสมาชิกในชุมชนที่ว่างงาน (ตกงาน) นักเรียน นักศึกษาที่ ต้องการหารายได้พิเศษในช่วงเทศกาลประเพณีสำคัญของจังหวัด ก็จะมาช่วยครอบครัว ช่วยกลุ่มสมาชิกต่าง ๆ ทำ เป็นรายได้พิเศษให้กับตนเอง

เทคนิควิธีการทำ กลุ่มที่หนึ่ง คือ ผู้ที่ทำสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้เรียนมา ทางศิลปะโดยตรง ช่างฝีมือ ผู้มีความสนใจทางศิลปะและฝึกหัดทำมาเรื่อย ๆ จนเกิดความ ชำนาญ พวกนี้จะมีฝีมือดี ส่วนในกลุ่มต่าง ๆ (กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเยาวชน) อาศัย การฝึกอบรมเป็นครั้งคราว หรือสังเกตจากผู้มีความชำนาญมาก่อน แล้วนำเอาเทคนิควิธีการ นั้นมาฝึกปฏิบัติ ครั้งแรก ๆ อาจจะไม่ดีนัก แต่นาน ๆ เข้าฝีมือก็สามารถผลิตผลงานจำหน่าย ได้ แต่คุณภาพสู้กับกลุ่มผู้ชำนาญโดยเฉพาะไม่ได้

ตอนที่ 2 สรุปผลการพัฒนาในด้านกระบวนการทำเทคนิควิธี ตลอดจน การนำเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการทำงานศิลปะของชุมชนในเขตจังหวัด เลย

เดิมผลงานศิลปะในอดีตของจังหวัดเลยเป็นศิลปะโบราณวัตถุ โบราณสถาน เช่น ขวานหินขัด หินกระเทาะ ภาพเขียนสีตามผนังถ้ำ เพิงผา ใบเสมาหิน ใบเสมาเจดีย์ พระพุทธรูปศิลา พระพุทธรูปโลหะ พระพุทธรูปไม้ การแกะสลักไม้ ปูน ตามส่วนประกอบของ สถาปัตยกรรม เครื่องใช้ทางศาสนา เช่น ธรรมมาสน์ ตู้พระธรรม ศิลปะโบราณ สถานโบราณ วัตถุเหล่านี้ถูกอนุรักษ์สืบทอดมาให้อนุชนรุ่นต่อมาได้ศึกษาเล่าเรียนสืบทอดมา ในส่วนขนบ ธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมในชุมชนจังหวัดเลยก็เป็นด้านหนึ่งที่เกิดศิลป หัตถกรรมท้องถิ่น เพราะขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นจะถูกสร้างผลงานศิลปะขึ้นมา ประกอบกิจกรรมประเพณี และพิธีกรรม เช่น ทำหน้ากากผีตาโขนขึ้นมาในขบวนแห่งาน บุญหลวง อำเภอด่านซ้าย งานตกแต่งไฟในงานบุญบั้งไฟ ออกแบบตกแต่งกระทงในงานลอย กระทงประจำปีของอำเภอเมืองเลย การออกแบบตกแต่งปราสาทผึ้งในงานเข้าพรรษาที่

อำเภอเชียงคาน ซึ่งงานศิลปะที่สร้างขึ้นเน้นเพื่อใช้ในประเพณีสำคัญของท้องถิ่นในจังหวัดเลย ด้านผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น เดิมชุมชนในจังหวัดเลย รู้จักนำวัสดุในท้องถิ่น เช่น น้ำเต้า เม็ดมะค่า เม็ดสะบ้า หินแม่น้ำ ดอกสนสามใบบนภูกระดึง มาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวในลักษณะเป็นของแปลกในท้องถิ่น ไม่มีการประดิษฐ์ออกแบบลวดลายอะไรมากนัก ทำเป็นลักษณะง่าย ๆ คงความเป็นธรรมชาติเอาไว้ ต่อมาเมื่อความเจริญทางการคมนาคม ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีมากขึ้น การเดินทาง การสื่อสารและการนำเอาเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ใหม่ ๆ มาใช้ในท้องถิ่นมีมากขึ้น ปวงชนจึงรู้จักออกแบบประดิษฐ์ผลงานศิลปะในรูปเครื่องใช้สอยในครัวเรือน ของชำร่วย ของที่ระลึก โดยเน้นการใช้วัสดุในท้องถิ่น แต่มีการประดิษฐ์ประกอบมากขึ้น เช่น การวาดภาพพระบายบนวัสดุท้องถิ่น การประดิษฐ์วัสดุท้องถิ่นให้เป็นรูปแบบผลงานใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น น้ำเต้าอมสิน น้ำเต้าตุ๊กตา (ซึ่งเดิมมีเฉพาะน้ำเต้าใส่น้ำ) เป็นต้น ในอดีตวัสดุท้องถิ่นที่นำมาประดิษฐ์เป็นงานศิลปะมีมาก สามารถนำมาใช้ได้อย่างพอเพียง แต่เมื่อความเจริญมากขึ้นความจำเป็นความต้องการที่จะนำวัสดุท้องถิ่นก็มีมากขึ้น เพราะฉะนั้นวัสดุบางอย่างก็หมดไปไม่เพียงพอ เช่น ดิน ไม้ ต้องซื้อจากต่างถิ่น ต่างจังหวัด บางประเภท เช่น น้ำเต้าก็สามารถปลูกขึ้นมาใช้ได้เอง ด้านเทคนิควิธีการเดิมนำวัสดุท้องถิ่นมาประดิษฐ์ โดยคงความเป็นวัสดุท้องถิ่นไว้ให้มาก ไม่มีการประดิษฐ์และออกแบบลวดลายอะไรมากนัก

ต่อมาชุมชนได้รับการฝึกอบรมแนะนำจากผู้มีความชำนาญ เชี่ยวชาญทางศิลปะหรือจากหน่วยงาน องค์กร ที่มาจัดฝึกอบรมให้ทำให้สามารถออกแบบ วาดภาพพระบายสีบนวัสดุได้มากมายยิ่งขึ้น มีความสวยงามประณีตงดงามมากยิ่งขึ้น เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวได้

เครื่องมือในการประดิษฐ์ผลงานศิลปะเดิมชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดเลย เน้นการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการประดิษฐ์ที่มีอยู่หรือทำขึ้นใช้ได้เองในการประดิษฐ์ผลงาน ฉะนั้นลักษณะคุณภาพของผลงานจึงมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เน้นให้เห็นพื้นผิว สีผิว ของวัสดุท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ เมื่อความเจริญเข้าสู่ชุมชนทำให้มีเครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัยขึ้น เช่น เครื่องขัดเลื่อยไฟฟ้า สว่านไฟฟ้า ปากกาจับ เป็นต้น สามารถนำมาประดิษฐ์ผลงานได้รวดเร็ว ได้จำนวนมาก สะดวกขึ้น ผลผลิตที่ออกมาก็ละเอียดประณีตขึ้น ยังมีหน่วยงาน องค์กร ต่าง ๆ มาฝึกอบรมให้ชุมชน ช่วยทำให้ชุมชนสามารถออกแบบและประดิษฐ์ผลงานได้หลากหลายชนิดและประเภทได้เพิ่มขึ้น ซึ่งผลที่ตามมารายได้ของชุมชนก็ดีด้วยเช่นกัน

ตอนที่ 3 สรุปผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและความต้องการแก้ปัญหา อุปสรรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในเขตจังหวัดเลย

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในอดีตอาชีพทางด้านศิลปะ หัตถกรรมมีการทำสืบทอดกันมา จำนวนไม่มากนักในแต่ละชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว วัสดุ อุปกรณ์ในการทำงานศิลปะมีเพียงพอ แต่เมื่อมีความเจริญมากขึ้น การคมนาคมสะดวก มีผู้คนเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จำนวนสมาชิกของชุมชนทำงานศิลปะหัตถกรรมมีจำนวนมาก ฉะนั้นจึงก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคตามมาดังรายละเอียดคือ

1. การขาดแคลนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ในการประดิษฐ์ผลงานศิลปะหัตถกรรม ซึ่งกำลังจะหมดไป จำเป็นที่จะต้อง มีหน่วยงานหรือฝ่ายรัฐเข้ามาเสนอแนะเพื่อให้วัสดุต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีอยู่ตลอดไป เช่น ขาดแคลนน้ำเต้า ไม้ไผ่ ฉะนั้นต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนปลูกน้ำเต้าและไม้ไผ่ขึ้นมาใช้เอง

2. การขาดแคลนเครื่องมือทันสมัย เช่น เลื่อยไฟฟ้า เครื่องเจีย เครื่องขัด เครื่องเจาะ เป็นต้น เพราะเดิมมีผู้คนในชุมชนทำน้อย เครื่องมือที่ได้ใช้ เป็นเครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง ซึ่งทำให้ระบบการผลิตผลงานได้ช้า จำนวนน้อย ทำพอจำหน่ายตามแรงงานที่มี ซึ่งเป็นจำนวนไม่มากนัก พอบ้านเมืองเจริญขึ้นการคมนาคมสะดวก มีผู้เข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเลยมากขึ้น ความต้องการของที่ระลึก ของชำร่วยแปลก ๆ ในท้องถิ่นมีมาก ชุมชนจึงทำไม่ทัน ถ้ามีเครื่องมือทันสมัยจะช่วยให้ผลิตได้มากขึ้นและเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

3. การขาดทักษะความชำนาญและเทคนิควิธีการใหม่ ผู้ประกอบอาชีพทางศิลปะเห็นว่า การฝึกอบรมหรือคำแนะนำใหม่ ๆ นั้น มีการสอนหรืออบรมให้เป็นครั้งคราว แต่ยังไม่ถึงขั้นเกิดทักษะความชำนาญได้ ต้องมีการทำอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันพอสมควรจึงจะเกิดทักษะความชำนาญได้ (ต้องใช้เวลา) แต่ชุมชนส่วนใหญ่จะใช้เวลาวางจากการทำการเกษตรกรรมแล้วมาทำงานศิลปะ พอหมดหน้าท่องเที่ยวก็เลิกทำ หรือมีผู้ทำอย่างต่อเนื่องมีน้อยมาก ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทักษะความชำนาญไม่ดี ด้านเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการออกแบบหรือระบายสี ถ้าใช้วัสดุดี เช่น สีอะคริลิก สีน้ำมัน สีเพนท์ โดยตรงก็ราคาแพง ชุมชนจึงนิยมใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ราคาถูก การจำหน่ายก็ขายในราคาไม่แพง นักท่องเที่ยวชอบซื้อไปเป็นของที่ระลึก

ด้านงบประมาณรัฐบาลมีงบประมาณส่วนหนึ่งลงมาสู่หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงาน เช่น พัฒนาการ สหกรณ์ ศูนย์ศิลปาชีพ เพื่อเป็นทุนสนับสนุนส่งเสริมให้

โอกาสชุมชนได้ฝึกอบรมและมีผลผลิตผลงานศิลปะเพื่อจำหน่าย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์หลายคน กล่าวว่า ถ้าทำจำนวนน้อยก็เพียงพอ แต่ถ้าจะขยายให้ได้จำนวนมาก งบประมาณสนับสนุนก็ไม่เพียงพอ ถ้าเป็นงบประมาณของตนเองก็มีลักษณะปัญหาเช่นเดียวกัน

ด้านแหล่งจำหน่าย แม้จะมีร้านจำหน่ายของศูนย์ศิลปาชีพ ร้านจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนการเปิดเพิงขายสองฟากถนนสองข้าง (ซึ่งปัจจุบันมีชุมชนในจังหวัดต่าง ๆ นิยมก้ำกั้มาก) ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่ายังไม่เพียงพอ อยากจะให้มีการสนับสนุนให้เปิดร้านที่จำหน่ายทุกแห่งของสภา อบต. ระดับหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมของหน่วยงาน เอกชนหรือของรัฐบาล ที่เข้ามาฝึกอบรมให้เป็นครั้งคราว กระทำไม่ค่อยต่อเนื่องหรือครบวงจร คืออบรมให้แล้วก็เลิกไปปล่อยให้ชาวบ้านทำกันเองตามยถากรรมดีบ้างไม่ดีบ้าง บางคนก็ไม่ทำต่อเนื่อง คือเลิกไปเลย หากมีงบประมาณในการฝึกอบรม ควรจะทำให้เกิดลักษณะครบวงจร เช่น ฝึกอบรมให้แล้วก็ผลิตผลงาน หาดตลาดนำผลงานไปขาย มีทุนมาทำต่อไปเรื่อย ๆ ไม่ขาดช่วงตลอดปี

สรุปแล้ว ปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพทางศิลปะของชุมชนในเขตจังหวัดเลย เกิดจากการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น ขาดแคลนเครื่องมือในการทำงานศิลปะที่ทันสมัย ขาดทักษะและเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ขาดงบประมาณ แหล่งจำหน่ายยังมีน้อย ขาดความเข้าใจในเรื่องการตลาดและปัจจุบันการช่วยเหลือในด้านการฝึกอบรมขององค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ยังช่วยเหลือและสนับสนุนไม่ต่อเนื่องและครบวงจร หากปัญหาอุปสรรคเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือ เอาใจใส่ ติดตามอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนก็จะช่วยทำให้การประกอบอาชีพทางศิลปะหัตถกรรมของชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลยเจริญก้าวหน้าและเป็นชื่อเสียงของจังหวัดสืบต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิติมา อมรทัต. (2537). ความหมายของศิลปะ. กรมวิชาการ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2521). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- จุลดิษฐ์ อุษาด. (2535). ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน. ภาควิชาศิลปะ สถาบันราชภัฏเลย,
ชิน อยู่ดี. (2529). สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์.
- เจิดเกียรติ กุลบุตร. (2533). สกู๊ปแบบลานช้างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ
ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ
ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
ดอยเลียง พอค้า. (11 พฤษภาคม 2545). สัมภาษณ์.
- دنุพล ไชยสินธุ์. (2535). วรรณกรรมจังหวัดเลย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- ทิพย์อาภา รัตนวโรภาส. (2542). ศิลปหัตถกรรมผ้าไหมในโครงการศูนย์ศิลปาชีพ
บ้านกุดนาขาม จังหวัดสกลนคร : กรณีศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมศิลป
หัตถกรรมท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่).
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร กรุงเทพฯ.
- ประพนธ์ พลอยพุ่ม. (2534). "การท่องเที่ยวจังหวัดเลย". ใน มรดกไทย. เลย : รุ่งแสง
การพิมพ์.
- ประยงค์ มุทธเสน. (2535). วิวัฒนาการรูปแบบเนื้อหาและกลวิธีทางศิลปะที่ปรากฏอยู่
ในประติมากรรมเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.2522-
พ.ศ.2533. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร กรุงเทพฯ.
- ปรีดา พรหมรักษา. (11 พฤษภาคม 2545). สัมภาษณ์.
- พลชัย แก้วยาศรี. (29 พฤษภาคม 2545). สัมภาษณ์.
- เพียว เข็มนาค. (2534). "ศิลปผ้าในจังหวัดเลย". ใน มรดกไทย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- พิทักษ์ น้อยวังคลัง. (2540). วรรณกรรมท้องถิ่น. ภาควิชาทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. (2525). "ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์". ใน ลักษณะไทย เล่ม 1 ภูมิหลัง.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

- พิสิฐ เจริญวงศ์. (2528). ภูมิศาสตร์และโบราณคดีอีสาน, เอกสารประกอบการประชุม
เรื่อง การพัฒนาแหล่งทรัพยากรและแหล่งแร่ในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพฑูรย์ มีกุล. "ประวัติศาสตร์เมืองเลยสมัยอยุธยา : กรณีพระธาตุศรีสองรัก". ใน
มรดกไทย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์, 2534.
- ยุ่น ศรีบุญมี. (14 มิถุนายน 2545). สัมภาษณ์.
- รักวิชญ์ จิวสวัสดิ์. (2539). สถานภาพของอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง
จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ.
- เลิศล้ำ อุดมรัตนพงศ์. (10 มิถุนายน 2545). สัมภาษณ์.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2527). ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาดญา.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2532). หัตถศิลป์ศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดินอ้อ.
_____. (2539). หัตถศิลป์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร์.
- วัชณี คำแพง. (11 พฤษภาคม 2545). สัมภาษณ์.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2537). หัตถศิลป์เพื่อชีวิตในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไอดีเอ็นเอสโตร์.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย. (2541). สมบัติเมืองเลย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- สมชาติ มณีโชติ. (2534). "ใบเสมาหินจังหวัดเลย". ใน มรดกไทย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- สมบัติ ไปล์สุวรรณ. (11 พฤษภาคม 2545). สัมภาษณ์.
- สาร สาระทัศนันทน์. (2534). "เมืองเลยของเรา". ใน มรดกไทย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์,
_____. (2534). "ผีตาโขน". ใน มรดกไทย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- สุชาติ เกาทอง. (2536). หลักการหัตถศิลป์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิค.
- สุพจน์ พรหมมาโนช. (2534). "เรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์จังหวัดเลย : หลักฐานจาก
เครื่องมือหิน". ใน มรดกไทย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล (ม.จ.). (2518). ศิลปในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์,
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย. (2543).
สภาพแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดเลย. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์.
- อภิชาติ คำเกษม. (12 มิถุนายน 2545). สัมภาษณ์.

อภิชัย เกิดสินธุ์. (2541). การศึกษาผลงานเครื่องปั้นดินเผาประเภทศิลปกรรมของ
ไทยตั้งแต่ พ.ศ.2514 จนถึง พ.ศ.2539. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
(ศิลปศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
กรุงเทพฯ.

อารี สุทธิพันธ์. (2524). ศิลปะกับมนุษย์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

_____. (2535). ศิลปนิยม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

อุดม บัวศรี. (2527). มรดกอีสาน. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยมหาสารคาม.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

“ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย”

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

แบบสัมภาษณ์ที่มีอยู่ 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์สถานภาพของผู้ประกอบอาชีพศิลปะ

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพทางศิลปะของผู้ประกอบอาชีพศิลปะ

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพศิลปะ

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการของผู้ประกอบอาชีพศิลปะ

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ (ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์).....สกุล.....
2. เพศ () ชาย () หญิง
3. อายุ.....ปี
4. ชื่อชุมชนที่อาศัย.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....
ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
5. วุฒิการศึกษา
 - 5.1 ประถมศึกษา.....
 - 5.2 มัธยมศึกษา.....
 - 5.3 อนุปริญญา.....
 - 5.4 ปริญญา.....
 - 5.5 อื่น ๆ
6. อาชีพหลัก คือ.....
อาชีพเสริม คือ.....
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน
ประกอบอาชีพทางศิลปะ.....จำนวน.....คน
มีฐานะทางครอบครัว.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพทางศิลปะ

1. ชื่ออาชีพศิลปะที่ทำ.....
2. ความเป็นมา (ประวัติ, แนวความคิด, ความเชื่อ).....
.....

3. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้.....
.....
4. เทคนิคและวิธีทำ.....
.....
5. เครื่องมือที่ใช้.....
.....
6. ระยะเวลาในการทำงาน.....
.....
7. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาผลงาน.....
.....
.....
8. เริ่มทำงานศิลปะมาตั้งแต่.....ถึง.....
รวม.....ปี
9. รายได้จากการจำหน่ายผลงานศิลปะ.....บาท/วัน/เดือน/ปี
รายได้ในอดีต.....บาท/วัน/เดือน/ปี
รายได้ในปัจจุบัน.....บาท/วัน/เดือน/ปี
10. สถานที่ใช้ในการทำผลงานศิลปะ.....
.....
11. สถานที่จำหน่ายผลงานศิลปะ.....
.....
12. ผู้ซื้อผลงานศิลปะ.....
.....
13. งบประมาณที่ใช้ในการลงทุน.....
14. ข้อมูลด้านอื่น ๆ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพศิลปะ

ชื่อผลงานศิลปะ.....

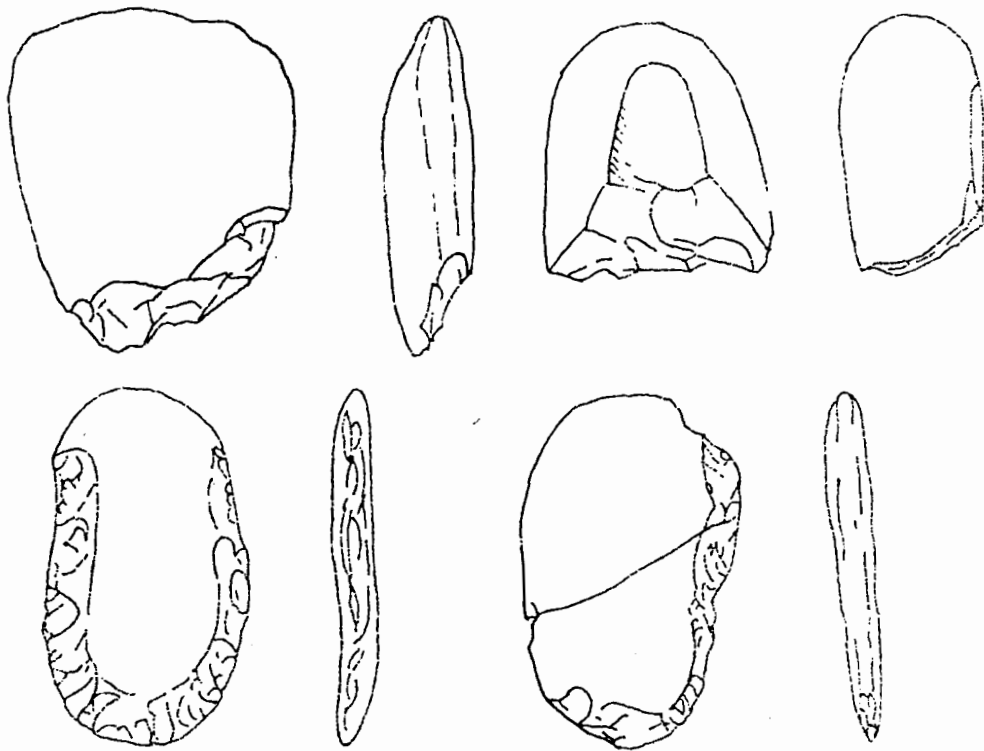
1. ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการทำงานศิลปะ.....
.....
2. ปัญหาด้านเทคนิควิธีทำผลงานศิลปะ.....
.....
3. ปัญหาระยะเวลาในการทำงานศิลปะ.....
.....
4. ปัญหาการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงผลงานศิลปะ.....
.....
5. ปัญหาการจำหน่ายผลงานศิลปะ.....
.....
6. ปัญหาสถานที่ทำงานศิลปะ.....
.....
7. ปัญหาสถานที่จำหน่ายผลงานศิลปะ.....
.....
8. ปัญหาผู้ซื้อผลงานศิลปะ.....
.....
9. ปัญหาด้านงบประมาณที่ใช้ในการลงทุนทำผลงานศิลปะ.....
.....
10. ปัญหาอื่น ๆ

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้ประกอบอาชีพศิลปะ

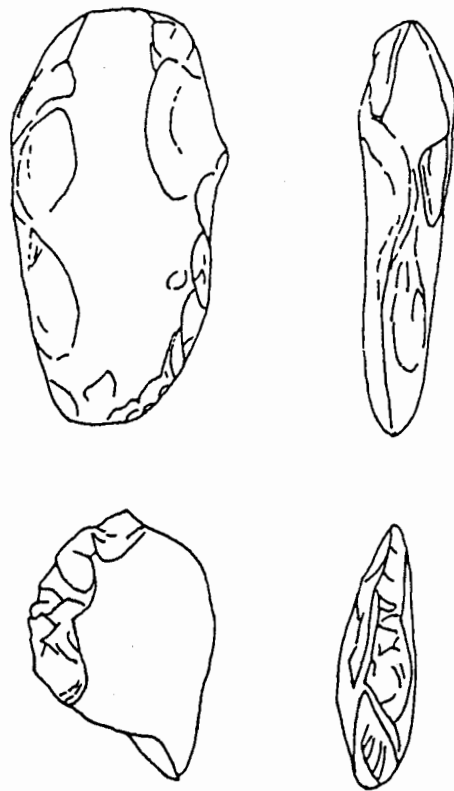
1. ต้องการฝึกอบรมวิชาชีพศิลปะประเภท.....
.....
2. ต้องการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเทคนิควิธีการทำผลงานศิลปะแบบใหม่ ๆ

3. ต้องการแหล่งวัสดุอุปกรณ์ในการทำผลงานศิลปะ.....
.....
 4. ต้องการเครื่องมือในการทำผลงานศิลปะ.....
.....
 5. ต้องการงบประมาณในการลงทุนทำผลงานศิลปะ.....
.....
 6. ต้องการจำหน่ายผลงานศิลปะ.....
.....
 7. ต้องการประชาสัมพันธ์ผลงานศิลปะให้เป็นที่รู้จัก.....
.....
 8. ต้องการวิธีและหลักในการกำหนดราคาผลงานศิลปะ.....
.....
 9. ความต้องการด้านอื่น ๆ
.....
-

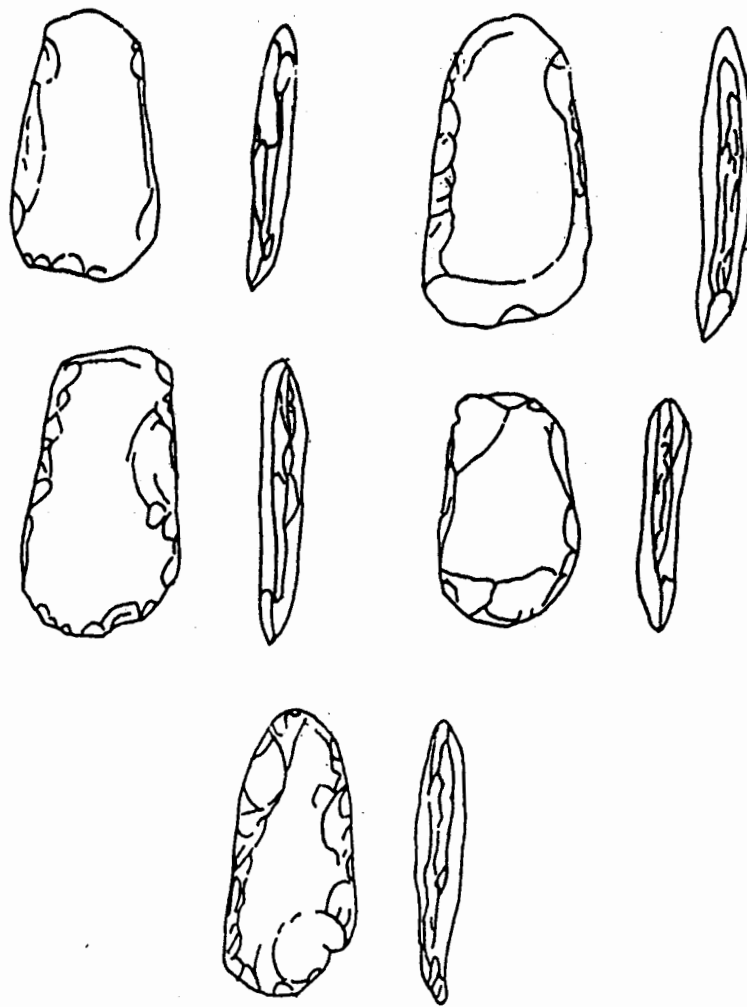
ภาคผนวก ข
ตัวอย่างภาพจิตรกรรม
ตัวอย่างภาพประติมากรรม
ตัวอย่างภาพสถาปัตยกรรม

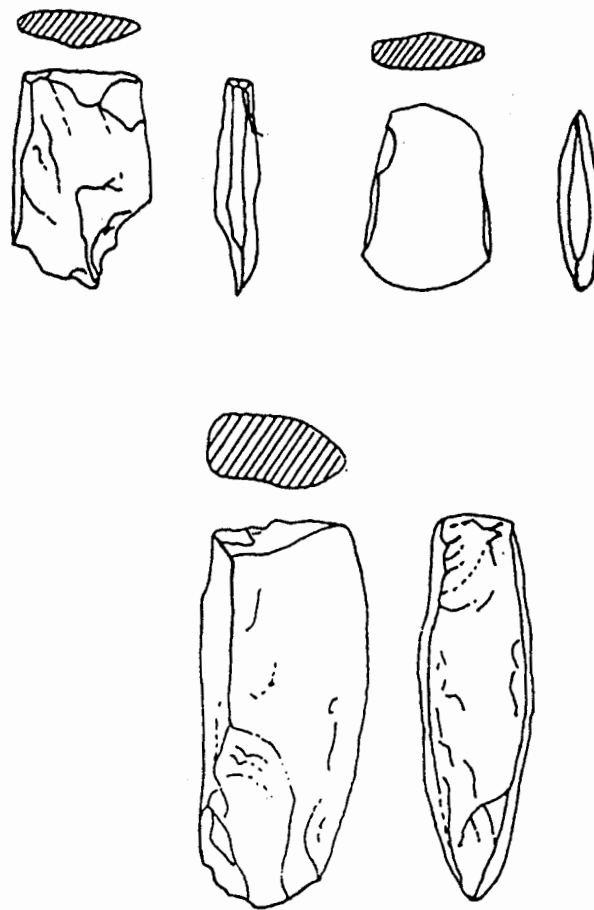
ภาพที่ 9 เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
 ทิมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
 หน้า 48)

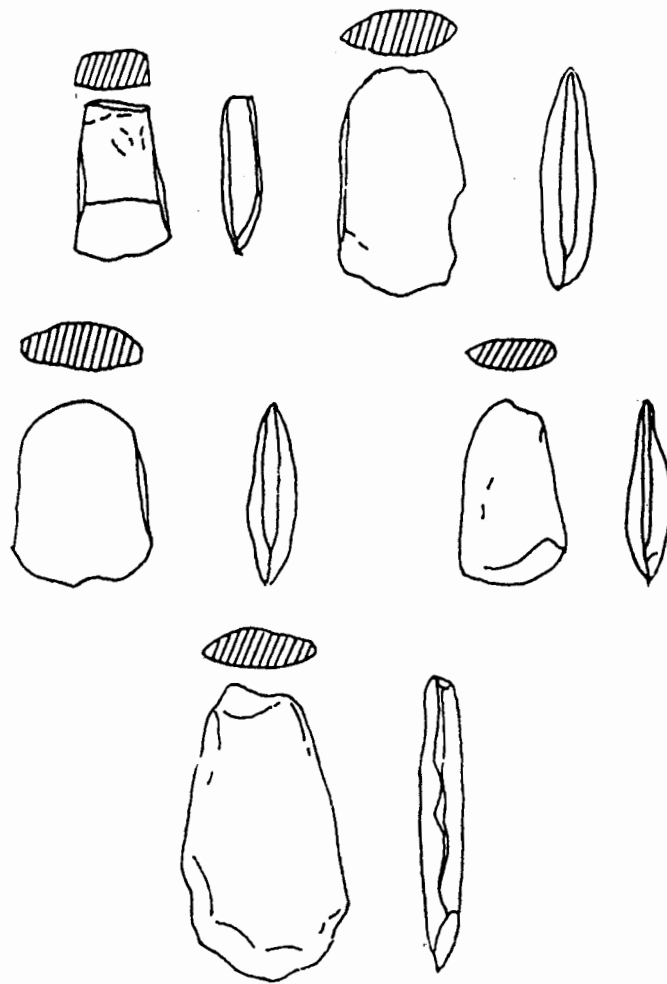
ภาพที่ 10 เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 50)

ภาพที่ 11 เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 51)

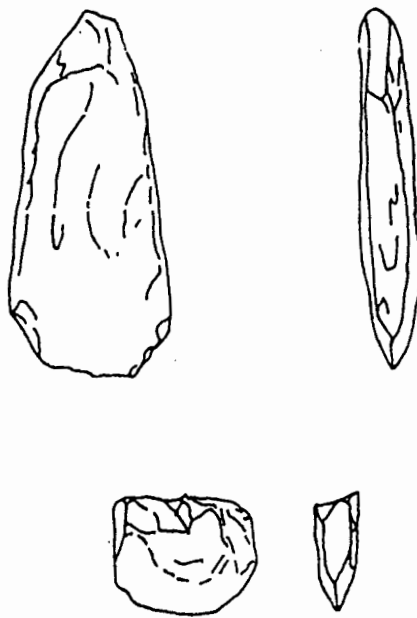

ภาพที่ 12 เครื่องมือหินกะเทาะและหินขัด พบที่บ้านนามูลตุน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
 หน้า 52)

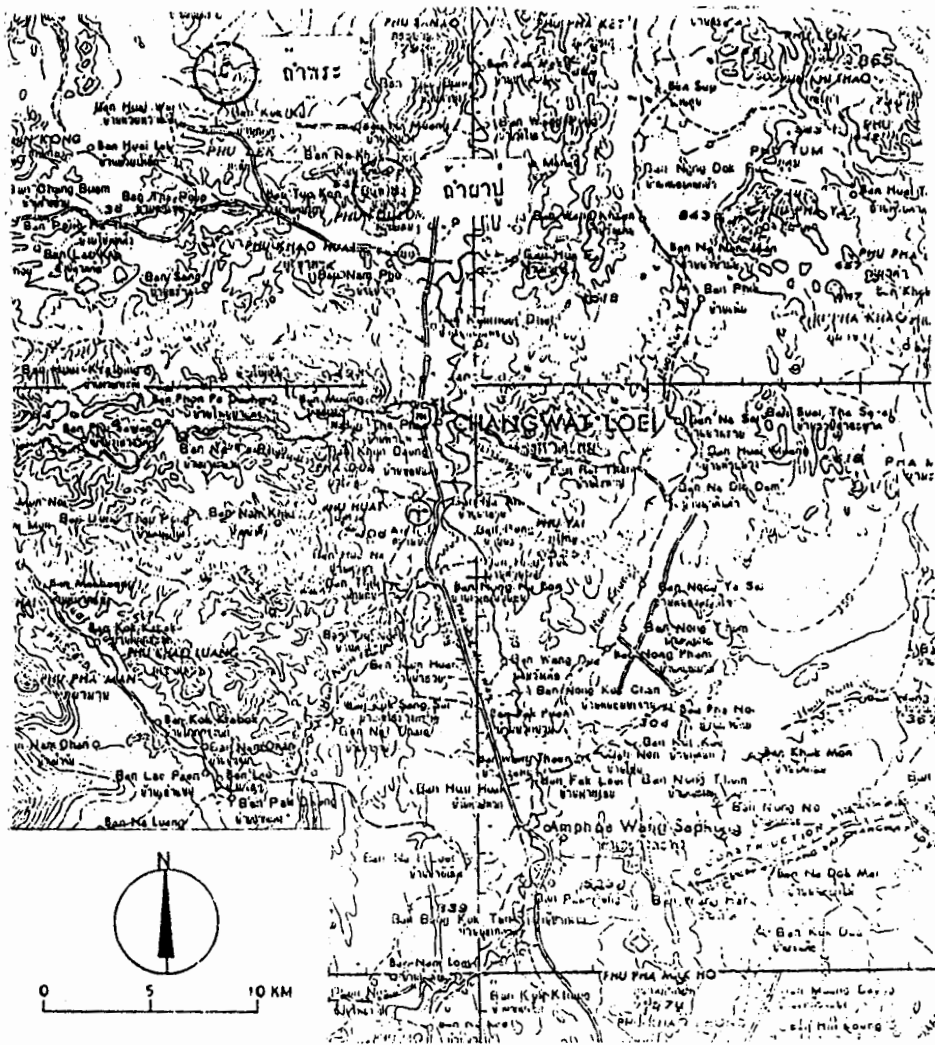

ภาพที่ 13 เครื่องมือหินกะเทาะและหินขัดที่ได้จากการขุดค้นที่บ้านโนนกกเกลี้ยง
อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 53)

ภาพที่ 14 เครื่องมือหินกะเทาะและหินขัด พบที่บ้านบวกอ่าง อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 54)

ภาพที่ 15 แผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งภาพเขียนสีที่อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 76)

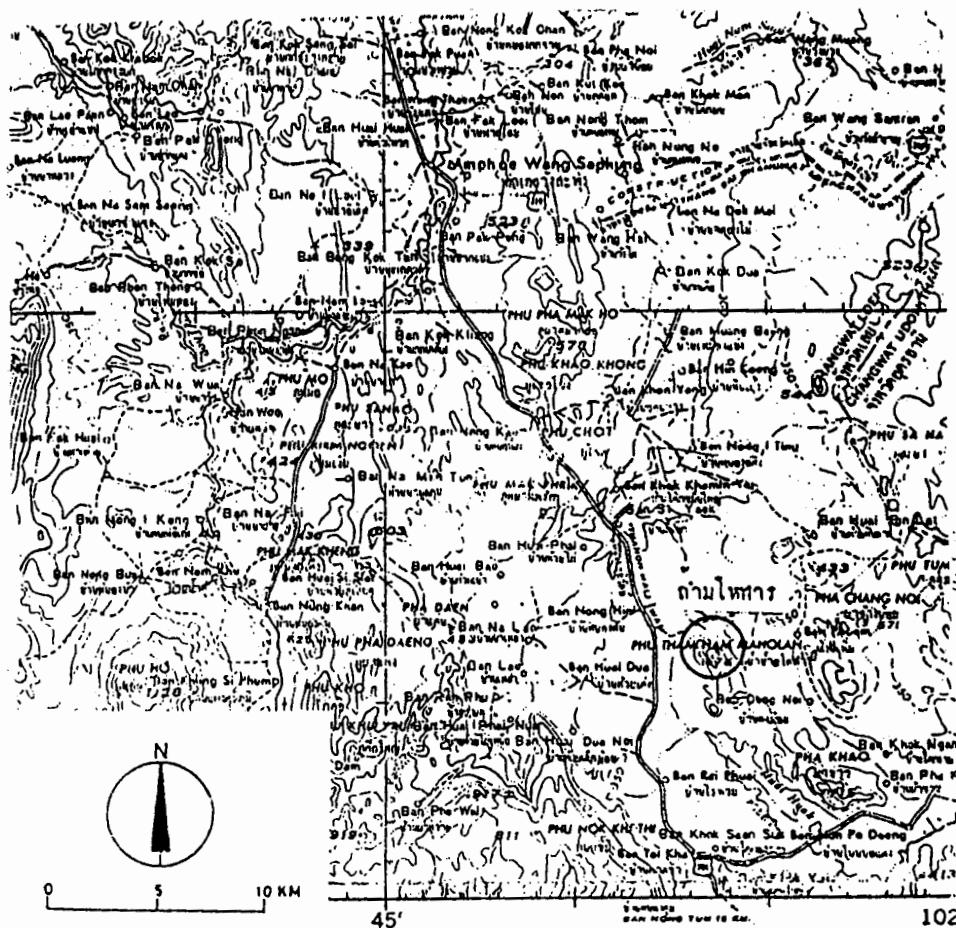
ภาพที่ 16 ภาพเขียนสีที่ถ้ำลายแทง บ้านผานกเค้า ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง
จังหวัดเลย

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 77)

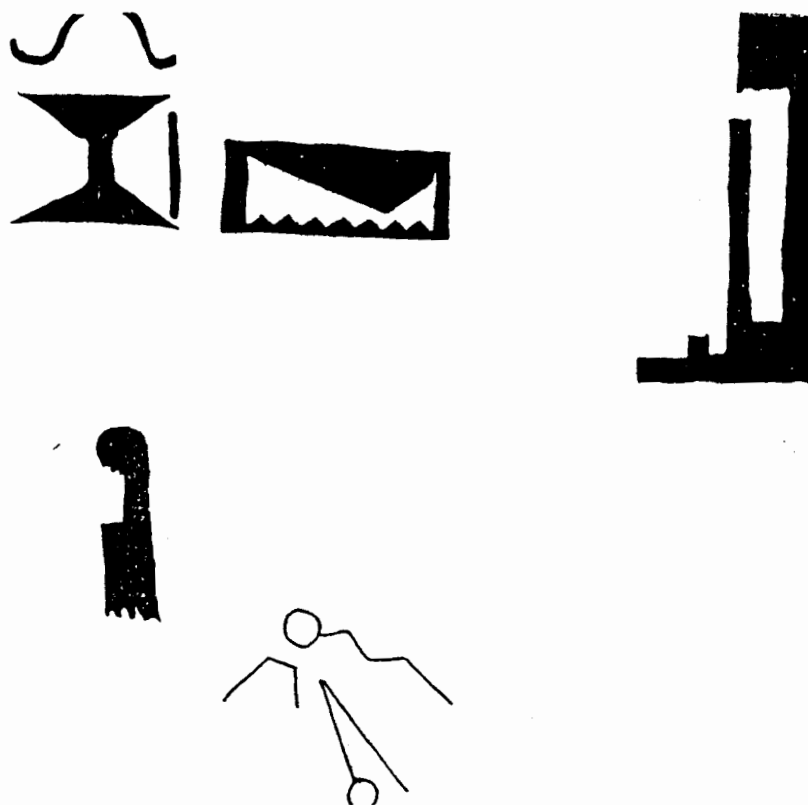

ภาพที่ 17 ภาพเขียนสีที่ถ้ำลายแทง บ้านผานกเคี้ยว ตำบลผานกเคี้ยว อำเภอภูกระดึง
จังหวัดเลย

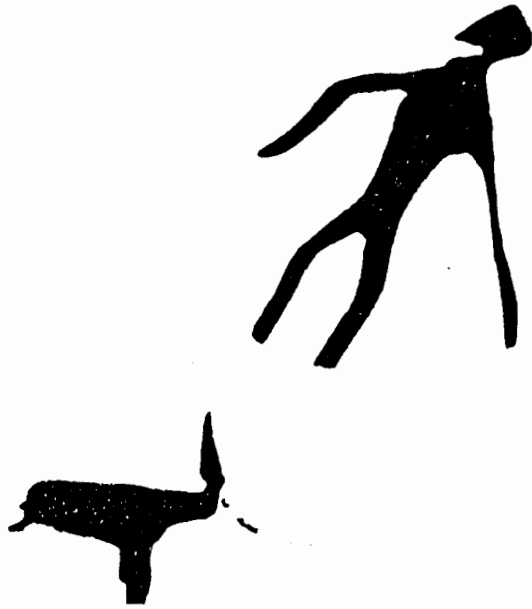
ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 78)

ภาพที่ 18 แผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งภาพเขียนสีที่ถ้ำมโหฬาร อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 79)

ภาพที่ 19 ภาพเขียนสีที่ถ้ำผาปู่ บ้านน้ำภู ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 80)

ภาพที่ 20 ถ้าผาช่อง 1 บ้านห้วยส้มใต้ ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
ภาพคนกับวัวกระทิง

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 81)

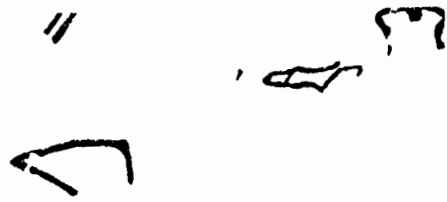
ภาพที่ 21 ถ้าผาช่อง 1 บ้านห้วยส้มใต้ ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
รูปสัตว์คล้ายสุนัข

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 81)

0 7 21 ซม.

ถ้ำผาช่อง 2 บ.ห้วยส้มใต้ ต.ผานกเค้า อ.ภูกระดึง จ.เลย กลุ่มที่ 3 ภาพสัตว์รูปร่างคล้ายวัว 2 ตัว ตัวบนจะลายสีที่ไม่มีหัวตัวล่างเขียนเป็นโครงสีน้ำตาล กอมน้ำลายละเอียด

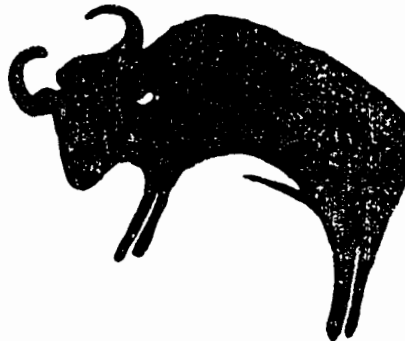
0 9 27 ซม.

ถ้ำผาช่อง 2 บ.ห้วยส้มใต้ ต.ผานกเค้า อ.ภูกระดึง จ.เลย กลุ่มที่ 1 ภาพเบื้องต้นแสดงท่าจำยอตัวกับภาพหลายสี

0 7 21 ซม.

กลุ่มที่ 3 ภาพสัตว์คล้ายวัวไม่มีหัวเขียนเป็นเส้นโครงนอกมีเส้นภายในตัวคล้ายผนังบ้าน

0 9 27 ซม.

ถ้ำผาช่อง 2 บ.ห้วยส้มใต้ ต.ผานกเค้า อ.ภูกระดึง จ.เลย กลุ่มที่ 4 วัวกระทิง เขียนอยู่ตรงกลางพาดาน้ำ

0 12 36 ซม.

ถ้ำผาช่อง 2 บ.ห้วยส้มใต้ ต.ผานกเค้า อ.ภูกระดึง จ.เลย กลุ่มที่ 2 ภาพมือคนขุดหาพบภาพกับภาพตาข่ายและวงกลมทับ

ภาพที่ 22 ถ้ำผาช่อง 2 บ้านห้วยส้มใต้ ตำบลผานกเค้า อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 82)

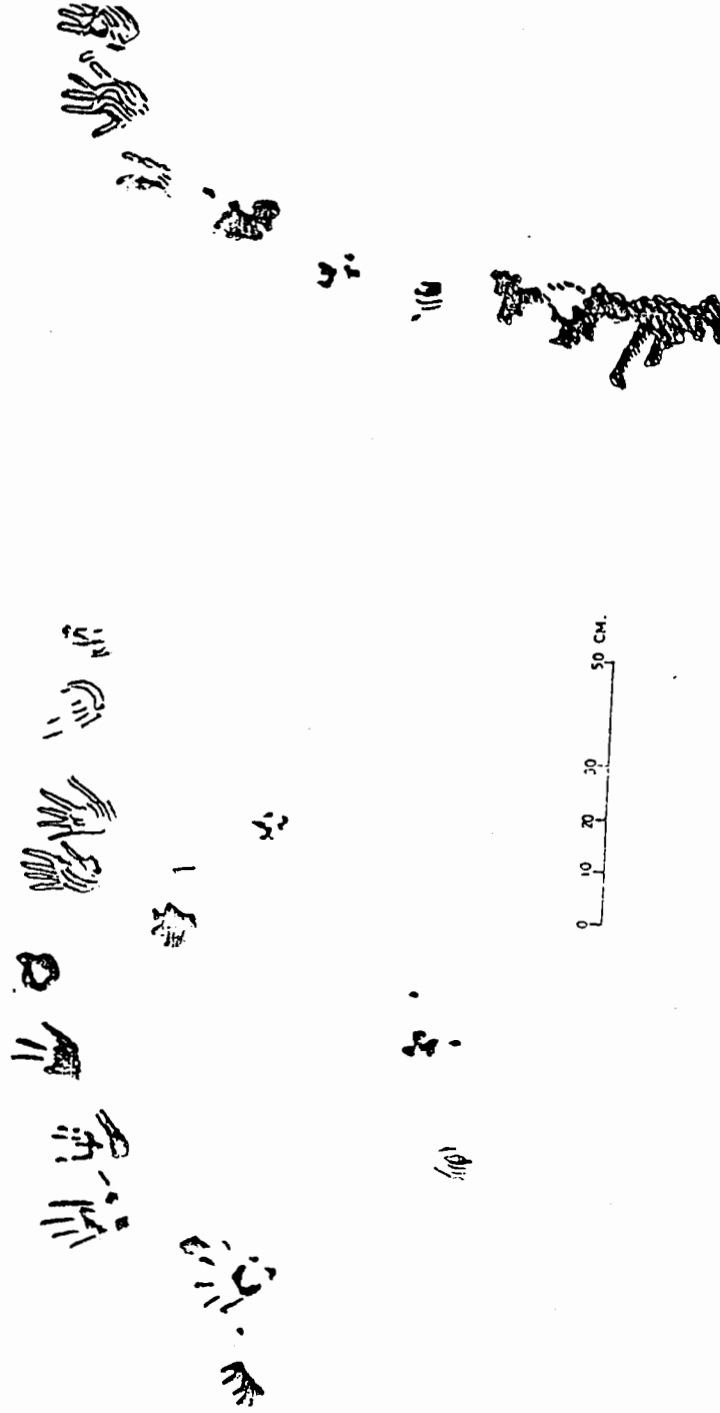

ภาพที่ 23 แหล่งภาพเขียนสี "ถ้ำพระ 2" ภูอั้ง บ้านน่าน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง
จังหวัดเลย

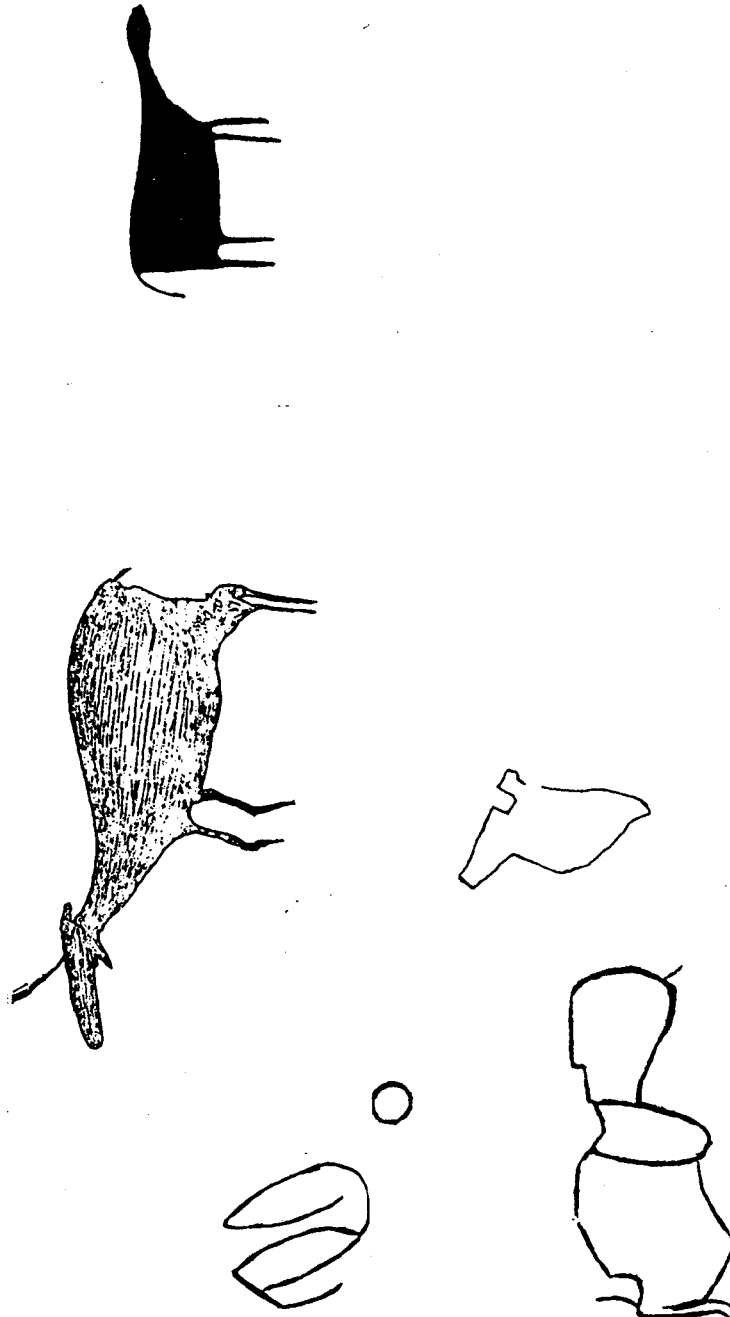
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534,
หน้า 83)

ภาพที่ 24 แหล่งภาพเขียนสี "ถ้าพระ" ภูยั้ง บ้านน่าน้อย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534, หน้า 84)

ภาพที่ 25 แหล่งภาพเขียนสี "ถ้ำมีอ" ภูยั้ง บ้านนาหม้าย ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534, หน้า 85)

ภาพที่ 26 ภาพเขียนสีที่ถ้ำสูง ภูผาคำมโหฬาร บ้านหนองหิน ตำบลพานพูน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย, 2534, หน้า 86)

ภาพที่ 27 ใบเสมาที่มีลวดลายสลูปเจดีย์

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 98)

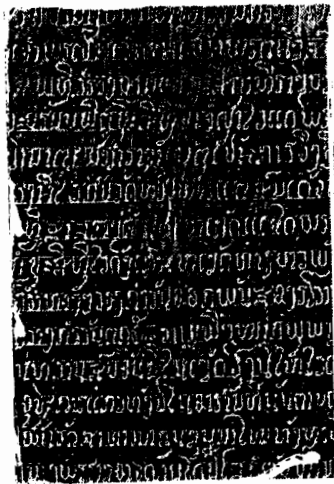

ภาพที่ 28 ใบเสมาที่สลักรูปหม้อปุกรนมฤๅ

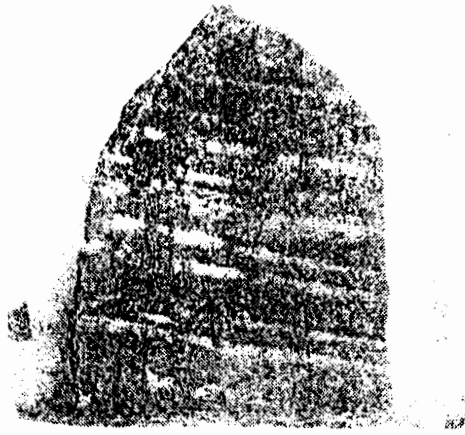
ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 98)

ภาพที่ 29 ใบเสมาที่ถูกนำมาเก็บไว้อย่างดี
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 98)

ภาพที่ 30 แผ่นศิลาจารึกวัดห้วยหนาว ตัวหนังสือขอมที่สลักแผ่นหินศิลา
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 94)

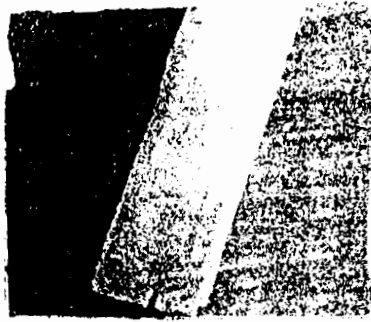
ภาพที่ 31 ศิลาคารีกวัดท่าคก

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 94)

ภาพที่ 32 ศิลาคารีกวัดศรีคุณเมือง ที่ฝังตัวอยู่กับอุโบสถ

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 94)

ภาพที่ 33 ศิลจารึกวัดท่าแขก

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 95)

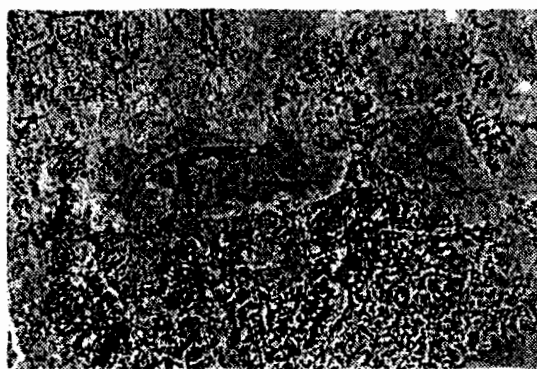
ภาพที่ 34 ด้านหน้าปากทางเข้าถ้ำมโหฬาร

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 95)

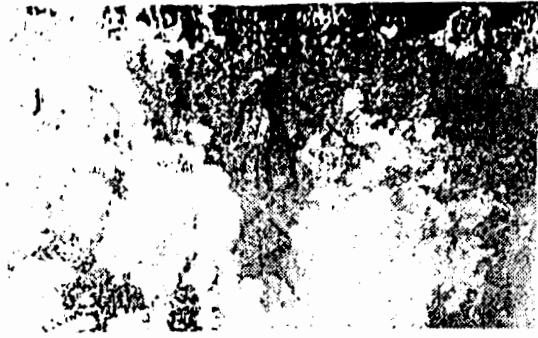
ภาพที่ 35 ภาพเขียนสีภายในถ้ำ

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 95)

ภาพที่ 36 ภาพเขียนสีที่พบในถ้ำผาห้อย 1

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 97)

ภาพที่ 37 ภาพเขียนสีที่พบมีลักษณะคล้ายรูปคน

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 97)

ภาพที่ 38 ภาพเขียนสีที่พบในถ้ำผาซ้อง 2

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 97)

ภาพที่ 39 ภาพเขียนสีถ้ำมือที่อยู่บนฝาผนังถ้ำ

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 98)

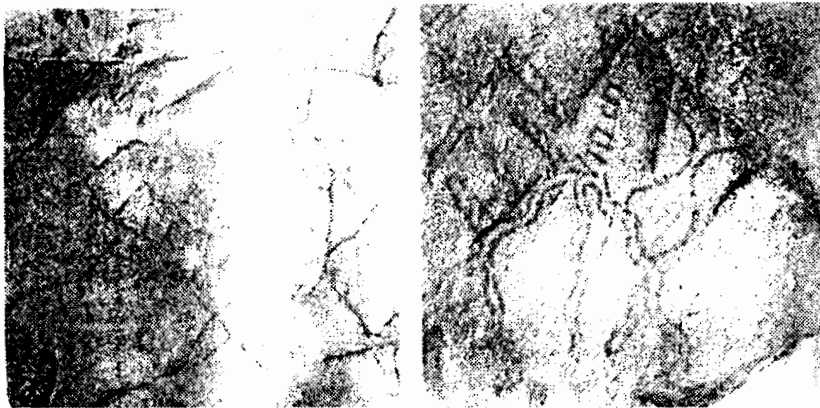
ภาพที่ 40 บริเวณปากถ้ำลายแทง

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 99)

ภาพที่ 41 ภาพคนและอริยบทของคนในลักษณะต่าง ๆ

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 99)

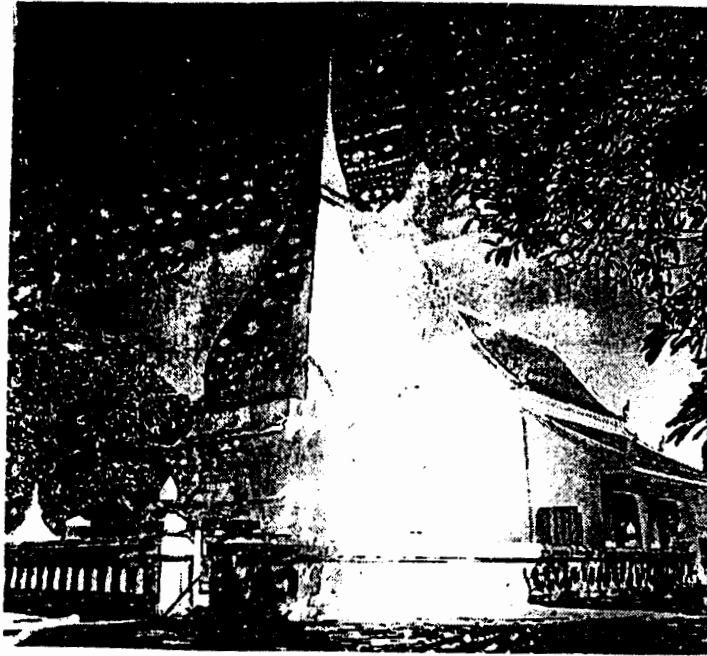
ภาพที่ 42 ศิลปะภาพเขียนสีที่พบในถ้ำขาม

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 90)

ภาพที่ 43 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง รูปเรือสำเภาและท้องวัดมณฑลธรรมการค้าขายและเดินทางสมัยก่อน เป็นจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์เก่า วัดโพธิ์ชัย บ้านนาพิง ตำบลนาพิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541 หน้า 92)

ภาพที่ 44 พระธาตุศรีสองรัก

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 65)

ภาพที่ 45 พระพุทธรูปนาคนครก ทำด้วยทองสัมริด

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 66)

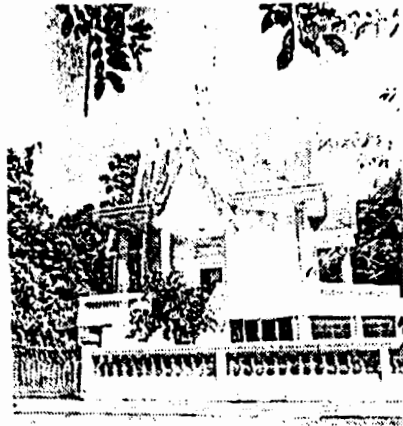
ภาพที่ 46 บันไดนาคด้านหน้าพระธาตุ

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 66)

ภาพที่ 47 ศิลาคารึกพระธาตุศรีสองรักหลักเก่า

ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 66)

ภาพที่ 48 พิพิธภัณฑลหวงปู่คำดี ปกาไส

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 67)

ภาพที่ 49 เจดีย์หลวงปู่คำดี ปกาไส

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 67)

ภาพที่ 51 อาณาบริเวณและถ้ำหินปูนภายในบริเวณวัด

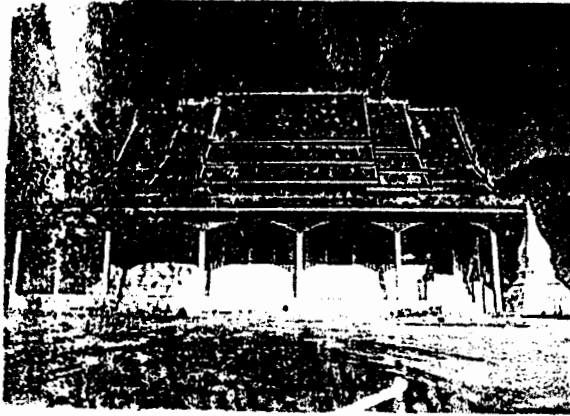
ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 67)

ภาพที่ 52 ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์บริเวณผิงผา
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 67)

ภาพที่ 53 วัดโพนชัย
 ที่มา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 68)

ภาพที่ 54 บริเวณรอบ ๆ วัดโพนชัย

ทีมา (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเลย
หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย, 2541, หน้า 68)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุลดิษฐ์ อุปฮาด
วัน เดือน ปีเกิด	13 กุมภาพันธ์ 2493
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 30 ตลาดดอนโงง หมู่ 4 ตำบลจระเข้ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	184 หมู่ 11 บ้านเพชรเจริญ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โปรแกรมวิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเลย
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2508 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน พ.ศ. 2510 ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นต้น (ป.กศ.ต้น) จากวิทยาลัยครูอุดรธานี พ.ศ. 2512 ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) จากวิทยาลัยครูอุดรธานี พ.ศ. 2520 การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม พ.ศ. 2542 การศึกษามหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร